

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ
ÖZGEÇİMLİKLERİNİN, DUYGUSAL ZEKÂ, KÜLTÜREL
DUYARLILIK VE SOSYAL BEĞENİRLİK AÇISINDAN
YORDANMASI**

**GÖZDE ŞAKAR
15736013**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ŞERİFE GONCA ZEREN**

**İSTANBUL
2018**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ
ÖZGEÇİMLİKLERİNİN, DUYGUSAL ZEKÂ,
KÜLTÜREL DUYARLILIK VE SOSYAL
BEĞENİRLİK AÇISINDAN YORDANMASI**

**GÖZDE ŞAKAR
15736013**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ŞERİFE GONCA ZEREN**

**İSTANBUL
2018**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ
ÖZGEÇİMLİKLERİNİN, DUYGUSAL ZEKÂ,
KÜLTÜREL DUYARLILIK VE SOSYAL
BEĞENİRLİK AÇISINDAN YORDANMASI

GÖZDE ŞAKAR
15736013

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 21.11.2018

Tezin Savunulduğu Tarih: 17.12.2018

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı

: Doç. Dr. Şerife Gonca ZEREN

Jüri Üyeleri

: Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ

: Dr. Öğr. Üyesi. Meryem DEMİR GÜDÜL

İSTANBUL
ARALIK 2018

ÖZ

PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ ÖZGECİLİKLERİNİN DUYGUSAL ZEKÂ, KÜLTÜREL DUYARLILIK VE SOSYAL BEĞENİRLİK AÇISINDAN YORDANMASI

Gözde ŞAKAR

Aralık, 2018

Bu araştırmanın konusu olan özgecilik, genel anlamda, karşılık beklemezsizin bir başkasına yardım etmek anlamına gelmektedir. Psikolojik danışma profesyonel bir yardım mesleğidir. Bu araştırmanın amacı da psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri ile duygusal zekâları, kültürel duyarlılıkları ve sosyal beğenirlikleri arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Araştırma kapsamında İstanbul'daki vakıf ve devlet üniversitelerinde, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde okuyan 542 lisans öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan psikolojik danışman adaylarının 416'sı kadın, 126'sı erkektir. Araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. Veri toplamak amacıyla Özgecilik Ölçeği, Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, İyi İzlenim Bırakma Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız Gruplar t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak üniversite türüne ve sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca özgeciliği, duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirliğin yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özgecilikteki varyansı en çok kültürel duyarlılığın, ardından sosyal beğenirliğin, en az da duygusal zekânın açıkladığı anlaşılmıştır. Araştırma sonuçları doğrultusunda, öğrencilerin, kültürel altyapılar hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olacağı, farkındalıklarının, empati düzeylerinin, gerçekçi bakış açılarının ve farklı bireylerle etkileşimlerinin artacağı ders sayıları ile içeriklerinin çoğaltılması önerilmektedir. Ders dışında da bahsedilen kazanımları destekleyecek olan sosyal sorumluluk projelerinin, kulüp faaliyetlerinin ve erasmus imkânlarının gerek öğretim üyeleri gerekse üniversite yönetimi tarafından desteklenmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgecilik, Duygusal Zekâ, Kültürel Duyarlılık, Sosyal Beğenirlik, Psikolojik Danışman Adayları.

ABSTRACT

PREDICTION OF ALTRUISM OF PSYCHOLOGICAL COUNSELOR CANDIDATES ACCORDING TO EMOTIONAL INTELLIGENCE, CULTURAL SENSITIVITY AND SOCIAL DESIRABILITY

Gözde ŞAKAR
December, 2018

Altruism, which is the subject of this research, in general means to help someone without waiting for a response. Psychological counseling is a professional help. The purpose of this study is to determine the relationship between the altruism of psychological counselor candidates and their emotional intelligences, cultural sensitivities and social desirabilities. Within the scope of the research, 542 undergraduate students studying at private and public universities in Istanbul, Department of Psychological Counseling and Guidance were reached. 416 of the counselor candidates participating in the study were female, 126 of them were male. The research was organized in accordance with the relational screening model. In order to collect data, Altruism Scale, Emotional Intelligence Scale, Intercultural Sensitivity Scale, Good Impression Scale and Personal Information Form developed by the researcher were used. For the analysis of the data, independent sample t-Test, one-way ANOVA and Multiple Linear Regression Analysis were used. According to the result of the research, there is no significant difference between the altruistic levels of psychological counselor candidates in terms of gender but there is a significant difference in terms of university and class levels. In addition, it was concluded that emotional intelligence, cultural sensitivity and social desirability predict altruism. It is understood that the variance in altruism is mostly explained by cultural sensitivity, followed by social desirability, and least by emotional intelligence. In line with the results of the research, it is suggested that the number and contents of the course should be increased in a way that the students will have more comprehensive knowledge about cultural infrastructures, increase their awareness, empathy levels, realistic perspectives and interaction with different individuals. Outside of the course, it is recommended that social responsibility projects, club activities and erasmus opportunities that will support these achievements should be supported by both academic staff and university management.

Key Words: Altruism, Emotional Intelligence, Cultural Sensitivity, Social Desirability, Psychological Counselor Candidates.

ÖN SÖZ

Hayat serüvenimin önemli bir parçası olan tez hikâyemde emeği olan, teşekkürü az ama borç bildiğim kahramanlara ithafen...

Öncelikle, tezimin oluşmaya başladığı ilk günden itibaren nabzını tutan, değerli fikirlerini esirgemeyen ve hep daha iyiye teşvik eden, sevgi dolu gülümsemesi ve yaklaşımıyla lisans yıllarımdan itibaren her daim desteğini yanı başımda hissettiğim, canım hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Ş. Gonca Zeren'e en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Lisans eğitimime başladığım ilk günden itibaren, bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan, üzerimde büyük emekleri olan, çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. M. Engin Deniz, Prof. Dr. Fulya Yüksel-Şahin, Dr. Öğr. Üyesi Nermin Çiftçi-Arıdağ'a ve her konuda desteğini hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Ali Eryılmaz'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimde gerek tezime kendi tezi gibi sahip çıkarak, gerek işlerimi kolaylaştırarak, gerekse manevi desteğiyle, gösterdiği yardımları asla unutmayacağım sevgili hocam ve mesai arkadaşım Arş. Gör. Seher Merve Erus'a, iş yükümü azaltmanın ötesinde ilgi ve desteğini daima gönülden hissettiğim canım arkadaşım Arş. Gör. Ceren Bektaş'a, ölçeklerin uygulama aşamasındaki yardımları için değerli arkadaşım Arş. Gör. Tuba Kalay'a, analizler konusunda yardımcı olan Arş. Gör. Azmi Türkan ve Arş. Gör. Abdullah Açar'a çok teşekkür ederim.

Neşe kaynaklarım, kardeşlerim, Günay Eraydın, Gökcan Turan, Gülşah Sevim, Tunahan Şakar; uzakta da olsak varlıklarıyla güçlendiğim dostlarım, Selen Ezgi Karaibrahimoğlu, Sena Kübra Çataloğlu, Gizem Ergün; meslektaşlığın çok ötesinde bir bağ kurduğumuza inandığım Arş. Gör. Sinem Konuk-Tai, Öğr. Gör. Emel Bulut ve Yıldız PDR ailesine mensup çok değerli öğrenci arkadaşlarım, sabrınız, ilginiz ve dualarınız için hepinize ayrı ayrı teşekkür ederim.

Son olarak, üzerimde herkesten çok emeği olan, koşulsuz sevgilerini her zaman hissettiren kıymetlilerim, canım annem Nurhan Turan ve canım babam Ziya Turan'a ve aileye sonradan katılan kızları olduğuma gurur duyduğum sevgili annem Ayşe Şakar ve sevgili babam Cengiz Şakar'a, her zaman yanımda oldukları için teşekkür ederim. Ve dünyada sahip olduğum en kıymetli hediyem olan canım eşim, Yunus Emre Şakar'a sevgi, ilgi ve desteğinden bir an olsun mahrum bırakmadığı, huzur kaynağım ve yol arkadaşım olduğu için minnettarım.

İstanbul; Aralık, 2018

Gözde ŞAKAR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	5
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Araştırmanın Varsayımları (Sayıtlılar)	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Tanımlar	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Özgecılık Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	9
2.1.1. Özgecılık	9
2.1.2. Özgecılık ile İlgili Kavramlar	11
2.1.3. Özgeciliğin Nedenleri	13
2.1.3.1. Özgecılık ve Kalıtım	14
2.1.3.2. Özgecılık ve Sosyal Değiş Tokuş	15
2.1.3.3. Özgecılık ve Empati.....	16
2.1.4. Özgeciliği Etkileyen Faktörler	18
2.1.5. Özgecılık ve Psikolojik Danışma	19
2.1.6. Özgecılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	21
2.1.6.1. Öğrencilere Yönelik Yapılan Araştırmalar	21
2.1.6.2. Eğitim Alanında Yapılan Araştırmalar	24
2.1.6.3. Sağlık Alanında Yapılan Araştırmalar	26
2.2. Duygusal Zekâ Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	27
2.2.1. Duygusal Zekâ	27

2.2.2. Duygusal Zekâ ile İlgili Yaklaşımlar	30
2.2.3. Duygusal Zekâ ile İlgili Yapılan Araştırmalar	32
2.3. Kültürel Duyarlılık Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	35
2.3.1. Kültürel Duyarlılık	35
2.3.2. Kültürel Duyarlılık ile İlgili Yaklaşımlar	38
2.3.3. Kültürel Duyarlılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar	41
2.4. Sosyal Beğenirlik Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	44
2.4.1. Sosyal Beğenirlik	44
2.4.2. Sosyal Beğenirlik ile İlgili Yapılan Araştırmalar	46
3. YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırma Modeli	49
3.2. Evren ve Örneklem	49
3.3. Veri Toplama Araçları	50
3.3.1. Özgecilik Ölçeği (ÖÖ)	50
3.3.2. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu (DZÖÖ-KF)	51
3.3.3. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ)	52
3.3.4. İyi İzlenim Bırakma Ölçeği (İİBÖ).....	53
3.3.5. Kişisel Bilgi Formu	53
3.4. Verilerin Toplanması	53
3.5. Verilerin Analizi.....	54
4. BULGULAR	57
4.1. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	57
4.2. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Üniversite Türüne Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	57
4.3. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	58
4.4. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	59
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	62
5.1. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	62
5.2. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Üniversite Türüne Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	63
5.3. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum.....	64

5.4. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğlerinin Duygusal Zekâ, Kültürel Duyarlılık ve Sosyal Beğenirlik Açısından Açıklanmasına İlişkin Tartışma ve Yorum	66
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
6.1. Sonuçlar	70
6.2. Öneriler	70
6.2.1. Araştırmanın Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	70
6.2.2. Yeni Yapılacak Çalışmalara Yönelik Öneriler	73
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	93
Ek 1. Gönüllü Katılım Formu ve Kişisel Bilgi Formu.....	93
Ek 2. Özgeciliği Ölçeği Örnek Maddeler.....	93
Ek 3. Duygusal Zekâ Ölçeği Örnek Maddeler	93
Ek 4. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Örnek Maddeler.....	93
Ek 5. İyi İzlenim Bırakma Ölçeği Örnek Maddeler	93
Ek 6. Ölçek Kullanım İzinleri	93
ÖZ GEÇMİŞ.....	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Örnekleme Grubuna Ait Özellikler	50
Tablo 2:	Cinsiyete Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerine Ait t-Testi Sonuçları	57
Tablo 3:	Üniversite Türüne Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerine Ait t-Testi Sonuçları	58
Tablo 4:	Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerine Ait Betimsel İstatistikler	58
Tablo 5:	Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	58
Tablo 6:	Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları	59
Tablo 7:	Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Birbirleriyle Olan Korelasyonları ve Betimsel İstatistikler	60
Tablo 8:	Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeçmişlerinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Özgecilik, Yardımseverlik ve Toplum Yanlısı Davranış Arasındaki İlişki	13
Şekil 2:	Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli.....	40

KISALTMALAR

DZÖÖ-KF	: Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu
IQ	: Intelligence Quotient
İİBÖ	: İyi İzlenim Bırakma Ölçeği
KDÖ	: Kùltürlerarası Duyarlılık Ölçeği
ÖÖ	: Özgecılık Ölçeği

1. GİRİŞ

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Hayatı boyunca istek ve ihtiyaçları doğrultusunda çok yönlü ve fazla sayıda sosyal ilişki kurmak zorundadır. Kurduğu bu ilişkiler insanın gerek kişisel ve sosyal gerek mesleki hayatını oldukça etkiler. Sosyal ilişkilerin kurulmasında sosyal davranışlar aktif rol sahibidir. Sosyal davranışlar mercek altına alındığında bunlardan bazılarının diğerlerine fayda sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bir insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına olumlu katkıda bulunmayı amaçlayan davranışlara toplum yanlısı davranış adı verilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 242). Toplum yanlısı davranışların tercih edilmesi ve bu davranışların niteliği, kurulan sosyal ilişkinin kalitesini belirlemede önemli bir ölçüttür. Toplum yanlısı davranışların en önemlilerinden biri ise özgecildir. Özgecille kastedilen, karşılığında bir bedel ödemek gerektiğinde bile bir başkasına yardım etme isteğiyle gerçekleştirilen davranışlardır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 623). Özgeci davranışlar toplumsal hayatın vazgeçilmez öğelerindendir.

Yöntem, Öktem ve Artuç'a (2017) göre özgeci davranışların toplumsal iyiliği artırıcı yararı söz konusudur. Çünkü özgecilik insanların diğer insanlara karşı olumlu duygular beslemesini sağlar (Ciccarelli ve White, 2018, 398). Ayrıca özgecilik olumsuz sonuçlara karşı koruyucu bir faktör olarak hizmet eder (Barlow ve Hetzel-Riggin, 2018). Dolayısıyla özgeci davranışları incelemek hem toplumsal hem de bireysel açıdan önem arz etmektedir. Toplumun önemli parçalarından biri de ruh sağlığı meslek elemanlarıdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO-World Health Organization) ruh sağlığını "her bireyin kendi potansiyelini kavradığı, yaşamın normal stresleriyle başa çıkabileceği, verimli ve üretken bir şekilde çalışabileceği ve kendi toplumuna katkıda bulunabileceği bir iyilik hali" olarak tanımlamaktadır (WHO, [17.10.2018]). Tanımlanan ruh sağlığı hizmetini sunan profesyonel kişiler ise ruh sağlığı meslek elemanlarıdır. Ruh sağlığı meslek elemanlarının bireysel etkileri, geniş çaplı toplumsal etkiler ile sonuçlanabilir.

Psikolojik danışma alanı, ruh sağlığıyla ilgilenen meslek grupları arasında hayati bir konuma sahiptir. Çünkü psikolojik danışma, iyi işlev gördüğü kabul edilen bireylerin ve daha ciddi sorunları olanların yer aldığı geniş bir spektrumdaki insanların ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Gladding, 2013, 6) ve ruh sağlığı, iyilik hali, kişisel gelişim, kariyer ve patolojik konular gibi pek çok konuyla ilgilenmektedir (Yüksel-Şahin, 2015, 3). Ancak psikolojik danışma mesleğinin özelliklerinden dolayı sahip olduğu önemli konum, her meslekte olduğu gibi, sunulan hizmetin niteliği ile oldukça ilişkilidir. Psikolojik danışma hizmetinin niteliğini belirleyen en önemli unsurlardan biri ise psikolojik danışmanın sahip olduğu özelliklerdir. Etkili psikolojik danışmanların güçlü bir kişilik yapısına sahip olması, kendilerine saygı duyması, kendi güçlerini tanıması ve kabul etmesi, değişime açık olması, yaşamlarını şekillendirecek tercihler yapması, yaşama bağlı hissetmesi ve anı yaşaması beklenmektedir (Corey, 2008, 22-23). Bunların yanı sıra esnek olmak ve kültürel özelliklere karşı bilinçli olmak da psikolojik danışmanlardan beklenen özellikler arasındadır (Cormier, Nurius ve Osborn, 2009, 276).

Psikolojik danışmanın sahip olması gereken özelliklerden biri de özgeci olmasıdır. Çünkü psikolojik danışmanlar, diğerlerinin mutluluğuyla gerçekten ilgilenirler (Corey, 2008, 23) ve psikolojik danışma “başkalarını düşünmenin egemen olduğu asil” bir meslektir (Gladding, 2013, 34). Psikolojik danışmanların kendi iyi oluşlarıyla da ilgilenmeleri gerekir. Bu noktada özgecilik motive edici bir unsur olarak psikolojik danışmanların mesleki yaşamlarına katkıda bulunabilir. Pek çok araştırma özgecilik ve iyi oluş arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir (İşgör, 2017; Kahana, Lovegreen ve Midlarsky, 2013; Kasapoğlu, 2013; Topuz, 2013). Seligman (2007, 47) da mutlu insanların kendilerine daha az odakladığını, insanları daha çok sevdiğini ve yabancılarla bile paylaşım yapma konusunda daha istekli olduğunu belirtmektedir.

Empati kavramı hem özgecilik hem de psikolojik danışma mesleği için bel kemiği niteliğindedir. Ergin (2015) empatiyi, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olayları onun bakış açısından görebilmesi, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlayabilmesi, zihninde oluşan anlayışı karşısındakine doğru bir şekilde iletebilmesi olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla etkili psikolojik danışmanlar empatik olabilmelidirler (Gladding, 2013, 36). Egan’a (2011, 97) göre empati sayesinde yardım eden kişi üç farklı söz vermektedir: 1. Her

danışanı onun bakış açısından ve bu açıyı etkileyen duyguları göz önüne alarak değerlendirmek, 2. Bireyleri yaşam bağlamları içinde ve onun aracılığıyla anlamak, 3. Danışanın bakış açısı ile gerçeklik arasındaki uyumsuzluğu idrak etmek. Bu kapsamda özgecilik ve empati için yardımın yolu, karşıdakini koşulsuz-yargısız kabul etmekten, içinde bulunduğu koşulları yardım edilecek olanın gözünden algılayabilmekten geçmektedir. Bahsedilen temel koşulların olmadığı bir durumda psikolojik danışma hizmetinden ya da özgeci bir davranıştan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

Özgeciliğin ve bir yardım mesleği olan psikolojik danışma alanının doğası gereği ayrıştığı bazı noktalar bulunmaktadır. Diğer yardım mesleklerinde olduğu gibi, profesyonel bir yardım mesleği olan psikolojik danışmanlıkta da bir başkasının ya da başkalarının iyiliği için bir uğraş söz konusudur. Ancak bu uğraş, danışanın ihtiyaç duymasının yanı sıra, çoğu zaman yardım almaya gönüllü olması ve yardımı talep etmesiyle başlar. Aynı zamanda danışanın, danışma sürecinde yoğun olarak çaba göstermesi beklenir. Çünkü danışanın otonom bir şekilde eyleme geçmesinin desteklendiği psikolojik danışma sürecinde, istendik yöndeki değişim ancak danışanın kendi davranışına yönelik aldığı sorumlulukla kalıcı olabilir (Camadan, 2018). Özgecilikte ise her zaman yardım talebi ya da gönüllülük söz konusu olmayabilir ve yardıma ihtiyaç duyan kişinin çaba sarf etmesi çoğu zaman gerekmeyebilir. Örneğin; özgeci bir insan, intihar etmek için denize atlayan birinin, yardım talep edip etmemesine, çabalamasına veya gönüllü olup olmamasına bakmaksızın onu kurtarmaya çalışır. Dolayısıyla özgecilik ve psikolojik danışmanın pek çok noktada kesiştiği ancak bazı noktalarda farklılaştığı görülmektedir.

Bir yardım mesleği olan psikolojik danışmanlıkta, özgecilik gibi duygular da oldukça merkezi bir konuma sahiptir. Psikolojik danışmanlar danışanın duygularını doğru bir şekilde tanımlayabilme, düzenleyebilme ve ifade edebilme gibi konularda çaba sarf ederler. Ancak psikolojik danışmanların tüm bunları yapabilmesi, öncelikle kendi duygularını doğru bir şekilde ele alabilmelerine, istendik değişiklikler yapabilmelerine ve sağlıklı bir şekilde ifade edebilmelerine bağlıdır. Kişinin kendisinin ve başkalarının hislerini ve duygularını gözleme, aralarındaki ayrımı yapma ve bu bilgiyi düşüncesine ve eylemlerine rehber olarak kullanma becerisi duygusal zekâ olarak adlandırılmaktadır (Salovey ve Mayer, 1990). Huang, Shi ve Liu (2018) yüksek düzeyde duygusal zekâyâ sahip insanların özgeci davranışlar

sergilemeye daha yatkın olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla psikolojik danışman adaylarının özgeci davranışlarında duygusal zekâlarının önemli bir etkisi olabileceği düşünülerek bu çalışma tasarlanmıştır.

İnsanlar birbirlerine çok benzerler ancak bazı farklılıkları da vardır ve bu farklılıklar kültürleri olarak da tanımlanabilir. İnsanlar arasında yetenek, aksan, yaş, çekicilik, renk, gelişme evresi, maddi durum, eğitim düzeyi, etnik köken, cinsiyet, sağlık, meslek, din, sosyal statü vb. pek çok açıdan farklılıklar söz konusudur (Egan, 2011, 108). Psikolojik danışmanlığın can damarlarından biri de danışanların farklılıkları ve danışanı koşulsuz-yargısız kabul etmektir. Corey'e (2008, 23) göre psikolojik danışmanlar diğer kültürlerden etkilenen farklı değerlere saygı gösterirler ve sosyal düzey, yetiştirilme ve cinsiyet ile ilgili ortaya çıkan farklılıklara karşı da duyarlıdırlar. Kültürlerarası farklılıkları anlamada, kabul etmede ve takdir etmede kendi motivasyonunu sağlamak için gerekli olan aktif istek ise kültürel duyarlılık olarak tanımlanmaktadır (Chen ve diğ., 1998, 231). Bir başkasına ait farklılıkları anlayabilmeyi kolaylaştıran unsurlardan biri de dünyayı onun bakışından görebilmek yani empati kurabilmektir. Kültürel duyarlılığın önemli bir parçası olan empati kavramı (Abaslı, 2018; Egelioglu-Çetişli ve diğ., 2016; Ekong, Kavookjian ve Hutchison, 2017) özgeciliğe ilişkili bir kavramdır (Hoffman, 1979; Preston ve Waal, 2002). Tüm bunlar dikkate alınarak kültürel duyarlılığın özgeciliği önemli ölçüde etkileyebileceği düşünülmüş ve kavram araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Psikolojik danışmanların otantik, samimi ve dürüst olmaları maskelerin, savunmaların, olduklarından farklı davranışların ve aldatıcı görüntülerin ardına sığınmamaları gerekir (Corey, 2008, 23). Ancak insanlar zaman zaman gerçekçi davranmak yerine normlara uygun hareket etmeyi seçebilirler ya da bilinçli olarak kendilerini olduklarından farklı gösterebilirler. Örneğin; özgeci davranarak başkalarına iyi görünmeye çalışabilirler. Çünkü bu davranışlar bazen bir prestij kazanma aracı olabilmekte (Marshall, 1999, 152) ve toplumun onayını beraberinde getirebilmektedir. Dolayısıyla başkaları üzerinde iyi izlenim bırakma anlamına gelen sosyal beğenirliğin de özgecilik üzerinde dikkate değer bir etkisinin olabileceği düşünülmüş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

Mesleğini içselleştiren bireylerin iş yaşamında da daha başarılı olmaları beklenebilir. Corey'e (2008, 21) göre kişilik ve meslek insanı olmak, karşılıklı olarak birbirini destekleyen iç içe geçmiş süreçlerdir ve gerçek yaşamda birbirinden

ayrılmaz. Dolayısıyla mesleklerini içselleştiren bireylerin, icra ettikleri meslekleri zorunlu bir görev olarak görmenin ötesinde, varlıklarının bir gereği olarak yerine getirdikleri öngörülmektedir. Psikolojik danışmanların, empati kurabilme temel yeteneğiyle bağlantılı olan özgeciliklerinin, duygusal zekâ, sosyal beğenirlik ve kültürel duyarlılıkları ile birlikte şekillendiği düşünülmektedir. Öte yandan psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine ve okul türlerine göre değişiklik göstereceği tahmin edilmektedir. Bu çalışmada da özgeciliğin çok boyutlu yapısı dikkate alınarak, psikolojik danışman adaylarının duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin gerçek hayattaki özgeciliklerini ne derecede açıkladığı araştırılmıştır. Ayrıca psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri cinsiyet, sınıf düzeyi ve üniversite türü değişkenleri açısından incelenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın iki amacı vardır:

1. Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin cinsiyete, üniversite türüne ve sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılması amaçlanmıştır.
2. Psikolojik danışman adaylarının duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin birlikte özgeciliklerini anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

Yukarıdaki amaçlara bağlı olarak araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıtlar aranmıştır:

1. Psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri üniversite türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini; duygusal zekâları, kültürel duyarlılıkları ve sosyal beğenirlikleri ne derece yordamaktadır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Özgecılık, psikolojik danışmanlıkta önemli bir konuma sahiptir ve psikolojik danışmanların yetkinliklerini doğrudan ve dolaylı yoldan etkileyebilmektedir. Çünkü psikolojik danışmanlardan çok farklı sorunlara sahip danışanlarla çalışmaları beklenmektedir. Örneğin; göç nedeniyle uyum sorunu yaşayanlar, şiddet, istismar ya da ihmale uğrayanlar, ekonomik güçlükler ve işsizlikle başa çıkmaya çalışanlar, toplumsal cinsiyet konusunda hassasiyeti olanlar gibi. Kimi zaman psikolojik danışmanlardan, danışanların iyi oluşları üzerinde ciddi düzeyde olumsuz etkileri olan toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullara yönelik (Keklik, 2010), hak savunuculuğu rolünü üstlenmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla toplum yanlısı bu davranışları mesleki zeminde içselleştirebilen kişilerin daha nitelikli psikolojik danışmanlar olacağını söylemek mümkün gözükmemektedir. Toplum yanlısı davranışlardan olan özgeciliğin ise duygusal zekâ ve kültürel duyarlılıktan etkilenebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra özgecılık gibi kültürümüze oldukça uygun olan ve kültürümüzce desteklenen bir toplum yanlısı davranışın sosyal beğenirlikten etkilenebileceğini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü toplum yanlısı davranışlar sosyal beğenirliğe karşı hassastır (Edele, Dziobek ve Keller, 2013). Dolayısıyla psikolojik danışman adayları üzerinde özgecılık, duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlik eksenli bir çalışma yapmanın alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir.

Psikolojik danışman adaylarının, gerçek hayatta ne düzeyde özgeci olduklarını inceleyen araştırma sayısı oldukça azdır. Benzer şekilde psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri üzerinde duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin ne derece etkisi olduğuna dair çalışmalar da oldukça kısıtlıdır (Burks, Youll ve Durtschi, 2012; Carmali, 2003; Huang, Shi ve Liu, 2018; Lee, 2013). Var olan araştırmalar çoğunlukla özgeciliğe etkisi olduğu düşünülen otantiklik, iyi oluş, empati, atılganlık, benlik algısı gibi değişkenlerle ve hemşirelik, öğretmenlik, yöneticilik gibi farklı meslek gruplarındaki katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmaların önemli bir kısmında da özgeciliğin örgütsel vatandaşlık davranışı olarak ele alındığı görülmektedir (Çavuş ve Harbalıoğlu, 2016; Çetinkaya ve Çimenci, 2014; Demirel, Seçkin ve Özçınar, 2011; Doğan, 2013; Karacaoğlu ve Güney, 2010; MacKenzie, Podsakoff ve Fetter, 1993; Podsakoff ve diğ., 2000; Terzi, 2011; Wagner ve Rush, 2000; Yücel ve Demirel, 2012). Tüm

bunlar dikkate alındığında psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri üzerinde duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin etkisinin bilimsel verilerle ortaya konulmasının var olan durumun anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece ileride konuyla ilgili yapılacak çalışmalara kaynak oluşturulacağı ve alanyazına katkıda bulunulacağı öngörülmektedir.

1.3. Araştırmanın Varsayımları (Sayıtlar)

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımdan hareket edilmektedir:

1. Araştırma kapsamına alınan psikolojik danışman adayları kendilerine verilen ölçekleri ve bilgi formunu gerçek durumlarını yansıtacak şekilde doldurmuşlardır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır:

1. Araştırma bulguları, ölçeklerin kapsadığı niteliklerle sınırlıdır ve sadece benzer özelliğe sahip psikolojik danışman adaylarına genellenebilir.

2. Araştırmada ulaşılabilir örneklem yaklaşımının benimsenmesi ve bu yolla üç üniversitenin öğrencilerinden veri toplanması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

1.5. Tanımlar

Araştırmada yer alan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda yer almaktadır.

Toplum Yanlısı Davranış (Prosocial Behavior): İnsanların diğer insanlara fayda sağlamak için yapmış olduğu eylemler toplum yanlısı davranışlar olarak adlandırılmaktadır (Akbaba, 1994; Padilla-Walker ve Carlo, 2014, 3; Schroeder ve Graziano, 2015, 3).

Yardım Etme (Helping): Yardım etme, başka bir kişinin refahını, iyilik halini sağlama veya onu desteklemeyi içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer ve diğ., 2006).

Özgecilik (Altruism): Dış kaynaklardan ödüller beklemezsizin bir başkasına yarar sağlamak için gerçekleştirilen davranışlardır (Macaulay ve Berkowitz, 1970, 3).

Duygusal Zekâ (Emotional Intelligence): Kişinin kendisinin ve başkalarının hislerini ve duygularını gözleme, aralarındaki ayrımı yapma ve bu bilgiyi düşüncesine ve eylemlerine rehber olarak kullanma becerisidir (Salovey ve Mayer, 1990).

Kültürel Duyarlılık (Cultural Sensitivity): Kùltürlerarası farklılıkları anlamada, kabul etmede ve takdir etmede kendi motivasyonunu sağlamak için gerekli olan aktif istektir (Chen ve diğ., 1998, 231).

Sosyal Beğenirlik (Social Desirability): Sosyal beğenirlik, bireylerin sosyal etkileşim sırasında kendilerine ait olumlu görüntüleri yansıtmaya eğilimi olarak ifade edilmektedir (Johnson ve Fendrich, 2002).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, özgecilik, duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlik ile ilgili kuramsal bilgiler ve ilgili araştırmalar sunulmuştur.

2.1. Özgecilik Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde özgecilik, özgeciliğe ilgili kavramlar, özgeciliğin nedenleri, özgeciliği etkileyen faktörler, özgecilik ile psikolojik danışma alanı ve özgecilik ile yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

2.1.1. Özgecilik

Özge kelimesi Türk Dil Kurumu'na (TDK) ait Güncel Türkçe Sözlükte “başka” anlamına gelmekte olup, özgecilik kelimesi TDK Büyük Türkçe Sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü.” (TDK, [02.07.2018]). Merriam-Webster Sözlüğü ise özgecilik kelimesini “başkalarının refahı için bencil olmayan bir ilgi veya fedakârlık” şeklinde tanımlamaktadır (Merriam-Webster Dictionary, [03.07.2018]). Araştırmada özgecilik olarak ele alınan kavram “elseverlik”, “diğerkâmlık” gibi farklı adlarla da anılmaktadır ancak bu çalışmada özgecilik tercih edilmiştir.

Başlangıçta din ve felsefenin araştırma konuları arasında yer alan özgecilik, psikolojinin ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasıyla, bu alandaki kuramcı ve araştırmacıların da üzerine eğildikleri bir konu haline almıştır (Yöntem ve İlhan, 2013). Alanyazına bakıldığında, özgeciliğe ilgili pek çok tanıma rastlanmaktadır. Özgeciliğin tanımlarındaki bu çeşitlilik, tanım ortaya koyma teşebbüsündeki araştırmacıların altyapılarının çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009b). Marshall'ın (1999, 152) özgeciliği “başkalarının ilgi ve çıkarlarını dikkate alan, genellikle egoizme, bencillığe ve bireyciliğe zıt olduğu düşünülen davranış” olarak tanımladığı görülmektedir. Aronson, Wilson ve Akert'e

(2012, 623) göre özgecilik, çoğu zaman bir bedel ödemek pahasına yalnızca bir başkasının faydasını düşünmek anlamına gelmektedir. Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar (2014, 243) ise özgeciliği, kendini hiçbir şekilde düşünmeden, sadece ve sadece başkalarına yarar sağlamak arzusuyla yapılan davranışlar olarak ele almaktadır. Görüldüğü gibi tüm tanımların ortak noktası olarak özgeciliğe kişinin kendinden başkasını/başkalarını öncelikli tutması söz konusudur. Ancak özgeciliğin ruhunu anlamak için tanımların ötesinde hareket etmek gerekmektedir (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009b).

Ahlaki ilkelerin başlıca unsurlarından olan özgeciliğin (Quine, 1987, 3) toplumsal hayattaki yansımaları, özgeci davranış olarak ifade edilmektedir (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009a). Hatta yardım edenin güdüsü dikkate alınmaksızın, ihtiyacı olan bir başkasına yapılan tüm yardım davranışlarının özgeci olduğu belirtilmektedir (Macaulay ve Berkowitz, 1970, 2). Ancak kazanılacak ödül düşünülerek yardım edilirse o davranış gerçekten özgeci değildir (Bordens ve Horowitz, 2001, 408). Dolayısıyla eğer yardım etme eyleminin altında yatan bencilce sebepler varsa, özgeci bir davranıştan bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Ancak bazı araştırmacılar bencil ve özgeci dürtülerin eş zamanlı olarak çalışabileceğine fakat bu iki faktörden hangisinin baskın ya da birincil sebep olduğunun tespit edilmesinin önemli olduğuna işaret etmektedirler (Schroeder ve Graziano, 2015, 9).

Macaulay ve Berkowitz (1970, 3) özgeciliği dış kaynaklardan ödüller beklemeksizin bir başkasına yarar sağlamak için gerçekleştirilen davranışlar olarak ifade etmektedir. Ancak özgecilik her ne kadar ödül beklentisi olmadan yararı amaçlasa da çeşitli motivasyon unsurlarından etkilenmektedir. Örneğin, başkalarına karşı hissedilen şefkat duygusu, yardım etme motivasyonunu tetikleyerek (Yavuzer, 2017) özgeci davranış gösterilmesine sebep olabilmektedir. Ya da ihtiyacı olan bir kişiye yardım etmek, başkalarından övgü ya da iyi hisler alınmasına yol açarsa bu tür olumlu destek, kişinin gelecekte tekrar yardım etme olasılığını arttırabilmektedir (Schroeder ve Graziano, 2015, 9). Öte yandan özgecilik, sıklıkla kişinin itibarını yükseltmek, insanlarla bağlantı kurmak ya da gelecekteki karşılıklarını beklemek gibi daha kendine yönelmiş nedenlere de hizmet edebilmektedir (Edele, Dziobek ve Keller, 2013).

Özgecilik çoğu zaman bir bedel ödemek pahasına, bir başkasının faydasını düşünmek anlamına gelir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 623) ve özgeciliğin en

belirgin özelliklerinden biri yardımda bulunan bireyin kimsenin etkisinde kalmadan kendi özgür iradesiyle hareket etmesidir (Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016). Dolayısıyla bir zorunluluktan dolayı yapılan yardımın gerçek manada özgeci olduğunu söylemek zordur. Özgeci davranışın önemi, çıkar beklemeden sadece yapmış olmak için yapılmasından gelmektedir (Yöntem, Öktem ve Artuç, 2017).

2.1.2. Özgecilik ile İlgili Kavramlar

İnsanlar hayatlarının bir diliminde zamanının ve kaynaklarının bir bölümünü başkasının yararı için kullanır. Kimi zaman bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak faaliyet gösterir, kimi zaman denizde boğulmak üzere olan birini kurtarmaya çalışır. Bazen ise dünyayı daha iyi bir yer haline getirme yollarını aramak için evini terk eder (Lotz ve diğ., 2013). İnsanların neden başkalarının yararı için uğraş verdiği çok uzun süredir tartışılan bir mevzudur. Yöntem, Öktem ve Artuç'a (2017) göre insan kendinin ve neslinin devamı için, organize olmak ve toplumsallaşmak durumundadır ve bu durum insanların bir topluluk olarak birbirleri adına toplum yanlısı davranış sergilemesi gerekliliğini meydana getirmektedir.

İnsanların diğer insanlara fayda sağlamak için yapmış olduğu gönüllü eylemler toplum yanlısı davranışlar olarak adlandırılmaktadır (Akbaba, 1994; Eisenberg, 2003, 253; Padilla-Walker ve Carlo, 2014, 3; Schroeder ve Graziano, 2015, 3). Bu eylemler ahlaki davranış standartlarına dayanır (Kumar, 2010, 152). Toplum yanlısı davranış, yardım davranışını ve özgeciliği de içinde barındıran, gönüllülük esasına dayalı, başka bir insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına olumlu katkıda bulunmayı amaçlayan davranışlardan oluşan en genel kategoridir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 242) ve toplum tarafından kabul edilmiş geniş bir davranışlar yelpazesini ifade eder (Yavuzer ve diğ., 2006). Toplum yanlısı davranışlar pek çok açıdan ortaya çıkabilir: acil bir durumda bireye yardım etmek, imkânlarını diğerleriyle paylaşmak, bir hayır kurumu için zaman, çaba, uzmanlık ve kaynaklar konusunda gönüllü olmak, tek başına gerçekleştirilemeyen ortak hedefleri başarmak için iş birliği yapmak (Schroeder ve Graziano, 2015, 3), bir insanı zor durumdan kurtarmak, dayanışmada bulunmak gibi (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 242). Görüldüğü gibi toplum yanlısı davranışların ortak noktası yararlı olabilmektir.

Toplum yanlısı davranış ve özgeci davranış sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Kumar, 2010, 152) ancak bu kullanım uygun değildir (Hawley,

2014, 48). Çünkü her toplum yanlısı davranışa özgeci davranış denilemez (Akbaba, 1994; Yöntem, Öktem ve Artuç, 2017). Özgecilik, diğer türden toplum yanlısı davranışlardan farklılaşmak için önemli olan bir tür toplum yanlısı davranış alt tipidir (Eisenberg ve Spinrad, 2014, 18). Yani özgecilik toplum yanlısı davranışlardan sadece biridir. Nitekim karşılık beklenerek yapılan yardım, kâr amacı güdülerek yapılan iş birliği birer toplum yanlısı davranış olmalarına rağmen özgeci davranış değildirler (Akbaba, 1994). Dolayısıyla yapılan yardım davranışından çıkar gözetilmemesi, özgeci davranışı diğer toplum yanlısı davranışlardan ayıran temel özelliktir (Yöntem, Öktem ve Artuç, 2017).

Tıpkı özgecilik gibi, yardım etme de toplum yanlısı davranışlardan biridir (Hawley, 2014, 48). Yardım etme, başka bir kişinin refahını, iyilik halini sağlama veya onu desteklemeyi içeren davranışlar olarak tanımlanabilir (Yavuzer ve diğ., 2006). Yardım etme davranışı incelenirken şu sınıflama biçimleri kullanılmaktadır: 1. Planlanmış, formal yardım ve planlanmamış, formal olmayan yardım. 2. Ciddi durumda yardım ve ciddi olmayan durumda yardım. 3. Katılım gerektiren doğrudan yardım ve katılım gerektirmeyen dolaylı yardım (Pearce ve Amato, 1980). Bu açıdan yangından birini kurtarmakla, birine kitap ödünç vermek farklı yardım etme davranışları olarak ele alınabilir. Yangından birini kurtarma davranışı planlanmamıştır, ciddi bir durum içerir ve katılım gerektiren bir yardım biçimidir. Birine kitap ödünç verme ise planlanmış olabilir, ciddi olmayan bir durum içerir ve katılım gerektirmeyen bir yardım biçimidir. Ancak bu üç yöntemden hangisini seçerse seçsin yardım etmesini seven kişiler yardımseverdir.

Günlük hayatta birçok yardımseverle karşılaşılabilir fakat bu kişilerden sadece bir kısmı özgecidir. Özgecilik ve yardımseverlik kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılsa da aralarında önemli farklılıklar vardır. Schroeder ve Graziano'ya (2015, 5) göre yardım etme davranışı özgeci olmadan da toplum yanlısı olabilir ve aslında özgeciliği yardımseverliğin bir alt kategorisi olarak değerlendirmek yararlı olabilir. Kaldı ki özgeciliği yalnızca yardım etme olarak kavramsallaştırmak diğer unsurlarla özgeciliğin kavramsallaştırılmasını zorlaştırır (Karadağ ve Mutaftçılar, 2009a). Genel yardım kavramı için, yardımcının amacı ve eylemlerinden bazı faydalar elde edip edemeyeceği endişe vermez ancak bir davranışın özgeci olarak etiketlenebilmesi için yardım edenin niyeti ve yararları merkezi konumdadır (Schroeder ve Graziano, 2015, 5). Yani yardım davranışında yardım eden kişinin

niyeti ve sonuçtan yarar sağlayıp sağlamadığı söz konusu değilken, özgeci davranışı tanımlamak için bunlar önemlidir (Yavuzer ve diğ., 2006). Dolayısıyla bir yardım etme davranışının aynı zamanda özgeci olabilmesi için bazı kriterleri sağlaması gerekir. Bu kriterler şunlardır: 1. Birey, kimsenin etkisinde kalmadan kendi özgür iradesiyle hareket etmelidir (Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016), 2. Yapılan yardım davranışından çıkar gözetmemelidir (Yöntem, Öktem ve Artuç, 2017) ve 3. İhtiyaç duyan bir kişinin kendi iyiliğini arttırmak için gereken her şeyi almasını sağlamak adına kendi kazanımlarından vazgeçmeye ve belki de bazı makul maliyetlere katlanmaya istekli olmalıdır (Schroeder ve Graziano, 2015, 9).

Ayrıca yardım etme davranışının altında yatan motivasyon özgeci davranışı yardım davranışından ayıran en önemli unsurdur (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 243). Yani sonuç değil, sebep önemlidir. Tamamen mağdurun ıstırabını hafifletme gereği ile motive olmuş biri, eylemlerinin sonucunda ödül almış olabilir ancak o ödülü alma beklentisiyle harekete geçmediyse bu davranış özgecidir (Bordens ve Horowitz, 2001, 408). Ancak çoğu zaman toplum yanlısı davranışların ardındaki nedenleri tespit etmek zordur ve bu yüzden toplum yanlısı davranışların özgeci olup olmadığını bilmek güçtür (Esienberg, 2003, 6). Dolayısıyla arkasındaki nedenler ve motivasyon doğrudan gözlenemeyeceği için sosyal-bilişsel süreçler önem kazanır (Schroeder ve Graziano, 2015, 9). Özgecilik, yardımseverlik ve toplum yanlısı davranış arasındaki ilişki Şekil 1’deki gibi gösterilebilir.

Şekil 1: Özgecilik, Yardımseverlik ve Toplum Yanlısı Davranış Arasındaki İlişki

2.1.3. Özgeciliğin Nedenleri

Özgeciliğin temelindeki güdüler ve neden yardım ettiğimizle ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur. Özgeciliğin nedenleriyle ilgili en çok üzerinde durulan üç yaklaşım aşağıda yer almaktadır.

2.1.3.1. Özgecılık ve Kalıtım

Özgecılık bireylerin diğerklerine kişisel maliyetlerine rağmen olumlu davranma eğilimidir (Gintis, 2003) ve genetik temelli bir itki olarak insanlar yandaşlığa yatkın olup, başkalarına fayda sağlamaya çalışmaktadırlar (Schroeder ve Graziano, 2015, 8). Başkalarına yararlı olan karmaşık sosyal davranışlar, türler için yaşamsal değere sahiptir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 243). Sosyo-biyologlar, yardım eden için görünür bir fayda olmadığında ortaya çıkan güçlü bir özgeciliğin varlığına ve bu faydanın kalıtımsal olduğuna inanmaktadırlar (Yavuzer, 2017). Ayrıca araştırmalar beyin yapılarının faaliyetlerinin ve sinir sisteminin kimyasal ürünlerinin toplum yanlısı davranışlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Schroeder ve Graziano, 2015, 8). Ancak özgeci davranışı teşvik etmeyen genlerle teşvik edenlerin zamanla yer değişmesinin ve bunun sonucunda özgeci davranışın ortadan kalkmasının beklenmesi bir karışıklık oluşturmaktadır (Stich, Doris ve Roedder, 2010, 155). Bu durum akraba seçimi ve karşılıklılık normu açıklamalarını beraberinde getirmiştir.

Özgeci davranışın nedenlerinden biri de akraba seçimidir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 624) ve bu kavram akrabaların genleri paylaşması gerçeğini özgeciliğe dayanak gösterir. Akraba seçimi, genetik bir akrabaya yardım etme eyleminin doğal seçim tarafından desteklendiği düşüncesine dayanmaktadır (Hamilton, 1964). Dolayısıyla aynı geni paylaştığı akrabasının hayatta kalmasını sağlayan kişi, aynı zamanda kendi genlerinin gelecek kuşaklarda yaşama şansını arttırmış olacaktır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 624). Örneğin; bir yangın çıktığında birey önce kendi ailesini yangından kurtarmak isteyecektir. Burnstein, Crandall ve Kitayama (1994) yaptıkları bir araştırmada insanların uzak akrabalarından çok yakın akrabalarına; günlük yaşamlarında sağlıklı olanlardan çok hasta olanlara; ölüm-kalım durumunda ise sağlıklı olanlardan çok sağlıklı olanlara daha fazla yardım ettiğini bulmuştur. Ayrıca genç akrabalara yaşlılardan daha fazla ve menopoza giren kadınlara girmeyenlere göre daha az yardım edildiği araştırmadan elde edilen sonuçlar arasındadır.

Özgeciliği açıklamak için kullanılan kavramlardan biri de karşılıklılık normudur. Karşılıklılık normu ilgisiz bireyler arasındaki işbirlikçi değişimlerin temelini oluşturmaktadır (Schroeder ve Graziano, 2015, 8). Bu norm birisine yardım etmenin, gelecekte o kişinin de bize yardım etme olasılığını attırma fikrine dayanır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 625). Burada “Bana yardım ediyorsun, ben de sana yardım

edeceğim” zihniyeti temeldir (Bordens ve Horowitz, 2001, 414). Çalışmalar, hemşirelik gibi meslek elemanlarına, aynı statüdeki diğer meslek elemanlarından daha fazla yardım edildiğini, çünkü insanların geçmişte onlara yardım edenlere yardım etme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kumar, 2010, 163).

Norm ve adetleri en iyi şekilde öğrenen insanlar hayatta kalma açısından avantajlıdır çünkü insanların öğrendiği normlardan biri de başkalarına yardım etmenin değeridir ve bu hemen her toplumda değerli bir norm olarak görülmektedir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 626). Ancak bağımlı akrabalara ya da muhtaç arkadaşlara yardım etmeyi gerektiren normlar yaygın olarak kabul görürken, ihtiyaç sahibi yabancılara ya da bilinmeyen kişilere yardım etmenin gerektiği inancı, evrensel olarak kabul görmemektedir (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 354). Öte yandan insanlar tamamen yabancı oldukları kişilere de yardım edebilmektedirler. Bandura (1977) bu durumu sosyal öğrenme teorisinde sosyal davranışın doğuştan değil, rol modelleri gözlemleyerek edinildiğini ileri sürerek açıklamıştır. Ebeveynler ya da otoriteler gibi sevilen ya da saygı gören ve toplum yanlısı davranan rol modellerin gözlenmesi, insanların hangi davranışlarda bulunabileceğini ve bulunması gerektiğini göstermektedir (Sproull, Conley ve Moon, 2005, 146). Forge ve Phemister (1987) da televizyonda toplum yanlısı programları ve dizileri izleyen okul öncesi çocukların, bu tür şovları görmeyen çocuklardan daha fazla toplum yanlısı davranışta bulunabileceklerini ifade etmektedir.

2.1.3.2. Özgecilik ve Sosyal Değiş Tokuş

Sosyal psikologlar kalıtımın özgeci davranışta önemli bir rol oynadığını ancak özgeciliği açıklamada kalıttan daha fazlasının gerektiğine işaret etmektedirler (Bordens ve Horowitz, 2001, 415). İnsanoğlu yaşamını devam ettirmesini, düşünen bir varlık olmasına ve sosyalleşme yeteneğine borçludur. Bu yaklaşıma göre insanlar tipik bir karşılık için yardım etmektedirler. Sosyal değiş tokuş kuramcılarının göre insanları, tıpkı maddi gelirlerini giderleri üzerinde maksimize etmeye çalışması gibi, başkalarıyla ilişkilerinde de sosyal ödülleri sosyal bedellere oranını en üst düzeye çekmeye çalışırlar (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 628). Maliyet ve ödülleri değerlendirilmesi sonucunda da kişi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde duruma müdahale edebilir, kaçabilir ya da durumu yeniden yorumlayabilir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 244). Bu yaklaşımda esas olan en üst düzeyde ödül alıp, en düşük

düzeyde bedel ödemektir. Ancak insanlar, daha önce aldıkları miktarlarla verdikleri yardım miktarını eşleştirmeye ve böyle yaparak ilişkideki eşitliği korumaya ve başkalarına aşırı borçlanmaktan kaçınmaya çalışabilirler (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 355).

Sosyal değiş tokuş, başkalarının refahına yönelik bencil olmayan ilgi olarak tanımlanan özgeciliğin (Kumar, 2010, 165) köklerini evrimde aramamakta ancak kişinin kendi çıkarlarına dayalı olabileceğini kabul etmektedir. Örneğin özgeciliğin, insanın kendisini iyi ve erdemli hissetmesi gibi kişisel ödülleri vardır (Yavuzer, 2017). Çünkü özgeci tutumlar karşı tarafa verilen bir hediye gibidirler (İşgör, 2017). Hayır çalışmalarında yer almak da bazı insanlar için topluluk içinde bir prestij kazanma aracı olabilmekte ve fiilen bir işte çalışan insanların elde ettikleri doyumu hissettirebilmektedir (Marshall, 1999, 152). Tüm bunların yanı sıra empati duyulan birine yardım etmek utanç ve suçluluk duygusundan kaçınmayı sağlamaktadır (Yavuzer, 2017).

Yardım etme davranışının bunlar dışında farklı kişisel ödülleri de vardır. Örneğin; sosyal onay ve benlik değeri duygusunun artması gibi (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 629). Ayrıca insanların paylaşmaktan duyduğu hoşnutluk bazı özgeci davranışlara yol açabilmektedir (Lotz ve diğ., 2013). Öte yandan, özgeci davranışların çalışma deneyimi kazanma, sosyal ilişkiler geliştirme ve herhangi bir faaliyete ilgi duyma türünden kişinin kendisiyle ilgili nedenlere bağlı olarak kendiliğinden ortaya çıktığı da bir gerçektir (Marshall, 1999, 152). Dolayısıyla bu kurama göre mutlu olmak için ya da kötü duygudan uzaklaşmak için yapılmış bile olsa özgeci davranış kıymetlidir.

2.1.3.3. Özgecilik ve Empati

Özgeci davranışlar empati gibi yalın bir etki ile açıklanabilmektedir. Empati, bir iletişim sırasında kişinin başka bir kişinin iç dünyasında düşünmesi, hissetmesi ve bu fikir ve hislere karşılık vermesi olarak tanımlanmaktadır (Pala, 2008). Eisenberg'e (2003, 254) göre ise empati, bir diğerinin duygusal durumunun anlaşılmasından ya da kavranmasından kaynaklanan ve diğer kişinin hissettiğine eşdeğer ya da çok benzeyen bir yanıttır. Araştırmalar da özgeciliğin insanın doğasında olduğunu, insanların başkalarının ihtiyaçlarına önem vererek, akrabalık bağı olmasa bile başkaları için özveride bulunduğunu göstermektedir (Marshall, 1999, 152). Bir

başkasına empati duyulduğunda kişinin kendi kazancının ne olacağını düşünmeden, tamamıyla özgeci sebeplerle o kişiye yardım etmeye çalışması mümkündür (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 631). Empati kaynaklı özgecilik hipotezine göre, empatiye neden olan yardımlar, yardımcının kişisel sıkıntılarının azalması ya da ödüller kazanması gibi olumlu biçimde sonuçlanabilir ancak yardım davranışının nihai hedefi, kişinin kendisinin değil, ihtiyaç sahibinin refahını arttırmaktır (Edele, Dziobek ve Keller, 2013).

Bordens ve Horowitz'e (2001) göre özgeci davranışlara yol açan unsur empatinin uyarılmasıdır. Yavuzer (2017) de özgeci motivasyonu harekete geçiren en önemli unsurun empatik kaygı olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla özgeci davranışlar sergilenirken kişisel çıkar ve kazançlar düşünülmez; kişi sadece empati kurar ve yardım etmeye karar verir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 243). Empati düzeyi yüksek olan bireyler, düşük olanlara göre daha fazla yardım ederler (Kumar, 2010, 166). Empatinin zayıfladığı durumlarda ise başkalarının yaşadığı acı, mutsuzluk vb. psikolojik ihtiyaçlar anlaşılamaz ve başkalarına iyilik yapma, şefkatli olma yerine kendi çıkarlarını düşünme, acımasız olma gibi unsurlar baskın hale gelir (Tarhan, 2009, 20). Empati düzeyi düşük olan bireyler, sadece yardım etmekten kaçış zor olduğunda yardım etmektedirler (Batson, Duncan ve Ackerman, 1981).

Yüksek empati hem iyi hem de kötü hissettirdiğinde toplum yanlısı davranışa yol açmaktadır (Kumar, 2010, 171). Bir insan empatik sıkıntı deneyimlediğinde aynı zamanda mağdurun sıkıntısını azaltmaya yönelik bir şeyler yapma davranışsal eğilimi gösterir (Hoffman, 1979). Örneğin; bir anne çocuğunun ağrı içinde olduğunu gördüğü zaman, o da çocuğunkine çok benzer bir duygu deneyimleyebilir (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 346) ve bu durum yardım davranışına neden olabilir. Ancak empati her zaman yardım edileceğini öngöremez çünkü insanlar tipik olarak çeşitli ve çatışan arzulara sahiptir ve tüm çatışmalar empatinin istekleri lehine çözülmez (Stich, Doris ve Roedder, 2010, 175). Empati ve özgeciliğin birbirini önemli ölçüde etkileyen kavramlar olduğu birçok araştırmada da ortaya konmuştur (Acar ve Apak, 2017; Arpacı ve Özmen, 2014; Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; Bethlehem ve diğ., 2017; Eisenberg ve Miller, 1987; Klimecki ve diğ., 2016).

2.1.4. Özgeciliği Etkileyen Faktörler

İnsanlar bazen maliyetli, hoş gitmeyen ve tehlikeli durumlarda bile başkalarına yararlı olabilecek davranışlar sergilerler (Stich, Doris ve Roedder, 2010, 147). Ancak bazılarının böyle davranarak diğerlerine göre daha çok özgeci olmasının birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden bir kısmı kişiye bir kısmı da duruma bağlı etkenlerdir. Yardımın maliyeti, sorumluluk derecesi, mağdurun varsayılan özellikleri ve durumun tehlikeli olup olmaması yardım davranışını etkilemektedir (Bordens ve Horowitz, 2001, 429). Örneğin; acil durumlarda yardım etme davranışı çok sık görülür (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 241). Ancak durumun acil olduğunun kişi tarafından anlaşılması gerekir.

Başka insanların varlığı, özgeci davranışın meydana gelmesini etkilemektedir (Öz, 1998). Yardım edenlerin sayısı arttıkça yardıma muhtaç olan kişinin yardım alma olasılığı azalmaktadır (Macaulay ve Berkowitz, 1970, 3). Bu durum alanyazında seyirci kalma etkisi olarak adlandırılmaktadır (Garcia ve diğ., 2002). Seyirci kalma etkisinin sebeplerinden biri her kişinin diğerinden yardım için sorumluluğu alacağını beklemesidir (Bordens ve Horowitz, 2001, 420). Dolayısıyla potansiyel yardımcıların da mevcut olduğunu bilmek acil bir durumda müdahaleyi engellemektedir (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 361). Ancak acil bir durumda çevrede herhangi biri yoksa, bütün sorumluluğun kişinin kendisine ait olduğunu düşünmesi ve acil durumdaki kişiye yardım etmesi, sorumluluğun kişiler arasında dağılması olarak adlandırılmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 241). Sorumluluğun yayılması, insanların eyleme geçmemelerini ya da eyleme ne şekile geçtiklerini diğer insanların varlığıyla açıkladığı bir yüklem biçimidir (Ciccarelli ve White, 2018, 400). Yalnız olan bireyin, etrafında başka bireylerin olduğu zamanlardan daha fazla olumlu bir davranış sergilemesi olasıdır (Kumar, 2010, 153).

Seyirci kalma etkisinin bir diğer sebebi ise, bireyin ne yapacağı konusunda kararsız kalması durumunda başkalarının tepkilerine bakması ve eğer acil bir durum yokmuş gibi davranılıyorsa, yardım girişiminde bulunmamasıdır (Bordens ve Horowitz, 2001, 420). Bu durum da toplu yok sayma olgusu olarak adlandırılır ve acil durumların tahmin edilebilen olgular olmaması, çok ani ve hazırlıksız yakalanılan olaylar olması ve aynı zamanda potansiyel risk taşımamasından dolayı ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 241). Aynı şekilde başkalarının harekete geçmemesi, yardım etmek isteyen kişiye uygun bir yolun bulunmadığını

işaret edebilir ve bu durum yardımdan birbirlerini alıkoyar (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 362). Öte yandan yardım davranışında bulunmak isteyen kişi, çevrede başka kişiler olduğu için acaba yanlış bir şey yapar mıyım korkusu ve endişesi yaşayabilir ve yardım etme davranışından vazgeçebilir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 241). Kişinin başkalarının kendinden ne beklediğine ve davranışlarını nasıl değerlendireceğine dair kaygıları olabilir (Delamater, Myers ve Collett, 2018, 362).

Bazen mağdurun var olan özellikleri yardım davranışını etkileyebilmektedir. İnsanlar hoşlanmadığı birine yardım etmektense, hoşlandığı kişiye yardım etmeyi (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 350), bir başkasından ziyade yakın arkadaşına yardım etmeyi tercih eder (Kumar, 2010, 159). Hatta insanların ırk, tutum, politik görüş ve kıyafet tarzı benzeyenlere yardım etme ihtimalleri daha yüksektir (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 350). Nitekim insanlar sorunlarından kişisel olarak sorumlu oldukları algılananlardan çok, sorunları kontrol edilemeyen dış nedenlere atfedilen bireylere yardım etme eğilimindedirler (Kumar, 2010, 160). Bazen de kişiye ait özellikler yardım davranışını belirlemektedir. Bazı bireyler özgeci bir kişiliğe ya da empati de dahil olmak üzere bir insana yardım etmeye teşvik eden bir özellik kümesine sahip olabilmektedirler (Bordens ve Horowitz, 2001, 447). Öz'e (1998) göre özgeci davranış içsel olarak başlatıcı bir mekanizmaya ve gelişmiş kişilik özelliklerine bağlıdır. Ayrıca olumlu duygu durumuna sahip olan insanların diğerlerine yardım etme olasılıklarının yüksek olduğu (Ciccarelli ve White, 2018, 401), dini inancın gönüllülük ve hayırsever katkılar gibi uzun vadeli özgecilikte önemli bir etkisinin olduğu (Myers, 2017, 472), kadınların erkeklerden daha fazla başkalarının ihtiyaçlarıyla ilgilendiği bilinmektedir (Eisenberg, 2003, 262). Dolayısıyla hem yardım edilenin hem de yardım edenin özelliklerinin özgeci davranışta oldukça etkili olduğu söylenebilir.

2.1.5. Özgecilik ve Psikolojik Danışma

Başkalarına karşı duyarlı olanlar, başkalarının hislerine ve tepkilerine özgeci bir şekilde ilgi gösterirler (Davis, 1983). Bilinçli olarak ve içtenlikle ilgisini başkasına yönelten ve özveride bulunan bireyleri tanımlamak için kullanılan özgecilik (Yavuzer ve diğ., 2006), psikolojik danışmanların da sahip olması gereken özellikler arasındadır. Çünkü psikolojik danışmanlar, diğerlerinin mutluluğuyla gerçekten ilgilenirler (Corey, 2008, 23) ve psikolojik danışma “başkalarını düşünmenin egemen

olduğu asil” bir meslektir (Gladding, 2013, 34). Psikolojik danışmanların kendi iyi oluşlarıyla da ilgilenmeleri gerekir. Bu noktada özgecilik motive edici bir unsur olarak psikolojik danışmanların mesleki yaşamlarına katkıda bulunabilir. Nitekim pek çok araştırma özgecilik ve iyi oluş arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir (İşgör, 2017; Kahana, Lovegreen ve Midlarsky; Kasapoğlu, 2013; Topuz, 2013).

Empati kavramı hem özgecilik hem de psikolojik danışma mesleği için bel kemiği niteliğindedir. Ergin (2015) empatiyi, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olayları onun bakış açısından görebilmesi, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlayabilmesi, zihninde oluşan anlayışı karşısındakine doğru bir şekilde iletebilmesi olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla etkili psikolojik danışmanlar empatik olabilmelidirler (Gladding, 2013, 36). Bu kapsamda özgecilik ve empati için yardımın yolu, karşısındaki koşulsuz-yargısız kabul etmekten, içinde bulunduğu koşulları yardım edilecek olanın gözünden algılayabilmekten geçer. Bu temel koşulların olmadığı bir durumda psikolojik danışma hizmetinden ya da özgeci bir davranıştan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

İhtiyacı olan bir başkasına yapılan tüm davranışlar yardım edenin güdüsü dikkate alınmadığı (Macaulay ve Berkowitz, 1970, 2) ve kendini hiçbir şekilde düşünmeden, sadece ve sadece başkalarına yarar sağlamak arzusuyla yapıldığı müddetçe özgecidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, 243). Hatta özgeci davranış, diğer davranışlardan ayıran en büyük farklardan biri budur. Psikolojik danışma ilişkisinde de yardım eden ve yardım alan kişi konusunda roller oldukça açıktır ve yardım eden kişi yardım davranışından büyük bir doyum elde edebilir ancak ne danışandan yardım almak ne de danışanla arkadaşlık kurmak gibi bir beklentisi vardır (Egan, 1975, 8). Fakat öte yandan psikolojik danışma mesleğinde, diğer ruh sağlığı mesleklerinde olduğu gibi verilen yardımın karşılığında bir ücret alımı söz konusudur. Bu durum ödül beklentisi konusunda psikolojik danışma ve özgeciliğin bir açıdan benzer, bir başka açıdan farklılaştığının göstergesidir.

Özgeciliğin ve psikolojik danışmanlığın doğası gereği ayrıştığı bazı noktalar daha vardır. Psikolojik danışmada da özgecilikte de başkasının yararına bir çaba vardır. Ancak özgecilikte yardıma muhtaç kişi yardım talebinde bulunmayabilir ve çaba göstermeyebilir. Psikolojik danışmada ise yardımı almak isteyen kişinin bu yönde bir talebinin olması ve gönüllü bir şekilde sorununun çözümüne yönelik çaba

göstermesi beklenir. Çünkü danışanın otonom bir şekilde eyleme geçmesinin desteklendiği psikolojik danışma sürecinde, istedik yöndeki değişim ancak danışanın kendi davranışına yönelik aldığı sorumlulukla kalıcı olabilmektedir (Camadan, 2018).

Özgeci bir birey, kendi canını tehlikeye atmak pahasına yardım davranışını göstermektedir. Çünkü özgecilik, çoğu zaman bir bedel ödemek pahasına yalnızca bir başkasının faydasını düşünmek anlamına gelir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012, 623). Ancak psikolojik danışman kendini tehlikeye atacak durumlardan kaçınmalıdır. Öyle ki, psikolojik danışmanın, danışma oturumları esnasında kapıya yakın tarafta oturması, herhangi bir tehlike durumunda kendini koruması gerekmektedir. Bu durum da psikolojik danışma mesleğinin profesyonel bir yardım olduğuna ve özgecilikle bazı noktalarda ayrıştığına işaret etmektedir. Özetle, psikolojik danışma ve özgeciliğin önemli ölçüde örtüştüğünü ancak bazı noktalarda farklılaştığını söylemek mümkündür.

2.1.6. Özgecilik ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, alanyazında özgecilik ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış araştırmalardan bazı örnekler yer almaktadır. Öğrencilere yönelik olanlar, eğitim ve sağlık alanında yapılanlar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.1.6.1. Öğrencilere Yönelik Yapılan Araştırmalar

Burks, Youll ve Durtschi (2012) empati-özgecilik hipotezini incelemek amacıyla 76 kadın, 36 erkek olmak üzere 112 psikoloji öğrencisine ulaşmıştır. Araştırma sonucunda özgecilik ve empati arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunurken, sosyal beğenirlik ve özgecilik ile sosyal beğenirlik ve empati arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulguların sağlık hizmetleri ve diğer yardımcı meslekler için önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Swank, Robinson ve Ohrt (2012) İngiltere'deki danışmanlık öğrencilerinin algıladığı şekilde özgeciliğin gelişmesi için önerilen bir modelin uygulanabilirliğini incelemiştir. Danışmanlık eğitimi alan sekiz kişiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda özgecilik ve danışman başarısı arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Ümmet (2012) tez çalışmasında üniversite öğrencilerinin özgecilik davranışlarını, transaksiyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumları açısından ele almak amacıyla farklı fakültelerden 536 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda yalnızca koruyucu ebeveyn ego durumunun, yaşam doyumunun, özgecilikte pozitif yönde ve anlamlı bir yordayıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca özgeci davranışlara ilahiyat fakültesi öğrencilerinin diğer öğrencilere göre; kadınların erkeklere göre; 23 yaş ve üstü öğrencilerinin diğer yaş gruplarına göre; 5 ve daha fazla kardeşi olan öğrencilerin diğerlerine göre; ortanca çocukların ilk çocuk olanlara göre; annesi okur-yazar olmayan ve ilkokul mezunu olanların diğerlerine göre; babası okur-yazar olmayanların diğerlerine göre; ilgisiz çocuk yetiştirme biçimine sahip olan aile çocuklarının diğerlerine göre; yaşamını köy-kasabada geçirenlerin diğerlerine göre daha özgeci oldukları anlaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin iyilik hali ve özgecilikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Kasapoğlu (2013), 778 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda özgecilik ve özgeciliğin alt boyutlarının iyilik halinin önemli bir yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer bulgulara göre; iyilik halinin “maneviyat” boyutunda kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha yüksek puanlar almış olmakla birlikte, toplam iyilik hali ve iyilik halinin diğer boyutlarında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Benzer şekilde iyilik halinin “maneviyat” boyutu fakülte bazında değişiklik gösterirken, toplam iyilik hali ve iyilik halinin diğer alt boyutlarında fakülteye göre anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Ek olarak dördüncü sınıf öğrencilerinin toplam iyilik halinin diğer sınıflarda okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu, ortanca çocuğun iyilik halinin “maneviyat” boyutunda son çocuk olanlara göre daha yüksek olduğu ve toplam iyilik halinin sosyal çevreye göre önemli bir farklılık gösterdiği araştırma sonucunda ortaya konmuştur.

Edele, Dziobek ve Keller (2013) yapmış oldukları bir araştırmada kişilik eğilimlerinin özgeci paylaşımlardaki farklılığı nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Yaşları 20 ile 32 arasında değişen ve farklı bölümlerde üniversite öğrencisi olan 35 katılımcıyla gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda, özgeci paylaşım davranışını duyuşsal empati ve adalet duyarlılığının açıkladığı ancak bilişsel empatinin farklı boyutlarının açıklamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçları duyuşsal empatiyi, özgeci paylaşımın en güçlü belirleyicisi olarak göstermektedir.

Ekşi, Sayın ve Çelebi (2016) yaptıkları araştırmada özgecilik ve otantiklik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 314 öğrenciye ulaşmış ve üniversite öğrencilerinin özgecilik ile otantiklik seviyeleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Sivil toplum kuruluşuna katılan öğrencilerin özgecilik puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Li ve diğ. (2018) yapmış oldukları araştırma ile kişilerarası ilişki, empati düzeyi, sosyal destek ve çevrimiçi ortamda özgeci davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla üç üniversiteden toplam 524 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda bireyin empati düzeyinin çevrimdışı kişilerarası ilişki ile çevrimiçi özgeci davranışta aracılık etkisi olduğu ve çevrimiçi sosyal desteğin empati ve internet özgeci davranışında aracı olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda, araştırmacıların ve politika yapıcıların, internet özgeci davranışını teşvik etmek amacıyla önlemler alması önerilmiştir.

Cheung ve Ngai (2015) bireysel danışmanlığın doğal ortamda, dört ile on ay sonra, gençlerde toplum yanlısı davranışın oluşumuna nasıl katkıda bulunduğunu tespit etmek amacıyla, 37 okul ve 21 gençlik merkezinden 3225 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda okullarda ve gençlik merkezlerinde bireysel danışma yardımı almanın toplum yanlısı davranışları olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ancak bu etkinin gençlik merkezlerinde okullara oranla daha zayıf olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, gençlik merkezlerinde sağlanan olanakların çeşitliliğine bağlanmıştır.

Özgecilik ile çocuğun aile içi konumuna ilişkin psikolojik algısı olan psikolojik doğum sırası arasındaki ilişkiyi incelemek için Yöntem, Öktem ve Artuç (2017) 462 lise öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, küçük çocuk psikolojik doğum sırası ile özgecilik arasında olumlu yönde ve anlamlı; tek çocuk psikolojik doğum sırası ile özgecilik arasında ise olumsuz yönde ve anlamlı olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla psikolojik doğum sırası küçük çocukların özgeciliklerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre kızların ve erkeklerin sonuçları benzerlik göstermektedir. Kızlarda da küçük çocuk psikolojik doğum sırası ile özgecilik arasında anlamlı bir ilişki olduğu; özgecilik ve büyük çocuk psikolojik doğum sırası arasında olumlu, özgecilik ve ortanca çocuk psikolojik doğum sırası arasında olumsuz ancak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkan sonuçlar arasındadır.

Şengel ve Gür (2018) yaptıkları bir araştırmada “Sağlığa Yönelik Sosyal Sorumluluk” programının empatik eğilim, özgecilik ve sağlık algısına etkisini belirlemek amacıyla 116 lise öğrencisine ulaşmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan programın ergenlerin empatik eğilimlerini ve sağlık algılarını yükselttiği, girişim ve kontrol grupları arasında fark oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, uygulanan program sonucunda girişim grubunun özgecilik toplam puanları, sosyal ve yardımseverlik alt boyut puan ortalamaları da artmıştır.

2.1.6.2. Eğitim Alanında Yapılan Araştırmalar

Yıldırım ve Topcuoğlu (2016) 517 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği çalışmada, çeşitli demografik değişkenlere göre öğretmen adaylarının özgeciliklerinin farklılık gösterip göstermediğini bulmayı amaçlamıştır. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin özgeciliklerinin yalnızca bölüme göre farklılık gösterdiği, cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Eğitim fakültesindeki çeşitli bölümlerin yer aldığı çalışmada, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü öğrencilerinin, Fen Bilimleri Öğretmenliği ve Okul Öncesi Eğitimi bölümü öğrencilerinden daha düşük özgecilik puanlarına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Lisans ve lisansüstü öğretmen adaylarının oluşturduğu 207 kişiye ulaşan İşmen ve Yıldız (2005), öğretmenliğe yönelik tutumları özgecilik ve atılganlık düzeyi açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenliğe ilişkin tutumlarda kadınların erkeklere oranla daha yüksek puan aldığı, yüksek düzeyde özgeci olanların öğretmenliğe ilişkin tutumlarının düşük düzeyde özgeci olanlara göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarla özgecilik arasında aynı yönde bir ilişki olduğu ve atılgan olanların çekingen olanlara göre daha özgeci oldukları tespit edilmiştir.

Mutafçılar (2008) yapmış olduğu tez çalışmasında öğretmenlerin özgecilik düzeyini araştırmıştır. 318 öğretmenle gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenlerin cinsiyetleri, medeni durumları ve mezun oldukları okul ile özgecilik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Ancak branş ile özgeciliğin güncel durumlarda yardımseverlik boyutunda; mesleki kıdem ile özgeciliğin bağışta bulunma ve sosyal sorumluluk boyutunda; öğrenci sayısı ve öğretmenliği seçme nedeni ile özgeciliğin acil durumlarda yardımseverlik ve sosyal sorumluluk

boyutlarında anlamlı bir fark bulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre sahip olunan çocuk sayısı ile bağışta bulunma boyutu arasında olumsuz, düşük ve anlamlı bir ilişki varken; acil durumlarda yardımseverlik, sosyal sorumluluk, güncel durumlarda yardımseverlik boyutları arasında düşük ve olumlu bir ilişki vardır. Ayrıca öğretmenlerin yaşları ile özgeciliikleri arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Dilmaç ve Ekşi (2012) öğretmenlerin sahip oldukları değerler ile özgeci davranışlarını mesleki benlik saygısı açısından incelemek amacıyla 422 kişiye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile hazcılık ölçeğinin değerler ve uyarılma alt boyutları arasında ilişkinin olduğu; güç, başarı, öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, güvenlik ve uyum alt boyutları arasında ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Araştırma sonuçlarından bir diğerine göre mesleki benlik saygısı ile özgecilik ölçeğinin sosyal sorumluluk paylaşma alt boyutu arasında pozitif ilişki varken; güncel durumlarda yardımseverlik, acil durumlarda yardımseverlik ve bağışta bulunma alt boyutları arasında ilişki yoktur. Bir başka bulgu ise, değerler ve özgecilik ölçeklerinin alt boyutlarının birlikte, öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile anlamlı bir ilişki verdiğini, her iki ölçeğin de alt boyutlarının birlikte öğretmenlerin benlik saygısının %40'ını açıkladığını göstermektedir.

Pavenkov, Pavenkov ve Rubtcova (2015) gerçekleştirdikleri bir araştırmada engelli gençlerin eğitimi ile gelecekteki genç öğretmenlerin özgeciliğini araştırmak için 130 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenciler için mutluluk, sevgi, aile gibi değerlerin önemli olduğu, özgeciliğin ise değerler hiyerarşisinde orta düzeyde bir konuma sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, gelecekteki öğretmenlerin engellilere merhamet değerinin öneminin farkında olmadıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Chen, Fan ve Tsai (2014) yaptıkları bir araştırmada, bireylerin bilgi paylaşımı niyet ve davranışlarının nasıl değiştiğini incelemek amacıyla Tayvan'da 322 öğretmene ulaşmıştır. Araştırma sonuçları, toplum güveninin bilgi paylaşımında esas olduğunu ve bilgi paylaşımı davranışlarını geliştirdiğini, özgeciliğin toplum güveni ve bilgi paylaşım niyeti arasındaki ilişkide aracı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak özgecilik düzeyi yükseldikçe toplum güveni ve bilgi paylaşımı arasındaki

pozitif ilişkinin güçlendiği anlaşılmış ve bu kapsamda teorik çıkarımlar ve pratik öneriler sunulmuştur.

2.1.6.3. Sağlık Alanında Yapılan Araştırmalar

Arpacı ve Özmen (2014) tarafından hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. 348 öğrencinin katılım gösterdiği araştırma sonuçlarına göre kardeş sayısı az olan, hemşireliği gönüllü olarak seçen, hemşirelik mesleğini seçmekten memnun olan ve hastayı anlamada kendini yeterli hisseden hemşirelik öğrencilerinin özgecilikleri anlamlı derecede yüksektir. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuca göre kız olan, kardeş sayısı iki ve altı olan, şehirde yaşayan, hemşireliği isteyerek seçen, hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olan ve hastayı anlamada kendini yeterli algılayan hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç ise öğrencilerin empatik eğilimleri ve özgecilikleri arasında olumlu yönde ancak zayıf bir ilişkinin olmasıdır.

Johnson, Haigh ve Yates-Bolton (2006) yaptıkları bir araştırmada hemşirelik öğrencilerinde özgecilik ve dürüstlüğü değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırmanın ilk aşaması 1983 yılında gerçekleştirildikten sonra benzer bir popülasyon ile araştırma 2005 yılında tekrarlanmıştır. Araştırma sonucunda ise hemşirelik öğrencilerinin artık daha az özgeci olduğu ancak hastalar ile dürüstlük derecesinin arttığı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda üniversite programlarının ve yerleştirme personelinin farklılığa sebep olan değişiklikleri tanınması ve uygun eğitim desteklerinin sağlanması önerilmiştir.

İşgör (2017) yapmış olduğu araştırmada, 242 kişiye ulaşarak, eğitim ve sağlık çalışanlarının psikolojik iyi oluşları ile özgecilikleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bir diğer amacı ise eğitim ve sağlık çalışanlarının bazı değişkenler açısından psikolojik iyi oluşları ve özgecilikleri arasındaki farklılaşmayı görmektir. Çalışmanın sonucunda eğitim ve sağlık çalışanlarının psikolojik iyi oluşları ile özgecilik puanları arasında olumlu yönde ve önemli bir ilişki olduğu ancak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Algılanan mesleki maddi tatmin düzeyi yüksek olan çalışanların psikolojik iyi oluş puanlarının, diğer çalışanlardan önemli düzeyde daha yüksek olması da elde edilen sonuçlar arasındadır. Bunların yanı sıra manevi tatmin düzeyi yüksek olan eğitim ve sağlık çalışanlarının psikolojik iyi oluş

ve özgecilik puanlarının, diğer manevi tatmin düzeyindekilere göre önemli ölçüde yüksek olduğu anlaşılmıştır.

2.2. Duygusal Zekâ Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde duygusal zekâ, duygusal zekâ ile ilgili yaklaşımlar ve duygusal zekâ ile ilgili yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

2.2.1. Duygusal Zekâ

Zekâ geçmişten bu yana insanlar tarafından oldukça önemsenen bir konu olmuştur. Lam ve Kirby (2002) zekâyı bilgiyi edinme ve onu yeni durumlarda kullanma yeteneği olarak ifade etmektedir. Bir başka tanıma göre zekâ, bireyin amaçlı bir şekilde davranması, mantıklı düşünmesi ve çevresiyle etkin bir şekilde başa çıkabilmesi için toplam veya küresel kapasitesi anlamına gelmektedir (Wechsler, 1944, 3). Özdemir-Yaylacı (2008, 18) ise zekâyı, düzinelerce birbiriyle ilişkili mental becerileri içeren geniş bir kavram olarak nitelendirmektedir. Tanımlarda zekâ ile kastedilenin daha çok, IQ (Intelligence Quotient) olarak duymaya alışık olduğumuz, genel zekâ katsayısı olduğu görülmektedir. Sosyal bilimciler bir insanın IQ'sunun tam olarak nelerden oluştuğunu tartışmaktadırlar ancak birçok uzman, bellek, sözcük dağarcığı, anlama, sorun çözme, soyut muhakeme, algılama, bilgi işleme ve görsel-motor becerilerini içeren, sözel ve sözel olmayan yetenekleri belirleyen zekâ testleriyle IQ'nun ölçülebileceği konusunda aynı görüştedirler (Shapiro, 1999, 19).

Duygusal zekâ hem kendimizde hem de başka insanlarda duyguları tanımlama, anlama ve yönetme yeteneğidir (Yeung, 2009, 3). Duygusal zekânın ve entelektüel zekânın birbirinden ayrı yetiler olduğu ancak karşıt olmadığı düşünülmektedir (Goleman, 2011, 72). Bu iki kavram daha çok kavramsal düzeyde ve gerçek dünyada dinamik bir etkileşim halindedirler (Shapiro, 1999, 20). Watson'a (2016, 17) göre zekâ öğrenme yeteneğidir ve gençken de ellili yaşlarda da aynıdır ancak duygusal zekâ, entelektüel zekâdan farklı olarak kazanılabilir ve geliştirilebilir bir beceridir. En zeki insanlar, gem vuramadıkları tutkulara, söz geçiremedikleri dürtülere esir kalabilmekte ve özel hayatlarını yönetme konusunda oldukça başarısız olabilmektedirler (Goleman, 2011, 60). Bazı kişiler ise hem bilişsel hem de sosyal ve duygusal becerilerde mükemmel seviyeye ulaşabilmektedirler (Shapiro, 1999, 20).

Stein (2017, 30) zekâyı, kitap ve sokak zekâsı diye ayırarak, bir insanın kitap zekâsının olabileceğini ancak duygusal farkındalık ve kontrol eksikliği yüzünden sokak zekâsının olmayabileceğini vurgulamaktadır. Örneğin; bir profesörün yüksek entelektüel zekâyı ama düşük duygusal zekâyı sahip olması, normal toplumda iyi bir işlev görmeyeceği anlamına gelmektedir (Matthews, Zeidner ve Roberts, 2012, 2). Dolayısıyla yüksek IQ'lu kişiler aynı zamanda yüksek duygusal zekâyı sahip kişiler olmayabilirler. Duygusal zekâ zaman zaman “kişilik” olarak da algılanabilmektedir. Ancak belirli bir yeterlilik türü olan duygusal zekâ, belirli şekillerde düşünme, hissetme ve davranma eğilimlerini yansıtan kişilik özelliklerinden farklıdır (Law, Wong ve Song, 2004). Watson (2016, 17) kişiliği karakterde kazanılmış ya da edinilmiş tercihlerin dışı dönük temsili olarak nitelendirmektedir. Örneğin içe kapanık birinin, genellikle tüm hayatını içe kapanık biri olarak sürdüreceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla duygusal zekâ stabil bir yapıya sahip olmaması sebebiyle kişilikten farklılaşmaktadır.

Uzun yıllar boyunca duyguların insana zarar verdiği ve iyi bir yaşamın yalnızca akıl ve mantıktan geçtiği düşünülmüştür (Çakar ve Arbak, 2004). Ancak duygular birlikte yaşamamızı destekleyen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın doğasını anlamak için en az zekâ kadar duygular da gereklidir. Çünkü gelişmiş haritalama teknikleri birçok düşünce sürecinin, bilgiyi bireysel harekete veya tepkiye dönüştüren fizyolojik yolculuğa çıktıkça, beynin duygu merkezlerinden geçtiğini göstermektedir (Stein, 2017, 29). Gilkey, Caceda ve Kiltz (2010) yaptıkları bir araştırmada iş sorunlarını çözmeye çalışan iş adamlarının beyin aktivitelerini incelemiş ve en iyi stratejik düşünürlerin, beynin duygu ve sezgilere bağlı olan alanlarında daha fazla etkinlik gösterdiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca sinir sistemlerinin duygularla bağlantılı olan alanları serbest bırakmak amacıyla rasyonel düşünceleri bile engelleyebileceğini ortaya koymuşlardır. Nitekim duygular, kararları, olaylara olan tepkileri (görünüşte önemsiz olanları bile) ve insanları etkilemektedir (Stein, 2017, 29).

Goleman’a (2011, 72) göre insanı insan yapan niteliklerin çoğu, duygusal zekâdan gelmektedir. Duygusal zekâ, insan davranışları ve insan beyninin işlevleri üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde dünyada gittikçe artan bir ilgi ve kabul görse de (Acar, 2002) yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir. Aslında Thorndike “sosyal zekâ” modelini ileri sürdüğünde, duygusal zekânın da teorik alt

yapısını oluşturmıştır. Thorndike (1920) sosyal zekâyı, bireyin kendisinin ve başkalarının içsel durumlarını, güdülerini ve davranışlarını algılama ve bu bilgiler doğrultusunda onlara en uygun şekilde davranma yeteneği olarak tanımlamıştır. Sosyal zekâ kavramı araştırmacıları kişilerarası davranışların hedefini ve rolünü anlamaya sevk etmiştir (Akdeniz, 2014). Ardından kişilerarası zekâ ve içsel zekâya atıflar yapılmıştır. Daha sonra ise Mayer ve Salovey insanların, herkesin bildiği entelektüel zekâdan tamamen ayrı, başka bir tür zekâyı sahip olmaları gerektiği fikrini ortaya atmıştır (Stein, 2017, 31). Bu zekâ türünü duygusal zekâ olarak adlandırmışlardır. Salovey ve Mayer (1990) duygusal zekâyı kişinin ve başkalarının hislerini ve duygularını gözleme, aralarındaki ayrımı yapma ve bu bilgiyi kişinin düşüncesine ve eylemlerine rehber olarak kullanma becerisini içeren sosyal zekânın alt kümesi olarak tanımlamaktadır. Watson (2016, 16) ise duygusal zekâyı yaşamdaki farklı durumlarla baş edebilmek için içgüdüsel olarak kullandığımız farklı yöntemlerin bileşimi olarak tanımlamaktadır. Stein'e (2017, 30) göre yapılan bu tanımlar aslında, birtakım yönlerden oldukça akıllı olan bazı kişilerin, neden başka yönlerden oldukça aptal olabileceğinin ardındaki fikir etrafında odaklanmaktadır. Tarhan'a (2009, 22) göre duygusal zekâ zihinsel ustalık ve duygusal bilgelik gerektiren on temel adımdan oluşmaktadır: (1) öz bilinç (kendini tanıma), (2) özdenetim (dürtüleri kontrol etme), (3) duyguları ifade edebilme, (4) başkalarının duygularını anlayabilme (empati), (5) engellere rağmen yola devam edebilme, (6) kendini harekete geçirebilme (motivasyon), (7) uyum sağlayabilme, sorun çözmeye istekli olma, (8) uzlaşmacı olabilme, çözüm odaklı düşünme, (9) ümidi ayakta tutma ve iyimser olma, (10) yeni deneyimlere açık olma, kendini geliştirmeye istek duyma.

Bazı insanlar duygularını yönetme konusunda daha yüksek bir yeterliliğe sahipken bazıları daha az yetkinliğe sahiptir (Law, Wong ve Song, 2004). Duygusal zekâsı yüksek insanlar; sosyal açıdan dengeli, dışa dönük ve neşeli, duygularını uygun bir biçimde ifade edebilen, duygusal deneyime açık, kendileriyle barışık, başkalarına karşı ilgili kimselerdir (Goleman, 2011, 72). Mayer ve Salovey'e (1993) göre duygusal olarak zeki kişiler, duygusal anlayış, düzenleme ve kullanım konusunda duygusal olarak zeki olmayanlara göre daha yetkindirler. Tarhan'a (2009, 22) göre ise bağımsız davranan, uzlaşabilen, amacına yönelik ne yaptığı kadar nasıl yaptığına da önem veren, zorluklar karşısında sabredebilen ve sorun çözmekten kaçınmayan kişiler duygusal zekâsı olan kişilerdir. Duygusal zekâsı yüksek kişiler

yaşamlarını daha doyumlu ve etkili bir şekilde sürdürerek, kendi verimliliklerini besleyecek zihinsel alışkanlıkları edinebilir; duygusal zekâsı düşük olanlar ise, kendi içlerinde, işe odaklanıp açıkça düşünmelerini sağlayacak yetenekleri baltalayan savaşlar verir (Goleman, 2011, 62).

Duygusal zekâ alanında tanınmış isimlerden biri olan Watson'a (2016, 11) göre duygusal zekâ üç beceriden oluşmaktadır: 1. Kişinin kendisindeki ve etrafındaki duyguların farkında olma becerisi. 2. Kişinin içindeki çeşitli duyguları yönetme veya kontrol etme ve aynı zamanda çevresindeki kişi veya kişilerin duygusal durumunu yönetme becerisi. 3. Bu duygusal zihin durumlarını kullanabilme ve onları olumlu bir sonuca ya da bir durumun çözümüne ulaşma konusunda uygulama becerisi. Tüm bunlar genellikle, kişinin kendisi ve başkaları içindeki etkilerin başarılı bir şekilde düzenlenmesine yol açacak ve dolayısıyla da iyiliğe katkıda bulunacaktır (Mayer ve Salovey, 1993).

2.2.2. Duygusal Zekâ ile İlgili Yaklaşımlar

Duygusal zekâyâ ilişkin araştırmacıların farklı yaklaşımları söz konusudur. Bu yaklaşımlar duygusal zekânın yetenek tabanlı model ve karma model olmak üzere iki farklı model içerisinde ele alınmasını sağlamıştır (Doğan ve Şahin, 2007). Aşağıda bu modeller ele alınmıştır.

Duygusal zekâyı yetenek tabanlı model çerçevesinde ele alarak, bu kavram üzerine ilk sistematik çalışmayı gerçekleştiren kişiler Jack Mayer ve Peter Salovey olmuştur (Matthews, Zeidner ve Roberts, 2012, 1). Mayer ve Salovey'e (1993) göre duygusal zekânın kapsamı, sözel ve sözel olmayan değerlendirme ve duyguların ifadesini, kendinde ve başkalarında duygu düzenini ve problem çözmede duygusal içeriğin kullanımını içermektedir. Onlar, duygusal zekânın biyolojik, çevresel ve psikolojik unsurlardan etkilenen çok yönlü bir yapısı olduğunu düşünmektedirler (Akdeniz, 2014). Onlara göre duygusal olarak zeki olan kişiler, duygularını doğru bir şekilde ifade eder ve böylece yansıtılan duygulara dair diğerleri herhangi bir karışıklık yaşamaz. Örneğin; kızgın olduklarında kızgın davranırlar, üzgün ya da diğer duygularla davranmazlar (Epstein, 1998, 20). Salovey ve Mayer (1990) duygusal zekânın, özfarkındalık, motivasyon, özdüzenleme, empati ve sosyal beceriler olmak üzere beş temel bileşenden oluştuğunu ifade etmektedir:

1. Öz farkındalık: Duygusal durumu doğru bir şekilde ayırt etme ve o andaki zihniyetle bağlantıda kalma yeteneğidir (Watson, 2016, 16). Öz farkındalık, fırtınalı duygular içindeyken bile kendine yönelik olabilmeyi sağlayan tarafsız bir haldir (Goleman, 2011, 78). Öz farkındalığı olan bireyler duygularını nasıl yaşadıklarını, ifade ediş şekillerini ve bu ifade ediş tarzının kendileri ve başkaları üzerindeki etkilerini bilirler (Egan, 2011, 30).

2. Motivasyon: Herhangi bir olumsuz düşüncüyü zihinde pozitif bir ışıkla yeniden çerçevelendirmeyi ve doğru uygulama ve gayret ile olumsuz durumu olumlu bir amaca doğru değiştirebilmeyi kapsar (Watson, 2016, 22).

3. Öz düzenleme: Bu yeteneği zayıf olanlar sürekli huzursuzlukla mücadele ederken, kuvvetli olanlar ise hayatın tatsız sürprizleri ve terslikleriyle karşılaştıktan sonra daha rahat kendilerine gelebilmektedir (Goleman, 2011, 78).

4. Empati: Başkalarının duygularını anlama ve onları yeniden yaşama yeteneğidir (Salovey ve Mayer, 1990). Bu beceri, diğer kişilerin duygusal sinyallerinin ardındaki hislerin tanımlanmasına yardımcı olarak, buna göre karşılık verilmesini ve etkileşimin sonucunun kontrol edilmesini sağlar (Watson, 2016, 22). Empati duyan bireyler; başkalarının ihtiyaçlarının ve endişelerinin farkındadırlar, etkin ve önyargısız bir biçimde dinlerler, anlama ve anladıklarını iletme yolunu ararlar (Egan, 2011, 30).

5. Sosyal Beceriler: Bu beceriler popüler olmanın, liderliğin ve kişilerarası etkililiğin altında yatan unsurlardır (Goleman, 2011, 78). İletişim, etki, iş birliği, çatışma yönetimi gibi faktörlerden oluşmaktadır (Watson, 2016, 23).

Duygusal zekâyı karma model altında ele almış ve duygusal zekâ alanında pek çok araştırma yapmış bilim adamlarından Daniel Goleman, Mayer ve Salovey'in erken dönem çalışmalarından sonra, duygusal zekânın dünya çapında pek çok kişinin ilgisini çekmesini sağlayan kişi olmuştur (Matthews, Zeidner ve Roberts, 2012, 2). Mayer ve Salovey'den farklı olarak yeteneklere değil işyeri ve liderlikteki başarıyı sağlayan yeterliliklere odaklanmıştır (Akdeniz, 2014). Goleman'ın en önemli başarılarından biri ise, yaşamda başarılı olmak için entelektüel zekânın sınırlamalarına dikkat çekerek, çeşitli yeteneklerin ve özelliklerin önemini vurgulamasıdır (Epstein, 1998, 20). Goleman, duygusal zekâyı iyimserlik, uyum ve motivasyonun da yer aldığı kişilik özelliklerinin bir listesi olarak genişletmektedir

(Mayer ve Cobb, 2000). Goleman'a (2011, 60) göre duygusal zekâ; kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini öteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine müsaade etmeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut besleme özelliklerini barındırmaktadır.

2.2.3. Duygusal Zekâ ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, alanyazında duygusal zekâ ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış araştırmalardan bazı örnekler yer almaktadır.

Deniz ve Yılmaz (2006) üniversite öğrencilerinin duygusal zekâları ve stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla farklı bölümlerde okuyan 428 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda duygusal zekâ yeteneği ile stresle başa çıkma arasında önemli ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca duygusal zekânın kişisel beceriler, kişilerarası beceriler, uyumluluk, stresle başa çıkma ve genel ruh durumu boyutları ile stresle başa çıkma stillerinden problem odaklı başa çıkma alt boyutu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilirken; kişisel beceriler boyutu ve sorunla uğraşmaktan kaçınma alt boyutu arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Diğer taraftan stresle başa çıkma boyutu ile kaçınma ve sosyal destek arama stilleri arasında önemli bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Deniz, Erus ve Büyükcebeci (2017) gerçekleştirdikleri bir araştırmada üniversite öğrencilerinin bilinçli farkındalıkları ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkide duygusal zekânın aracılığını tespit etmek amacıyla 355 kişiye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin bilinçli farkındalıkları ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkide duygusal zekânın tam aracı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bilinçli farkındalığın duygusal zekâ ve psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğu ve duygusal zekânın psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sharon ve Grinberg (2018) hemşirelik öğrencilerinin duygusal zekâları ve çalışmalarındaki başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 110 akademik hemşireye ulaşmıştır. Uygulanan çeşitli envanterler sonucunda hemşirelerin duygusal zekâ düzeyleri ile hemşirelik çalışmaları arasında olumlu yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin duygusal zekâlarının öğrenimlerinin ikinci yılında geliştiği ve yıllık ortalama notlarının, başvuru anındaki psikometrik puanlardan ziyade duygusal zekâları ile bağlantılı olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır.

Deniz, Özer ve Işık (2013), Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formunun Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirliğini saptamak amacıyla, 464 üniversite öğrencisine ulaşmıştır. Araştırma sonucunda dört faktörlü bir yapı elde edilmiş ve bu yapının örneklem verisine iyi uyum gösterdiği anlaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılar tarafından formun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kanısına varılmıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin duygusal zekâ ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyumlarını ne düzeyde yordadığını incelemek isteyen Koçak ve İçmenoğlu (2012) araştırma sonucunda öğrencilerin duygusal zekâ alt boyutları ve yaratıcılık düzeyleri ile yaşam doyumları arasında önemli bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca ailenin ilk çocuğu olan öğrencinin ikinci sırada olanlara göre daha yüksek iyimserlik düzeyine sahip olduğu, üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ düzeyleri ile yaşam doyumları arasında pozitif bir ilişki olduğu ve üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri ile yaşam doyumları arasında negatif yönde ancak anlamlı bir ilişkinin olduğu araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardandır.

Yöneticilerin duygusal zekânın boyutlarına ait düzeylerini belirleyerek aralarındaki ilişkiyi açıklayabilmek amacıyla Ural (2001), 38 üst ve orta kademe yöneticisine ulaşmıştır. Yöneticilerin, duygularının farkında olma, duygularını ifade etme ve başkalarının duygularının farkında olmadan oluşan üç duygusal zekâ boyutu ileri düzeyde çıkmıştır. Ayrıca yöneticilerin baskı altında oldukları durumlarda yaratıcılık ve etkileycilik özelliklerini kaybetmedikleri ve yöneticilerin duygularının farkında olma ile duygularını ifade etme; duygularının farkında olma ile başkalarının duygularının farkında olma; duygularını ifade etme ile başkalarının duygularının farkında olma boyutları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla yönetsel başarıda duygusal zekâyâ ait üç boyutun birbirinden ayrılamayacağı sonucuna varılmıştır.

Acar (2002) yılında yöneticilerin duygusal zekâları ve liderlik davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre duygusal zekâ toplam puanı ve insana yönelik liderlik davranışları arasında pozitif bir ilişki bulunmuş fakat göreve ilişkin liderlik davranışı ile ilişki bulunamamıştır. Alt boyutlar açısından ele alındığında ise “kişisel, kişilerarası, uyumluluk, genel ruh durumu” boyutlarının insana yönelik liderlikle olumlu yönde bir ilişkisi olduğu; “uyumluluk, genel ruh

durumu” boyutlarının göreve yönelik liderlik davranışı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Hosseinian ve diğ. (2008) çalışanların iş doyumu ve üretkenliği üzerinde duygusal zekânın bazı yönlerinin etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada yarı deneysel bir yöntem kullanmışlardır. Duygusal zekâ puanı en düşük 28 çalışan üzerinde gerçekleştirilen çalışma sonucunda verilen eğitimin iş tatminini arttırmadığı ve yöneticilerin değerlendirmesini iyileştirmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak eğitimden sonra çalışanların verimlilik puanlarının ve yöneticilerin değerlendirmelerinin uzun vadede iyileştiği tespit edilmiştir. Araştırmacılar bu bulguları duygusal zekâ eğitiminin insan kaynaklarını iyileştirmek için gerekli olduğu yönünde yorumlamışlardır.

Gürbüz ve Yüksel (2008) duygusal zekânın, iş performansı, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık ve bazı demografik değişkenlerle olan ilişkisini tespit etmek amacıyla İstanbul’da çeşitli işletmelerde ve farklı sektörlerde çalışan 494 iş görene ulaşmıştır. Araştırma neticesinde duygusal zekâ ile iş performansı, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca 41 yaş ve üstü iş görenlerin kişisel farkındalık boyutundaki duygusal zekâlarının, 18-27 yaş aralığındaki iş görenlere kıyasla daha yüksek olduğu; kadın iş görenlerin duygusal zekâlarının erkeklere göre daha fazla olduğu; eğitim düzeyi yükseldikçe genel olarak duygusal zekâlarının da yükseldiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Cabello ve diğ. (2016) yapmış oldukları bir çalışmada 17-76 yaş aralığındaki geniş bir kitleye ulaşarak yaş ve cinsiyet açısından duygusal zekâlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyetin toplam duygusal zekâyı ve dört alt boyutunu etkilediği, duygusal zekâ yeteneğinin kadınlarda erkeklere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca duygusal zekânın duyguları anlama boyutu dışında diğer duygusal zekâ boyutlarında, gençlerin ve yaşlıların orta yaşlı yetişkinlere göre daha düşük puanlar aldığı saptanmıştır. Araştırmacılar bu durumu cinsiyet ve yaşın yaşlanma sürecinde büyük ölçüde etkili olduğunun kanıtı olarak yorumlamışlardır.

Zysberg (2018) kadınların duygusal zekâ ve duygusal yeme alışkanlıkları arasındaki ilişkide anksiyete düzeylerinin aracı rolünü tespit etmek amacıyla genel olarak sağlıklı olan 208 kadına ulaşmıştır. Araştırma sonucunda anksiyete düzeyinin duygusal zekâ ve duygusal yeme arasında negatif bir ilişki oluşturduğu ortaya

çıkmiştir ve duygusal zekâ ile duygusal yeme arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayan bir model önerilmiştir.

2.3. Kültürel Duyarlılık Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde kültürel duyarlılık, kültürel duyarlılık ile ilgili yaklaşımlar ve kültürel duyarlılık ile ilgili yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

2.3.1. Kültürel Duyarlılık

Farklı bilim dalları tarafından kullanılan ve sınırlandırması oldukça zor olan kültür kelimesinin geçmişten bu yana pek çok tanımı yapılmıştır. Dilimize Fransızca'dan geçen kültür kelimesi TDK Güncel Türkçe Sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.” (TDK, [05.09.2018]). Egan’a (2011, 14) göre ise kültür; ortak değerlerle etkileşen ve ortak davranış kalıplarını yönlendiren ortak normlar üreten varsayımlar ve ortak inançlardır. Kültürel çeşitliliği kavrama yeteneği, “kültür” düşüncesinin anlaşılmasına dayanır (Bennett ve Bennett, 2004, 149). Kültür, toplumdan topluma değişkenlik ve geçiş gösteren bir olgudur. Kültürlerarasılık ise, kültürlerarasında gerçekleşen etkileşim ve bunun sonucundaki değişim yani kültürel formların bir kültürden başka bir kültüre aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Öğüt, 2017). Başka kültürlere olan duyarlılık ülkemizde kültürlerarası duyarlılık ya da kültürel duyarlılık olarak ifade edilmektedir ve her iki kavramın kapsamı aynıdır. Bu çalışma için bu iki kavramdan, kültürel duyarlılık tercih edilmiştir.

Sosyal hareketler, ülkelerin demografik yapısının çeşitlenmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim ve gelişim, farklı alanlarda kültürlerarası değişim ve etkileşimi zorunlu hale getirmektedir (Rengi ve Polat, 2014). Yaygın nüfus göçlerinin de bu değişim ve gelişimdeki etkisi büyüktür. Dolayısıyla küreselleşme ve uluslararasılaşma eğilimi farklı kültürel geçmişlere sahip insanlarla iletişimde yetkin olmanın önemini arttırmaktadır (Fritz, Mollenberg ve Chen, 2001). Uygar toplumlarda yetişen bireylerin farklı kültürlere karşı olumlu tutum ve algıya sahip olmaları gerektiği düşünülmekte (Cırık, 2008) ve bu tür toplumlardaki bireylerin farklı kültürlerle bir arada yaşama bilincini taşımaları

beklenmektedir (Boran ve Arcagök, 2017). Ayrıca aynı dili, ırkı ve dini paylaşan toplumların dahi bütün üyeleri tarafından ortak bir kültürün paylaşıldığını söylemenin zor olduğu göz önüne alındığında, farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaya engel olan önyargı ve klişelerin tanımlanmasının gerekliliği de anlaşılmaktadır (Altan, 2018).

Kültürlerarası etkileşimlerin giderek daha yoğun yaşandığı, sosyo-kültürel farklılıklara daha fazla önem verilmeye başlandığı çağımızda ve kültürel çeşitliliğe sahip toplumlarda başarılı bir toplumsal yaşam için kültürel duyarlılık daha önemli hale gelmiştir (Rengi ve Polat, 2014). Kültürel çeşitlilik ile kastedilen; milliyet, etnik köken, cinsiyet, yaş, fiziksel özellikler, cinsel yönelim, ekonomik durum, eğitim, meslek tarafından tanımlanan etkileşimli kişilerden oluşan gruplar tarafından öğrenilen ve paylaşılan değerler, inançlar ve davranışlarda kültürel farklılıklardır (Bennett ve Bennett, 2004, 150).

Kültürel çeşitlilik, kültürel duyarlılığı gerekli kılmaktadır. Kültürel duyarlılık; kültürlerarası farklılıkları anlamada, kabul etmede ve takdir etmede kendi motivasyonunu sağlamak için gerekli olan aktif istektir (Chen ve diğ., 1998, 231). Bu tanım kültürel duyarlılığın dinamik bir kavram olduğunu göstermektedir (Chen, 1997). İnsanların diğer kültürlerle ilgi duymaları, kültürel farklılıkları fark edebilecek kadar hassas olmaları, farklı kültürlerden insanlara saygı gösterilmesinin bir ifadesi olarak davranışlarını değiştirmeye istekli olmaları gerekmektedir ve bu durumu açıklayan en makul kavram kültürel duyarlılıktır (Bhawuk ve Brislin, 1992). Kültürel duyarlılığın en temel göstergesi ise farklı kültürlerle ve aidiyet bağlarına, önyargıdan ve etnomerkezcilikten uzak, stereotipler kullanmaksızın yaklaşmaktır (Bekiroğlu ve Balcı, 2014).

Kültürel duyarlılık, kültürlerarası farkındalık ve kültürlerarası etkililikle birlikte kültürlerarası iletişim yetkinliğini oluşturan bileşenlerden biridir (Chen ve Starosta, 2000). Bu üç kavram birbiriyle ilişkili fakat ayrık kavramlardır (Chen, 1997). Kültürlerarası iletişim yetkinliği, bireyin kültürel olarak farklı bir ortamda var olan farklı kimlikler arasında müzakere etmek için iletişim davranışlarını etkin ve uygun bir şekilde kullanırken öte yandan iletişim hedeflerine ulaşma yeteneği olarak tanımlanabilir (Portalla ve Chen, 2010). Bir başka deyişle kültürlerarası iletişim yetkinliği bireylerin yabancı bir kültüre karşı olumlu bir tutum geliştirebilme yeteneği olarak kavramsallaştırılabilir (Fritz, Mollenberg ve Chen, 2001).

Kültürlerarası iletişim yetkinliğinin; duyuşsal boyutunu kültürel duyarlılık, bilişsel boyutunu kültürlerarası farkındalık, davranışsal boyutunu ise kültürlerarası etkililik oluşturur (Dai ve Chen, 2014, 19). Enyoung (2004) bunlara ek olarak çevresel boyutu eklemiştir ve bu boyutu farklı kültürel özelliklerle karşılaşma olarak açıklamıştır. Kültürlerarası farkındalık, kültürel duyarlılığın temelidir ve ikisi birlikte kültürlerarası etkililiğe ulaştırır (Chen, 1997). Tüm bu boyutlar, kişinin yapabileceği farklı yolların anlaşılması, karşılaşılan farklılıklarla ilgili açık fikirlilik ve yeni bir kültürde ortaya çıkan davranışsal esneklik derecesi unsurlarını barındırmaktadır (Bhawuk ve Brislin, 1992). Ancak kültürel duyarlılık, kültürlerarası iletişim yetkinliğinin ön koşuludur (Chen ve Starosta, 2000) ve kültürlerarası iletişim yeterliğinin yanında, onun bir parçası ve pekiştireni olarak vazgeçilmez bir unsurdur (Bekiroğlu ve Balcı, 2014).

Kültürel olarak farklı bir toplumda yaşamamıza yardımcı olan en önemli yeteneklerden biri kültürel duyarlılıktır. Kültürel duyarlılık, bireylerin kültürlerarası iletişim sürecindeki davranış, algı veya duygularda nasıl farklılaştığını ayırt etmelerine yardımcı olan bir zihniyet olarak ele alınmaktadır (Chen ve Starosta, 2000). Medina-López-Portillo'ya (2004) göre ise kültürel duyarlılık, bireyin kültürel farklılıklarla başa çıkma psikolojik yeteneğinin derecesini belirleyen gelişim sürecidir. Başka bir deyişle kültürel duyarlılık, diğer kültürlerin farkında olma ve kabullenme niteliğidir (Zhu, 2011). Hammer, Bennett ve Wiseman (2003) ise kültürel duyarlılığı ilgili kültürel farklılıkları ayırt etme ve deneyimleme yeteneği olarak ele almaktadır. Kültürel farklılıkların ön plana çıktığı durumlarda, bu farklılıklarla baş etmek, uygun ve tesirli bir iletişim sağlamak ve iletişim becerilerini ortaya koyabilmek için öncelikle kültürel duyarlılığa sahip olmak gerekmektedir (Aksoy, 2016).

Kültürlerarası duyarlılığa sahip bireyler çeşitli özellikler taşımaktadır. Kültürel açıdan duyarlı kişiler, kültürel farklılıkların varlığını inkâr etmek veya gizlemek, kendi dünya görüşlerini savunmaya çalışmak, kültürel farklılıkları kabul etmek ve adapte etmek konusundaki empatik kabiliyete geçme sorunlarının aşamalı olarak üstesinden gelerek, ikili kimlik düzeyine ulaşabilmekte ve kültürel farklılıkların tadını çıkarabilmektedirler (Chen ve Starosta, 2000). Ayrıca bu bireyler yüksek motivasyon düzeyine ve öz saygıya sahip, öz düzenleme ve öz belirleme becerileri gelişmiş olan kişilerdir (Boran ve Arcagök, 2017). Dolayısıyla bu tür bireylerin,

zengin bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir (Chen ve Starosta, 2000). Kültürel duyarlılığı olan kişilerin, farklılıkları idrak etme, onaylama ve kabul etmeye yönelik istek ve meyilleri, kültürlerarası etkileşimlerden pozitif çıktılar almalarını sağlar (Chen, 1997). Kültürel duyarlılığı olmayanlar ise, kendi kültürleriyle başka kültürlerarasındaki farklılıkları göz ardı etmekte ve bu durum başkalarıyla iletişim kurma biçimlerini ve ilişkilerini etkilemektedir (Zhu, 2011).

2.3.2. Kültürel Duyarlılık ile İlgili Yaklaşımlar

Kültürel duyarlılık alanında pek çok çalışma yapmış olan Chen ve Starosta (2000) kültürel duyarlılığı altı başlık altında ele almaktadır: 1. Öz saygı, 2. Öz izleme, 3. Açık fikirlilik, 4. Empati, 5. Etkileşimli katılım ve 6. Peşin hükümlü olmamak.

1. Öz saygı: Yüksek özsaygısı olan kişiler, yalnızca öz değer duygusu geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda kültürlerarası iletişim sürecinin belirsiz durumlarının sebep olduğu yabancılaşıma, hayal kırıklığı ve stresle de baş edebilirler (Chen ve Starosta, 2000). Bu durum da kişiyi kültürlerarası durumsal farklılıkları tanımak ve bunlara saygı duymak için olumlu bir motivasyon ve duygu geliştirmeye yönlendirecektir (Chen, 1997).

2. Öz izleme: Kendi kendini izleme, bir kişinin durumsal kısıtlamalarla eşleşmesi ve karşılıklı olarak yetkin bir davranış sergilemesi için davranışı düzenleme yeteneğidir (Chen, 1997). Kendisini izleyen bireyler, sosyal uygunluk endişesi dışında, sosyal durumlarda başkalarının kendini ifade etmesi konusunda özellikle hassas olan ve bu ipuçlarını kendi öz sunumunu izlemek için klavuz olarak kullanan kişilerdir (Snyder, 1974). Bu bireylerin, başkasının ifadelerine karşı daha duyarlı olma ve kendi durumlarına rehberlik etmesi için durumsal ipuçlarını nasıl kullanacağını bilme ihtimalleri yüksektir (Gudykunst, Yang ve Nishida, 1987).

3. Açık fikirlilik: Bireylerin kendilerini açık ve uygun bir şekilde açıklamaya ve farklı açıklamaları kabul etmeye istekli olmalarıdır (Chen ve Starosta, 1997). Başka kültürdeki davranışları gözleme konusunda açık görüşlü olan kişiler (Bhawuk ve Brislin, 1992), açık fikirli kişilerdir.

4. Empati: Bireyler ve diğerleri arasındaki kişilerarası durumları yansıtır (Lee ve Kweon, 2013). Başkalarına karşı duyarlı olanlar, başkalarının hislerine ve tepkilerine özgeci bir şekilde ilgi gösterirler (Davis, 1983). Her iki tarafın empatiden yoksun

olması durumunda, benlik ile diğeri arasındaki farklılıkların vurgulanması, kültürlerarası etkileşimin dinamik sürecindeki yanlış anlaşılmayı arttıracaktır (Chen, 2012, 101).

5. Etkileşimli Katılım: Etkileşimli katılım, duyarlılık yeteneğiyle ilişkili olan dikkatli olmak, duyarlılık ve anlayışlılık olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır (Chen ve Starosta, 2000). Duyarlı, anlayışlı ve dikkatli olmak kültürel duyarlılığı olan bireylere mesajları daha iyi almak ve anlamak, uygun dönüşler yapmak ve kültürlerarası etkileşimi akıcı bir şekilde başlatmaya ve sona erdirmeye imkân sunar (Chen ve Starosta, 1997).

6. Yargılayıcı Olmamak: Kültürlerarası iletişim sırasında içtenlikle başkalarını dinlemeyi sağlayan bir tavrı ifade eder (Chen ve Starosta, 1997). Bu kişiler yeterli bilgi olmadan sonuca varmazlar (Chen ve Starosta, 2000).

Kültürel duyarlılık konusunda çalışmalarıyla tanınan isimlerden biri de Milton Bennett'tir. Bennett tarafından geliştirilen Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli (Developmental Model of Intercultural Sensitivity-DMIS) insan deneyiminin algısal süreciyle yaratılan ve sürdürülen farklılık kavramına bir tepki niteliğindedir (Barron ve Dasli, 2010). Bireylerin farklılıkları nasıl yaşadığını ve kültürel duyarlılığı nasıl geliştirdiğini açıklayan bu model, kültür grubuna değil genel olarak bireylere bağlıdır (Hernandez ve Kose, 2012). Modelin altında yatan varsayım, kişinin kültürel farklılık deneyiminin daha karmaşık hale gelmesiyle, kültürlerarası ilişkilerde potansiyel yetkinliğin artmasıdır (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003).

Bennett modelinde kültürel duyarlılığı bir süreç olarak ele almaktadır. Etnomerkezcilikten etnorelativizme doğru izleyen sürecin ilk aşamalarında farklılığın reddi, farklılıklara karşı savunma, farklılığın azaltılması söz konusuysa, sonraki aşamalarda farklılığın kabulü, farklılığa uyum gösterme ve bütünleşme söz konusudur (Bekiroğlu ve Balcı, 2014). Bennett'in kültürel duyarlılık modeli, yalnızca sevgi ve bilginin kademeli olarak değişmesini değil, aynı zamanda kültürlerarası iletişim yetkinliğine erişme davranışsal yeteneğini de gerektirir (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003). Şekil 2'de modelin şematize edilmiş hali bulunmaktadır.

Etnomerkezcilik	Etnorelativizm
İnkâr Etme→Savunma→Azaltma	Kabul Etme→Uyum Sağlama→Bütünleşme

Şekil 2: Kùltürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli

Hammer, Mitchell R., Milton J. Bennett, Richard Wiseman. 2003. Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory. **International Journal of Intercultural Relations**. c. 27. s. 4: 421-443.

Bennett'e göre etnomerkezcilikte yapılan hayat seçimlerinin ve dünya görüşünün üstün olduğu düşüncesi hâkimken, etnorelativizmde kùltürlerin yalnızca birbirleriyle bağlantılı olarak anlaşılabilceğı ve bu davranışın yalnızca kùltürel bir bağlamda idrak edilebileceğı varsayılmaktadır (Olson ve Kroeger, 2001). Etnomerkezcilikten, etnorelativizme ilerleyen süreç altı aşamadan oluşmaktadır. Bennett'in kùltürlerarası duyarlılık gelişim modelinin aşamaları aşağıdaki açıklanmaktadır:

1. İnkâr Etme: Bu aşamada bireyler, kùltürel farklılıkların varlığını inkâr ya da büyük ölçüde göz ardı etmektedir (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003). Daha aşırı bir inkâr biçiminde ise bireyler kendi kùltürünün insanını tek gerçek olarak kabul etmektedir (Hernandez ve Kose, 2012).

2. Savunma: Bireylerin ya da grupların tehdit olarak algılanan belirli kùltürel farklılıkların etkisine karşı çıktıkları bir duruş olarak tanımlanmaktadır (Olson ve Kroeger, 2001).

3. Azaltma: İnsanların benzerliğini vurgulayan bireyler tarafından karakterize edilen farklılığın en aza indirgenmesi söz konusudur ve bu bireyler tüm insanların esas olarak aynı olduğunu düşünmektedir (Hernandez ve Kose, 2012).

4. Kabul Etme: Kùltürel farklılığın kabul edilmesi ve kişinin kendi kùltürünün, bir takım eşit dünya görüşlerinden sadece biri olarak deneyimlendiğı durum olarak ifade edilmektedir (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003).

5. Uyum Sağlama: Bu aşamada bireyler bir dünya görüşünden diğere geçebilmekte ve başka kùltürden gelen insanlarla etkili bir şekilde etkileşime geçmek için davranışlarını değiştirebilmektedirler (Hernandez ve Kose, 2012).

6. Bütünleşme: Bu aşamada olan bireyler, kùltürel olarak sıra dışı kalırken, birden fazla kimlik özelliğini tutarlı bir bütün halinde birleştirmeye çalışırlar (Olson ve Kroeger, 2001).

2.3.3. Kültürel Duyarlılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, alanyazında kültürel duyarlılık ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış araştırmalardan bazı örnekler yer almaktadır.

Aydın ve Şahin (2017) tarafından yapılan bir araştırmada 412 Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans öğrencisinin kültürel duyarlılıklarını yordamada empati, toplumsal cinsiyet rolü tutumu ve beş faktör kişilik özelliklerinin rolü incelenmiştir. Araştırma sonucunda bilişsel empati, duygusal empati, toplumsal cinsiyet rolü tutumu ve beş faktör kişilik özelliklerinden dengesizlik/nörotisizm ve deneyime açıklığın kültürel duyarlılığın anlamlı birer yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Türk ve yabancı öğrencilerin kültürel duyarlılıklarını tespit etmek amacıyla, Ögüt ve Olkun (2018), 436 üniversite öğrencisine ulaşmıştır. Öğrencilerin kültürlere duyarlılık düzeylerinin tatminkâr bir değerde olduğu ve en etkili faktörün “kültürlerarası duyarlılıklara saygı ve etkileşimden hoşlanma” olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan araştırma sonucunda cinsiyete, vatandaşlık durumuna, farklı ülkelerin kitle iletişim araçlarını takip etme sıklığına, farklı ülkelere mensup arkadaşla sahip olma durumuna ve yabancı dil bilme düzeyine göre kültürel duyarlılık düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

Öğretmen adaylarının kültürlere duyarlılık ve etnikmerkezcilik düzeylerini etkilen değişkenleri incelemek amacıyla Üstün (2011), 414 öğrenciye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının kültürel duyarlılıklarının, bölümlerine, yetiştikleri yerleşim birimine, mezun oldukları lise türüne, yurtdışı tecrübelerine ve farklı kültürlerden arkadaşlara sahip olma durumlarına göre önemli düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Temel eğitim bölümü öğretmen adaylarının kültürel duyarlılıklarını farklı değişkenler açısından incelemeyi amaçlayan Boran ve Arcagök (2017) birinci ve dördüncü sınıflarda okuyan 231 lisans öğrencisine ulaşmıştır. Sınıf eğitimi ve okul öncesi eğitimi anabilim dalında okuyan öğrencilerin kültürel duyarlılık alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre kültürel duyarlılıkları incelendiğinde ise; “kültürlerarası etkileşimde özgüven” ve “kültürlerarası etkileşimden zevk alma” alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ancak “kültürlerarası etkileşime katılım”, “kültürel farklılıklara saygı duyma”, ve “kültürlerarası etkileşime özen

gösterme” boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Ayrıca kültürel duyarlılıkları okudukları anabilim dalı değişkeni açısından ele alındığında tüm alt boyutlar açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Demir ve Üstün (2017) öğretmen adaylarının kültürel duyarlılık ve etnik merkezilik düzeylerini bölüm ve mezun oldukları liseye göre incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri arasında bölümlerine ve mezun oldukları lise türlerine göre önemli bir farklılık olduğu ve yine etnik merkezilik düzeyleri arasında bölümlerine göre önemli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Peng (2006) yapmış olduğu bir araştırmada İngiliz asıllı öğrencilerin, İngiliz asıllı olmayanların ve çok uluslu olanların kültürel duyarlılıklarını incelemiştir. Araştırma sonuçları üç ayrı örnekleme, etkileşim katılımı, etkileşim güveni, kültürel farklılıklara saygı, etkileşimden zevk alma, etkileşimsel duyarlılık olmak üzere beş farklı kültürel duyarlılık unsurunun ağırlıkları hakkında bilgi vermektedir. Bulgular, çok uluslu çalışanların etkileşimine katkıda bulunan boyutların yalnızca etkileşim güveni ve etkileşimden zevk alma olduğunu ve İngiliz asıllı öğrencilerin, olmayanlara göre daha kolay etkileşimden zevk aldıklarını göstermektedir.

Pederson (1997) kültürel duyarlılık ve onunla ilişkili dikkat çeken empati, otoriterlik, cinsiyet kültürlerarası temas, ikinci dil edinimi gibi etkenleri incelemek amacıyla 145 yedinci sınıf öğrencisine ulaşmıştır. Araştırma sonucunda kültürlerarası arkadaşlık ve cinsiyetin öğrencilerin kültürel duyarlılıklarında önemli belirleyiciler olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kültürel duyarlılık ile empati arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ve kültürel duyarlılık ile otoriterizm arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Holm, Nokelainen ve Tirri (2009) yaptıkları bir araştırmada 12-16 yaş aralığında 549 ortaokul öğrencisine ulaşarak, öğrencilerin kültürel duyarlılıklarını cinsiyete göre ve yetenek düzeylerine göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma akademik başarı düzeyinin kültürel duyarlılık ile ilişkili olduğu bilgisiyle neticelenmiştir. Ayrıca araştırma sonuçları kızların kültürel duyarlılıklarını erkeklere oranla daha yüksek olarak değerlendirdiğini ve akademik olarak ortalamanın üstünde yetenekli öğrencilerin kültürel duyarlılıklarını ortalama yetenekli öğrencilere göre daha yüksek olarak tahmin ettiklerini göstermektedir.

Saygılı ve Kana (2018) yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlerin kültürel duyarlılığını ve bu duyarlılığın çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çeşitli kurumlarda çalışan 133 öğretmene ulaşmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin kültürel duyarlılık ve alt boyutları algı düzeylerinin yüksek olduğu, duyarlılığın en yüksek olduğu alt boyutun kültürler arası etkileşimde katılım, en düşük olduğu alt boyutun ise kültürlerarası etkileşimde özen olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, yurtdışında yaşama, hizmet içi eğitim alma, yabancı dil bilme, çalışma, eğitim durumu, bilinen dil sayısı değişkenlerine göre öğretmen görüşlerinin istatistiki olarak önemli bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinin “dil ve kültür bir bütündür”, “dil kültürün taşıyıcısıdır” ifadelerinde yoğunlaşması da çalışmadan elde edilen bir diğer veridir.

Kürtüncü ve diğ. (2018) çalışan hemşirelerin kültürel duyarlılıkları ile sosyo-demografik özellikleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 310 hemşireye ulaşmıştır. Araştırmanın sonucunda hemşirelerin empatik eğilim ve kültürel duyarlılık puanları arasında, çalışma süresi ve çalıştığı birim ile empatik eğilim puanları arasında, bilgi alma durumları ve çalıştığı kurum ile kültürel duyarlılık ölçeği alt puan ve toplam puanları arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgulara göre empatik eğilim arttıkça kültürel duyarlılık da artmaktadır.

Turizm işletmelerinde çalışanların kültürel duyarlılık düzeylerinin belirlenerek, çeşitli demografik değişkenlere göre kültürel duyarlılıkları arasında önemli bir farklılığın söz konusu olup olmadığını incelemek amacıyla Bezirgan ve Alamur (2016) 517 çalışana ulaşmıştır. Araştırma sonucunda “kültürel farklılıklara saygı” boyutunda kadınların erkeklere göre puanlarının yüksek olduğu ancak diğer boyutlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde medeni durum ve yabancı dil bilgisine göre yapılan analizler sonucunda “kültürel farklılıklara saygı” boyutu dışında, diğer boyutlarda anlamlı bir farklılık görülmemiş olup evli olanların bekârlara göre, yabancı dil bilenlerin de bilmeyenlere göre kültürlerarası farklılıklara daha fazla saygı duyduğu belirlenmiştir. Ayrıca kültürel duyarlılıkları açısından yaş aralıklarına göre “iletişimde kendine güvenme” boyutunda, eğitim durumlarına göre “iletişimden hoşlanma” boyutunda, çalıştıkları pozisyona göre “iletişimde kendine güvenme” boyutunda anlamlı farklılıklar görülmüştür ancak çalışanların çalışma sürelerine göre önemli bir farklılık görülmemiştir.

2.4. Sosyal Beğenirlik Hakkında Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde sosyal beğenirlik ve sosyal beğenirlik ile ilgili yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

2.4.1. Sosyal Beğenirlik

İnsanlar çeşitli nedenlerden dolayı başkaları üstünde iyi izlenim bırakmaya çalışabilirler. Sosyal beğenirlik, bireylerin sosyal etkileşim sırasında kendilerine ait olumlu görüntüleri yansıtmaya eğilimi olarak ifade edilebilir (Johnson ve Fendrich, 2002). Bu eğilimin bir yorumu, kişinin özellikle “iyi görünmek için numara yapmak” gibi sahte olma meylini temsil etmesidir (Ganster, Hennessey ve Luthans, 1983). Bir başka tanıma göre sosyal beğenirlik, bireylerin kendilerini beğenilen ya da istenilen özelliklere sahip olarak göstermesidir (Haran ve Aydın, 1995). Crowne ve Marlowe’a (1960) göre ise sosyal beğenirlik kültürel olarak kabul edilebilir ve onaylanmış davranış popülasyonunun bir tanımlanmasıdır.

Randall ve Fernandes (1991) sosyal beğenirliği, kişisel özellikler ve maddeye ait özellikler olmak üzere iki boyutta ele almaktadır. Kişisel özellikler açısından bakıldığında sosyal onay ihtiyacı duyan bireyin, olumlu izlenimini bozabilecek cevaplardan kaçınması ya da var olan durumunu yansıtmak yerine sosyal normlara uyan cevaplar vermesi beklenmektedir (Dönmez ve Akbulut, 2016). Paulhus (1984) kişilik özelliği olarak sosyal beğenirliği öz aldatma ve izlenim yönetimi olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Öz aldatmada yanıltıcı olumlu öz raporlarına gerçekten inanırken, izlenim yönetiminde katılımcı bilinçli bir şekilde kendisini başka türlü göstermektedir. Maddeye ait özellikler açısından bakıldığında ise çeşitli davranışların veya özelliklerin az çok sosyal açıdan arzu edilebilir olduğu ve böylece belli öğelerle ilgili sosyal beğenirliğin tartışılabileceği görülmektedir (Randall ve Fernandes, 1991).

Özellikle ölçek uygulamalarında sosyal beğenirlik, sosyal olarak arzu edilebilir yanıt şeklinde kendini gösterebilir. Çünkü bireylerin kendilerine veya içinde bulundukları duruma dair bir soruya cevap verirken, kendisini başkaları tarafından beğenilen özelliklere ve davranışlara sahip görme ve gösterme eğilimi olabilmektedir (Akın, 2001). Sosyal olarak arzu edilebilir yanıt tipik olarak öz tanımlamayı olumlu verme eğilimi olarak açıklanmakta ve altta yatan psikolojik yapıyı açıklığa kavuşturan bir tepki tarzı olarak ifade edilmektedir (Paulhus, 2002). Bir başka

deyişle sosyal olarak arzu edilebilir yanıtlar, ankete katılanların anketteki farklı durumsal faktörlerle başa çıkmakta olan geçici sosyal stratejileridir. Örneğin; görüşmecinin varlığı, soru konusu gibi (Krumpal, 2013). Zerbe ve Paulhus (1987) ise sosyal olarak arzu edilebilir yanıtları, bireylerin mevcut sosyal norm ve standartlara göre kendilerini olumlu bir şekilde sunma eğilimi olarak açıklamaktadır.

Sosyal olarak arzu edilebilir yanıtların soruların içeriği dışındaki bazı etkenler tarafından etkilendiği uzun zamandan beri bilinen bir olgudur (Haran ve Aydın, 1995). Bu etkenlerin en önemlilerinden biri kültürdür. Krumpal'a (2013) göre kişi belirli araştırma sorularına cevap verirken, kendini kültürel normlar açısından iyi göstermeye çalışabilmektedir. Öte yandan insanlar kültürel verilere göre arzu edilen davranışları daha çok bildirirlerken, istenmeyen davranışları eksik bildirme eğiliminde olabilmektedirler (Mick, 1996). Bu durum gerçek tutumları gizleyebildiği için, araştırmalarda katılımcıların sosyal açıdan beğenilen ve kabul edilen yanıtlar verme eğilimlerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Gedik ve Toker, 2018). Yanıtlayıcıların sorular karşısında içten olmak yerine, yanlış yanıtlar vermesi özellikle psikolojik değerlendirmelerde bir zorluk oluşturmaktadır (Özer, 2005). Ganster, Hennessey ve Luthans'a (1983) göre yanlış yanıtlar araştırma bulgularını üç farklı şekilde etkilemektedir: 1. Gerçek sonuçları maskeleyebilir. 2. Değişkenler arasında yanlış ilişki kurarak sahte sonuçlar üretebilir. 3. Değişkenler arasındaki ilişkiyi hafifletebilir.

Bireylerin, sosyal normalara ve diğerlerine uygun olarak kendilerini en elverişli şekilde sunma konusunda yaygın eğilimleri vardır (King ve Bruner, 2000). Sosyal beğenirlik eğilimleri yüksek olan bireyler, uyum, duyarlılık, uyumluluk ve diğer sosyal olarak arzu edilen özellikler açısından gerçekte olduklarından daha iyi gözükmetedirler ancak sosyal beğenirlik eğilimleri düşük olan bireyler daha doğru bir portre çizmektedirler (McCrae ve Costa, 1983). Bireyler kendilerini sunma kaygılarından dolayı, sosyal olarak istenmeyen aktiviteleri eksik, sosyal olarak arzu edilenleri ise aşırı göstermektedirler (Krumpal, 2013). İnsanların kendilerini iyi göstermek için gerçekleri çarpıtmaya istekli olduklarını değerlendirdikleri varsayım üzerine sosyal beğenirlik ölçekleri "yalan ölçekleri" olarak sıklıkla araştırmalarda kullanılmaktadır (Baumeister, Schmeichel ve Vohs, 2007, 533).

2.4.2. Sosyal Beğenirlik ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, alanyazında sosyal beğenirlik ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış araştırmalardan bazı örnekler yer almaktadır.

Dönmez ve Akbulut (2016) siber zorbalık çalışmalarındaki sosyal beğenirlik olasılığını 76 öğretmen adayı ile inceledikleri bir araştırmada sosyal beğenirlik bağlamında izlenim yönetimi ortalamalarının öz-aldatmadan önemli derecede yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca siber zorbalığı uygun bulma, çevrede gözlemleme ve gerçekleştirme ortalamalarının sosyal beğenirliğin izlenim yönetimi ile anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu anlaşılmıştır. Öte yandan sosyal beğenirlik değişkenlerinden öz-aldatma bağlamında cinsiyetler arasında bir fark gözlenmezken, izlenim yönetimi açısından kadınların ortalamalarının önemli derecede erkeklerden yüksek olduğu ve bu farkın etki büyüklüğünün de orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Gedik ve Toker (2018) üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları ve sosyal beğenirlikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve engellilere yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla 190 kişi üzerinde bir araştırma yürütmüştür. Bu araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin engelli bireylere olan tutumlarının sosyal beğenirlikle ilişkili olmadığı, sosyal beğenirlik puanlarının engellilere yönelik tutum ölçeği duyarlılık alt boyutu ile ilişkili olduğu, kadınların tutumlarının erkeklere nazaran daha olumlu olduğu, vakıf üniversitesi öğrencilerinin sosyal beğenirlik düzeylerinin devlet üniversitesindekilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Harlak (2014) dini yönelim ve dindarlığın bazı değişkenlerle olan ilişkisini incelemek amacıyla 349 üniversite öğrencisine ulaşmıştır. Araştırma sonucunda dini yönelimin dışsal boyutu ile düşünme ihtiyacı arasında olumsuz ve anlamlı, içsel boyutu ile sosyal beğenirlik arasında olumlu ve anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal beğenirliğin, dindarlık ve içsel dini yönelimin; düşünme ihtiyacının ise dışsal dini yönelimin anlamlı yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir.

Koçar ve Gelbal (2015) üniversite öğrencilerinin sosyal beğenirlik tercihlerini ve bu tercihlerin çeşitli değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını öğrenmek amacıyla 307 kişiye ulaşmıştır. Araştırmada “sağlıklı” olma tercih edilen sıfatlar arasında ilk sırada gelmekle birlikte, en çok seçilenlerin “dürüst, başarılı” olduğu en az seçilenlerin ise “güzel/yakışıklı, güçlü, zengin” olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca

tercihlerin cinsiyet, yaş, arkadaş sayısı ve gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermediği ve sağlıklı olma, adil olma, dürüst olma sıfatlarında düşük düzeyde farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Motl, McAuley ve DiStefano (2005) yaptıkları bir araştırmada kadın ve erkeklerden oluşan 782 kolej öğrencisine ulaşarak, fiziksel aktivite ve sosyal beğenirlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda kişilik ölçeğinden elde edilen puanların, boş zaman egzersiz anket puanları ile anlamlı bir ilişki vermediği; toplumsal duyarlılık ölçeği puanları ile boş zaman egzersiz anketi ve genel etkinlik anketi puanları arasında anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca sosyal beğenirlik ölçeğinin iki fiziksel aktivite arasındaki korelasyonu etkilediğine dair bir kanıt bulunamamıştır.

Japon ve Kanadalı öğrencilerin sosyal beğenirlik düzeylerini araştıran Heine ve Lehman (1995) 167 katılımcıya ulaşmıştır. Araştırma sonucunda sosyal beğenirliğin kendini aldatma alt boyutunda örneklemeler arasında herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kendini aldatma alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık yokken izlenim yönetimi alt boyutunda kadınların erkeklerden oldukça yüksek puanlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm bulgular doğrultusunda Japonların sosyal beğenirlik düzeylerinin Kanadalılara göre daha yüksek olduğuna ilişkin hiçbir kanıt olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dadds, Perrin ve Yule (1998) anksiyete ve sosyal beğenirlik arasındaki ilişkiyi incelemek adına 7-14 yaş aralığındaki 1786 çocuğa ulaşmıştır. Araştırma sonucunda anksiyete ve sosyal olarak arzu edilmeyi ölçen ölçek puanları ile cinsiyet ve yaş gruplarının ilişki göstermediği ve sosyal beğenirlik skorlarının yaşla birlikte azaldığı ortaya çıkmıştır.

İntihar ve depresyon, umutsuzluk, sosyal beğenirlik ve kendini kurgulama düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmek, normal ve krizde olan denekleri karşılaştırmak ve normal ve kriz gruplarında intihar düşüncelerini bu fikirlerden hangisinin daha çok yordadığını bulmak amacıyla Haran ve Aydın (1995), kriz merkezine başvuran toplam 160 kişiye ulaşmıştır. Araştırma sonucunda; kriz grubundakilerin intihar fikirleri ve depresyon puanlarının normal deneklere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu, umutsuzluk ve intihar fikirleri arasında pozitif ilişkinin bulunduğu ve sosyal beğenirlik eğilimleri ile intihar fikirleri arasında negatif

yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca normal deneklerde intihar fikirlerini yalnızca depresyon anlamlı düzeyde yordarken, kriz grubundaki deneklerde intihar fikirlerini depresyon ve umutsuzluk değişkenlerinin anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Kluemper (2008) duygusal zekâ üzerinde öz değerlendirme ve sosyal beğenirliğin etkisini araştırmak üzere 180 kişiye ulaşmıştır. Sonuçlar öz değerlendirmenin ve sosyal beğenirliğin beş kişilik özelliğinden ve entelektüel zekâdan daha yüksek düzeyde duygusal zekâ ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca öz değerlendirmenin ve sosyal beğenirliğin kontrol duygusal zekâ ile baş etme, stres ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin büyüklüğünü önemli ölçüde azalttığı anlaşılmıştır.

Gülkaya (2012) tez çalışmasında servis sorumlu hemşirelerinin sosyal beğenirlikleri ile liderlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda servis sorumlu hemşirelerin yol göstermek, ortak vizyon oluşturmak, süreci sorgulamak, izleyenlerin başarısını kutlayarak cesaretlendirmek ve toplam liderlik uygulamaları puanları ile sosyal beğenirlik puanları arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak farklı liderlik ve ölçme araçlarıyla çalışmanın tekrar edilmesi önerilmiştir.

Özer (2004) tez çalışmasında 447 banka personeline ulaşarak bankacılık sektöründe kişiliğin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu araştırmanın bir kısmı da kişilik envanterinin boyutlarından biri olan sosyal beğenirlik ölçeğinin geliştirilmesidir. Araştırmada ölçeğin yüksek yapı geçerlik ve iç tutarlığa sahip olduğu; placebo ve norm grubunu anlamlı bir şekilde ayırdığı; kadın ve erkekleri benzer şekilde ölçtüğü anlaşılmıştır ve bu konuda farklı araştırmaların yapılması önerilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin, duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlik açısından incelenmesini amaçlayan bu çalışma, ilişkisel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. İlişkisel tarama modellerinde amaç, iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemektir (Karasar, 2013, 81). Dolayısıyla değişkenler arasındaki ilişki düzeyini ve olası nedensel faktörleri sunmada iyi bir yöntemdir (Balcı, 2015, 265).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 yılında İstanbul'daki vakıf ve devlet üniversitelerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında okuyan 4.050 öğrenci oluşturmaktadır. Evren sayısı Yükseköğretim Program Atlasında yer alan güncel verilere dayanmaktadır (YÖK Lisans Atlası, [17.04.2018]). Örneklem alınacak öğrenci sayısı belirlenirken, güven aralığı .05 ve hata payı .03 olarak alınmış ve 550 kişiye ulaşılması planlanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, 50).

Araştırmanın örnekleme “uygun örnekleme” yöntemiyle belirlenmiştir. Kazara ya da elverişli örnekleme ismiyle de anılan (Büyüköztürk ve diğ., 2014, 92) ve temel amacı, erişilebilen katılımcılardan bilgi toplamak olan uygun örnekleme yöntemi (Etikan, Musa ve Alkassim, 2015), örnekleme oluşturabilmek için hedef kitleden ulaşılabilecek en kolay ögelere yönelir (Baltacı, 2018). Dolayısıyla hâlihazırda mevcut olan, gönüllü ya da kolaylıkla örnekleme dâhil edilebilecek kişilere ulaşılır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, 172). Böylece araştırmacı en uygun, en az zaman alıcı ve maliyeti en düşük olan durumları seçerek araştırma ile ilgili kısıtlamaların üstesinden gelir (Taherdoost, 2016) ve araştırmaya hız kazandırır

(Kılıç, 2013). Bu çalışmada da uygulama yapılan okullar, araştırmacının kolay erişimi nedeniyle ve zaman tasarrufu amacıyla tercih edilmiştir. Bu kapsamda üç farklı üniversitenin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında öğrenim gören, yaşları 18 ile 37 ($\bar{X}$ =20.95) arasında değişen toplam 546 öğrenciye ulaşılmış, dört kişi eksik veri ve farklı bölümlerde okuması sebebiyle veri setinden çıkartılmıştır. Böylece araştırmanın örneklemi 542 kişiden oluşmuştur. Örneklem grubuna ait özellikler Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1: Örneklem Grubuna Ait Özellikler

	Kişi Sayısı (n)	%
Cinsiyet		
Kadın	416	76,8
Erkek	126	23,2
Sınıf		
1.sınıf	119	22,0
2.sınıf	132	24,4
3.sınıf	148	27,3
4.sınıf	143	26,3
Üniversite Türü		
Devlet	221	40,8
Vakıf 1	140	25,8
Vakıf 2	181	33,4

Tablo 1 incelendiğinde örneklem grubundaki kadın öğrencilerin (%76,8) sayıca erkek öğrencilerden (%23,2) fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu sonuçların Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında okuyan öğrencilerin cinsiyete göre evrendeki dağılımlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir (Yükseköğretim İstatistikleri, [01.10.2018]).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini toplamak için Özgecilik Ölçeği (Ümmet, Ekşi ve Otrar, 2013), Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu (Deniz, Özer ve Işık, 2013), Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (Üstün, 2011), İyi İzlenim Bırakma Ölçeği (Özer, 2005) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Aşağıda veri toplama araçları ile ilgili bilgi verilmiştir.

3.3.1. Özgecilik Ölçeği (ÖÖ)

ÖÖ Ümmet, Ekşi ve Otrar (2013) tarafından, kişilerin özgecilik davranışlarını kültürel yapıya uygun bir şekilde ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekteki

maddelerin cevapları (1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) beşli Likert tipinde derecelendirilmektedir ve ölçek 38 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 190, en düşük puan ise 38'dir. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek özgeciliğe işaret etmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Marmara Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören 584 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizleri kapsamında öncelikle test-tekrar test yöntemi uygulanmış ve tüm maddeler arasındaki korelasyon anlamlılığı $p < .001$ düzeyinde bulunmuştur. Ardından ilişkili grup t-testi gerçekleştirilmiş, sadece 18. maddede anlamlı bir farklılık saptanmış ancak pearson korelasyon değeri ve p düzeyine bakılarak bu maddenin ölçekte kalmasına karar verilmiştir. Son olarak "madde toplam korelasyonları" hesaplanmış, testin toplam puanı ve her bir madde arasındaki ilişki istatistiksel olarak $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Ölçeğin geçerlik analizleri kapsamında araştırma verilerinin faktör analizine uygunluğu KMO ve Barlett testi sonuçlarıyla incelenmiştir. İlk faktör analizine 56 madde ile başlanmış, 38 madde ile altıncı ve son faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin son halinde, alt boyutların mantıklı bir şekilde gruplaştığı düşünülmektedir ve maddeler toplam varyansın 51.82'sini açıklamaktadır. Ölçeğin toplam cronbach alpha değeri .931, toplam Guttman değeri .892 ve toplam Spearman Brown değeri ise .892 olarak bulunmuştur. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda ölçeğin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir ($p < .001$).

Ölçek "gönüllü faaliyetlere katılma, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım" olmak üzere yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Ancak bu çalışmada toplam puan üzerinden hareket edilmiştir. Ayrıca ÖÖ'nün Cronbach alpha güvenirlik katsayısı tekrar hesaplanmış ve .91 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu (DZÖÖ-KF)

DZÖÖ-KF Petrides ve Furnham (2000a, 2001) tarafından geliştirilen, Deniz, Özer ve Işık (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan, duygusal yeterliliklerin birey tarafından algılanma düzeyini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Ölçekteki

maddelerin cevapları, (1=Kesinlikle katılmıyorumdan, 7=Kesinlikle katılıyorum'a yönelen) yedi basamaklı likert tipinde derecelendirilmiş olup, ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 140, en düşük puan ise 20'dir. Puanların yüksekliği, duygusal zekâ özelliğinin yüksekliği anlamına gelmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması 464 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin dil geçerliği İngilizce ve Türkçe formlar arasındaki pozitif korelasyonla desteklenmiştir.

Ölçeğin geçerlik analizleri kapsamında öncelikle açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve 20 maddeden oluşan dört faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler toplam varyansın %53'ünü açıklamaktadır. Ardından yapılan doğrulayıcı faktör analiziyle ölçeğin uygulandığı örnekleme iyi uyum sağladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizleri kapsamında hesaplanan Cronbach alpha değeri .81, test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .86 olarak bulunmuş ve madde toplam korelasyonlarının yeterli olduğu görülmüştür.

Ölçek “iyi oluş, öz kontrol, duygusallık, sosyallik” olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ancak bu çalışmada toplam puan üzerinden hareket edilmiştir. Ayrıca, DZÖÖ-KF'nun Cronbach alpha güvenirlik katsayısı tekrar hesaplanmış ve .85 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (KDÖ)

KDÖ Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilmiş, Üstün (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçekteki maddelerin cevapları, (1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) beş basamaklı Likert tipinde derecelendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 115, en düşük puan ise 23'dür. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek kültürel duyarlılığa işaret etmektedir. Ölçeğin dil eşdeğerliliği, İngilizce ve Türkçe formları arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunması ile sağlanmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması kapsamında 240 kişiye ulaşılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında öncelikle doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve alt ölçeklerin açıkladığı toplam varyans %63 olarak tespit edilmiştir. Orijinal formundan farklı olarak ölçeğin Türkçe uyarlaması tek faktörlüdür ve 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında, cronbach alpha değeri .90 olarak hesaplanmış, orijinal formdaki cronbach alpha değerinin .88 olmasından

dolayı KDÖ formunun iç tutarlılığının yüksek olduğuna karar verilmiştir. Madde toplam korelasyon değerleri ise ölçeğin bütünüyle ilişki gösterdiğini ispatlar niteliktedir.

Bu araştırmada, KDÖ'nün Cronbach alpha güvenirlik katsayısı tekrar hesaplanmış ve .85 olarak bulunmuştur.

3.3.4. İyi İzlenim Bırakma Ölçeği (İİBÖ)

Özer (2005) tarafından geliştirilen ve 10 maddeden oluşan bu ölçek, banka çalışanları ve öğrencilerden oluşan üç ayrı katılımcı grubunda yürütülen araştırma sonucunda oluşmuştur. Ölçekteki maddelerin cevapları, (1=Hiç, 2=Nadiren, 3=Ara sıra, 4= Genellikle, 5=Her zaman) beş basamaklı Likert tipinde derecelendirilmektedir ve ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10'dur. Puanların yükselmesi kişinin kendini olduğundan daha iyi gösterdiğine işaret etmektedir. Kendini olduğundan daha iyi göstermeye yönelik kritik davranışlar 450 bankacı aracılığı ile saptanmış, ardından plasebo ve norm gruplarında uygulanmış, sonrasında betimleyici ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış ve 1207 üniversite öğrencisine uygulanarak normu hazırlanmıştır. Elde edilen bulgulara dayanarak ölçeğin yüksek yapı ve güvenirlik katsayılarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca faktör yükleri ve hata varyanslarının cinsiyete göre değişmediği ve erkeklerin kadınlardan daha düşük puanlar aldığı görülmüştür.

Bu araştırmada, İİBÖ'nün Cronbach alpha güvenirlik katsayısı tekrar hesaplanmış ve .73 olarak bulunmuştur.

3.3.5. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan formdur. Bu bilgi formunda, öğrencinin cinsiyeti, yaşı, öğrenim gördüğü üniversite, bölümü ve sınıf düzeyine ilişkin toplam beş soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecine geçmeden önce pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamaya 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, bir devlet üniversitesinin, Eğitim

Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda birinci sınıf olarak öğrenim gören 15 öğrenci katılım göstermiştir. Uygulamanın yaklaşık olarak 20 dakika sürdüğü tespit edilmiştir. Pilot uygulama esnasında herhangi bir sorun yaşanmadığı için, bu uygulamadan elde edilen veriler araştırma verilerine dâhil edilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmacı tarafından, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, belirlenen üniversitelerde öğrenim gören psikolojik danışman adaylarına, sınıf ortamında ve ders saati içerisinde sınıfta var olan öğrencilerden gönüllü olanlarına uygulanmıştır. Uygulamalardan önce araştırmanın amacı ve ölçme araçlarının ne şekilde cevaplanacağı konusunda gerekli açıklamalar yapılmış, araştırma sonuçları hakkında bilgi almak için araştırmacının iletişim bilgileri verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Veriler IBM SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, Bağımsız Gruplar t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı ve Standart Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi en az .05, güven aralığı %95 olarak belirlenmiştir.

Verilerin analizine geçmeden önce veriler düzenlenmiş, farklı bölümde okuyan kişilerin verileri ve eksik veriler araştırma setinden çıkartılmıştır. Verilerin rastgele saçılıp saçılmadığının da araştırılması yapılmış (Kalaycı, 2010, 15), verilerin rastgele dağıldığı tespit edilerek, seri ortalamasına göre eksik veriler atanmıştır. Ayrıca istatistiksel testlerin uç değerlere oldukça duyarlı olması (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010, 12), uç değerlerin araştırılmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda değişkenlerin standart z puanları hesaplanmış, kutu grafikleri incelenmiş ve Mahalanobis uzaklıkları bulunmuştur. 12 veri uç değer olarak tespit edilmiş ve veri setinden çıkartılmıştır.

Analiz öncesi veri tarama işleminin devamında veriler istatistiksel tekniklerin ön koşulları açısından değerlendirilmiştir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010, 10). Varyansların homojen olduğu, doğrusallık sayıltısının karşılandığı ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Varyansların homojenliği Levene Testi

ve Box-M Testi ile incelenmiştir. Doğrusallık sayıltısı Standardize Edilmiş Artık Değerlerle belirlenmiştir. Verilerin normal dağılımı ise betimsel istatistikler (çarpıklık-basıklık katsayısı, aritmetik ortalama, mod ve medyan), grafikler (histogram, gövde-yaprak diyagramı, saçılma diyagramı, kutu-çizgi grafiği, normal Q-Q grafiği ve detrended normal Q-Q grafiği) ve testler (z-istatistiği ve Kolmogrov-Smirnov) yoluyla değerlendirilmiştir. Veriler, Kolmogrov-Smirnov testi dışında tüm normal dağılım ölçütlerini sağlamaktadır. Bu test eldeki verilerin, tanımlanmış bir evrenin normal olasılık dağılımına uyup uymadığını belirleme esasına dayanır (Can, 2017, 88). Testteki p değerinin .05'ten büyük çıkması puanların normal dağılımdan anlamlı bir sapma göstermediği anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2017, 42). Bu araştırmadaki p değerleri, bağımlı değişken olan özgecilik toplam puanı dışında .05'in altında çıkmıştır. Fakat dağılımın normal olup olmadığına karar vermek için çarpıklık ve basıklık değerlerine de bakmak gerekmektedir (Seçer, 2015, 28). Çarpıklık katsayısının -1 ile +1 değerleri arasında kalması puanların normal dağılımdan aşırı bir şekilde farklılaşmadığı anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010, 16). Araştırma verilerinin çarpıklık katsayıları bu değerler arasında kaldığı için ve diğer normallik ölçütleri sağlandığı için dağılım normal kabul edilmiştir.

Araştırmada grupları kıyaslamak için en fazla tercih edilen etki büyüklüğü istatistikleri olan eta kare ve Cohen's d değerleri (Pallant, 2017, 230) hesaplanmıştır. Çünkü ortalama puanların karşılaştırılmasında sonuçlar yorumlanırken etki büyüklüğü istatistiği de dikkate alınmalıdır (Büyüköztürk, 2017, 44). Etki büyüklüğü ortalamalar arasındaki farkın göreceli büyüklüğünü ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkendeki tahmini toplam varyansını gösterir (Tabachnick ve Fidell, 2013, 54).

Bu araştırmada kullanılan çoklu regresyon bir bağımlı değişken ve iki veya daha çok bağımsız değişken ile yapılan regresyon anlamına gelmektedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, 463). Birçok disiplinde popüler olan, sıklıkla tercih edilen ve esnek bir teknik olan çoklu regresyon (Tabachnick ve Fidell, 2013, 117), üç, dört hatta on veya daha fazla yordayıcı ile kullanılabilir (Field, 2009, 211). Bu analiz yöntemi, bir bütün olarak (bütün alt boyutlar) modele dair ve modeli oluşturan değişkenlerin her birinin (bireysel alt boyutlar) göreceli katkılarına yönelik bilgi vermektedir (Pallant, 2017, 164).

Çoklu doğrusal regresyon analizinde bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yüksek düzeyde (.80 üzerindeki korelasyonlar) olmasından kaynaklı çoklu bağlantı problemi ortaya çıkabilmektedir (Büyüköztürk, 2017, 100). Yapılan araştırmada bağımsız değişkenler arasındaki ikili korelasyonların .16 ile .41 arasında değiştiği görülmektedir. Çoklu bağıntı problemini incelemek için Tolerans ve VIF değerlerine, Durum İndeksine ve Durbin-Watson testi sonuçlarına bakmak gerekmektedir (Can, 2017, 276). Tolerans değerlerinin .10'dan daha düşük çıkması, VIF değerlerinin ise 10'un üzerinde çıkması çoklu ortak doğrusallığa işaret etmektedir (Pallant, 2017, 176). Bu araştırmadaki Tolerans değerleri; Duygusal Zekâ için .77, Kültürel Duyarlılık için .82, Sosyal Beğenirlik için .91 olarak saptanmıştır. VIF değerleri ise; Duygusal Zekâ için 1.30, Kültürel Duyarlılık için 1.21, Sosyal Beğenirlik için 1.10 olarak tespit edilmiştir. Durum İndeksi değerlerinin 30'dan düşük çıkması (Büyüköztürk, 2017, 100) ve Durbin-Watson test sonucunun 1 ile 3 arasında olması gerekmektedir (Seçer, 2015, 150). Bu araştırmada Durum İndeks değerleri; Duygusal Zekâ için 17.45, Kültürel Duyarlılık için 15.47, Sosyal Beğenirlik için 28.33 olarak tespit edilmiştir. Durbin-Watson test sonucu ise 1.90 bulunmuştur. Bu veriler ile bağımsız değişkenlerin çoklu bağıntı problemi göstermediği anlaşılmaktadır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin; cinsiyete, sınıf düzeyine ve üniversite türüne göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini; duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin ne derecede yordadığına ilişkin bulgular mevcuttur.

4.1. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyete Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerine Ait t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S.S.	sd	t	p
Özgecilik	Kadın	407	148.64	16.74	528	.81	.41
	Erkek	123	147.25	16.55			

Tablo 2 incelendiğinde psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($t_{(528)}=.81$, $p>.05$). Bununla birlikte kadınların ($\bar{X}=148.64$) özgecilik puan ortalamalarının, erkeklere göre ($\bar{X}=147.25$) biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

4.2. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Üniversite Türüne Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin üniversite türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Üniversite Türüne Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğine Ait t-Testi Sonuçları

	Üniversite Türü	n	$\bar{X}$	S.S.	sd	t	P
Özgecilik	Devlet	214	145.88	16.54	528	-2.78	.01*
	Vakıf	316	149.97	16.62			

Tablo 3 incelendiğinde psikolojik danışman adaylarının özgeciliğinin üniversite türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir, ($t_{(528)}=-2.78$, $p<.05$). Vakıf üniversitesinde okuyan psikolojik danışman adaylarının özgeciliği ($\bar{X}=149.97$), devlet üniversitesinde okuyanlara ($\bar{X}=145.88$) göre daha yüksektir. Bu analiz için hesaplanan Cohen standardize edilmiş etki büyüklüğü indeksi olan d değeri .25’dir. Bu sonuç da özel ve devlet okullarının özgeciliğindeki farkın .25 standart sapma kadar olduğunu göstermektedir ve düşük düzeyde etki büyüklüğü olarak yorumlanmaktadır.

4.3. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliğinin sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) uygulanmış, betimsel istatistikler ve sonuçlar Tablo 4 ve Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 4: Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğine Ait Betimsel İstatistikler

	Sınıf	n	$\bar{X}$	SS
Özgecilik	1. Sınıf	117	152.11	17.22
	2. Sınıf	129	145.48	16.32
	3. Sınıf	143	146.25	17.35
	4. Sınıf	141	149.86	15.25

Tablo 5: Sınıf Düzeyine Göre Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Gruplararası	3670.79	3	1223.60	4.48	.00*	.02
Gruplarıçi	143789.03	526	273.36			
Toplam	147459.82	529				

*p<.05

Tablo 4'te görüldüğü gibi, birinci sınıftakilerin aritmetik ortalamasının $\bar{X}=152.11$, ikinci sınıftakilerin $\bar{X}=145.48$, üçüncü sınıftakilerin $\bar{X}=146.25$, dördüncü sınıftakilerin ise $\bar{X}=149.86$ olduğu bulunmuştur. Tablo 5 incelendiğinde, psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F_{(3,526)}=4.48$, $p<.05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla, Tukey Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I) Sınıf	(J) Sınıf	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
1	2	6.63*	.01
	3	5.87*	.02
	4	2.26	.69
2	1	-6.63*	.01
	3	-.77	.98
	4	-4.38	.13
3	1	-5.86*	.02
	2	.77	.98
	4	-3.61	.26
4	1	-2.26	.69
	2	4.38	.13
	3	3.61	.26

* $p<.05$

Tablo 6'da görüldüğü gibi birinci sınıftakiler, iki ve üçüncü sınıftakilere göre; ikinci sınıftakiler, birinci sınıftakilere göre; üçüncü sınıftakiler ise birinci sınıftakilere göre özgecilik açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre psikolojik danışman adaylarının sınıf düzeyleri, özgeciliklerini etkileyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bu test için hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=.02$) küçük düzeydedir.

4.4. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri, duygusal zekâları, kültürel duyarlılıkları ve sosyal beğenirlikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiş, sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Birbirleriyle Olan Korelasyonları ve Betimsel İstatistikler

Değişkenler	1	2	3	4
1.Özgecilik	1			
2.Duygusal Zekâ	.32**	1		
3.Kültürel Duyarlılık	.36**	.42**	1	
4.Sosyal Beğenirlik	.33**	.30**	.16**	1
Ortalama	148.03	96.69	92.81	36.56
Standart Sapma	17.29	16.14	9.61	5.55
Çarpıklık	-.36	-.30	-.10	-.68
Basıklık	.40	.40	-.05	.70

**p<.01

Tablo 7’de görüldüğü gibi duygusal zekâ ve özgecilik arasında pozitif doğrusal ve orta düzeyde ($r=.32$, $p<.01$), kültürel duyarlılık ve özgecilik arasında pozitif doğrusal ve orta düzeyde ($r=.36$, $p<.01$), sosyal beğenirlik ve özgecilik arasında pozitif doğrusal ve orta düzeyde ($r=.33$, $p<.01$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre duygusal zekâ, kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlik artış gösterdikçe özgecilik artmaktadır.

Psikolojik danışman adaylarının duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin birlikte özgeciliklerini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığına belirlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	63.97	7.11		9.00	.000		
Duygusal Zekâ	.14	.05	.13	2.99	.003	.32	.13
Kültürel Duyarlılık	.45	.07	.26	6.21	.000	.36	.26
Sosyal Beğenirlik	.78	.12	.25	6.22	.000	.33	.26
R=.47,	R ² =.22						
F _(3,526) =49.39,	p=.00						

Tablo 8 incelendiğinde duygusal zekâ, kültürel duyarlılık, sosyal beğenirlik değişkenleri birlikte, psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.47$, $R^2=.22$, $p<.01$). Adı geçen üç değişken birlikte, özgecilikteki varyansın %22’sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin özgecilik üzerindeki göreceli

önem sırası; kültürel duyarlılık, sosyal beğenirlik ve duygusal zekâdır. Regresyon analizine ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, tüm değişkenlerin özgecilik üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde yapılan çalışmadan elde edilen bulgular, ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

5.1. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğinin Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada psikolojik danışman adaylarının özgeciliğinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde özgeciliğin cinsiyete göre farklılaşmasına yönelik farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Pek çok araştırma, bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermekte ve cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı (Afolabi, 2013; Ak, 2013; Akbaba, 1994; Arpacı ve Özmen, 2014; Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; Chou, 1998; Iqbal, 2013; Kaçar-Banbal, 2010; Karadağ ve Mutağçılar, 2009a; Kasapoğlu, 2013; Ma, 2005; Mutağçılar, 2008; Onatır, 2008; Yıldırım ve Topcuoğlu 2016; Yıldırım-Keskin ve Berk-Özcan, 2018) sonucunu doğrulamaktadır. Bazı araştırmalarda ise, bu araştırmanın sonuçlarının aksine özgeciliğin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu araştırmaların bir kısmında kadınların erkeklere göre daha özgeci olduğu (Acar ve Apak, 2017; Charbonneau ve Nicol, 2002; Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016; Shigetomi, Hartmann ve Gelfand, 1981) görülürken, bir araştırmada (Eagly ve Crowley, 1986) erkeklerin kadınlara oranla daha fazla özgeci olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, bulgular kısmında belirtilmemiş olsa da özgeciliğin alt boyutları olan “gönüllü faaliyetlere katılma, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım” boyutları cinsiyet açısından incelenmiştir ve puan ortalamalarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Ancak alanyazına bakıldığında erkek ve kadınların özgeci oldukları durumların farklılık gösterdiği görülmektedir. Özgeci davranışın cesurluk ve kahramanlık gerektirdiği durumlarda erkekler (Eagly ve Crowley, 1986); nezaket, bakım ve

duygusal destek gerektirdiği durumlarda da kadınlar daha özgeci davranmaktadır (DeLamater, Myers ve Collett, 2018, 356). Bu durumun cinsiyetler arasındaki farkı dengeleyerek, özgecilik puanlarının birbirine yakın olmasında etken olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma üniversite öğrencileri ile yürütülmüştür. Üniversite dönemi ergenlikten genç yetişkinliğe geçiş dönemidir ve bireylerin benmerkezcilikten uzaklaşarak duygusal bütünlüğü sağlama yolunda ilerlediği bu dönemde, kadın ve erkek rolleri arasındaki farklılıklar da azalabilmektedir. Bu dönemde bireyler bir yandan yakın ilişkiler kurmaya gayret ederken bir yandan da bağımsızlık kazanmaya çalışırlar. Gelişimsel görevleri ve ihtiyaçlarının yakın olması nedeniyle kadın ve erkekler benzer düzeyde özgeci olabilirler.

Öte yandan araştırmanın gerçekleştirildiği grubun Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümü öğrencilerinden oluşmasının özgecilik açısından cinsiyetler arasında fark çıkmamasının nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu öğrenciler lisans eğitimleri boyunca pek çok derste, gelişimsel dönemler, çevresel ve kültürel faktörler, toplumsal cinsiyet rolleri gibi düşünce, duygu ve davranışlar üzerinde önemli düzeyde etkisi olan kavramlara dair farkındalık kazanmaktadırlar. Kazandıkları bu farkındalığı da uygulamalı dersler sayesinde pratiğe dökerek içselleştirme olanağına sahip olmaktadır.

5.2. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Üniversite Türüne Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin üniversite türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Vakıf üniversitesinin özgecilik puanları devlet üniversitesine göre daha yüksek bulunmuştur. Gruplar aynı olmamakla birlikte, benzer bir çalışmada Onatır (2008) öğretmenlerde özgecilik ve değerler arasındaki ilişkiyi araştırmış ve öğretmenlerin özgeciliklerinde çalıştıkları okul türüne göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını tespit etmiştir.

Alanyazında özgecilik ve üniversite türünün incelendiği bir çalışmaya ulaşılamaması bu bulguyu yorumlamayı güçleştirmektedir. Ancak özgecilik konusunda devlet ve vakıf üniversiteler arasındaki bu farkın gelir düzeyinden etkilenebileceği düşünülmektedir. Yaman (2013) yapmış olduğu bir araştırmada

gelirin özgecilik davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucuna göre gelir düzeyi düşük olan bireyler, özgeciliğin aksine kendi çıkarlarını daha fazla ön planda tutmaktadır. Bu kapsamda vakıf üniversitesinde okuyanların özgecilik düzeylerinin yüksek çıkmasının, gelir düzeylerinin devlet üniversitesinde okuyanlara göre daha yüksek olmasından kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir. Fark etki düzeyi açısından ele alınacak olursa, etki düzeyinin düşük olmasında vakıf ve devlet üniversitelerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinde çok benzer müfredatların işlenmesi ve kültürel faktörler, iyi oluş, benlik saygısı gibi farklı değişkenlerin aracılık rolü olabileceği tahmin edilmektedir.

5.3. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmalar da özgeciliğin sınıf düzeyine göre farklılaştığı (Ak, 2010; Akbaba, 1994; Kasapoğlu, 2013) bulgusunu destekler niteliktedir. Ak (2010) üniversite öğrencilerinden birinci ve ikinci sınıf olanların özgecilik puanlarının, üçüncü ve dördüncü sınıf olanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit ederken, Kasapoğlu (2013) üniversite öğrencilerinden üçüncü sınıf olanların özgeciliklerinin birinci sınıftakilere göre önemli düzeyde yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bazı araştırmalarda (Acar ve Apak, 2017; Yıldırım ve Topcuoğlu, 2016; Yıldırım-Keskin ve Berk-Özcan, 2018) ise sınıf düzeylerine göre özgecilikte anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgulanmıştır.

Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar daha çok yaş değişkenine göre özgecilik düzeyi üzerine yoğunlaşmıştır. Sınıf düzeyinin ve eğitim seviyesinin yaşla birlikte arttığı dikkate alınırsa, (Chou, 1998; Iqbal, 2013; Mutaftçılar, 2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmaların benzer bulgulara ulaştığı söylenebilir. Iqbal (2013) yaşı daha büyük olan ergenlerin, kendilerinden küçük olanlara göre toplum yanlısı davranış puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bazı araştırmalarda ise yaşa göre özgecilikte anlamlı bir farklılaşma olmadığına dair bulgular (Afolabi, 2013; Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016; Karadağ ve Mutaftçılar, 2009a; Yıldırım ve Topcuoğlu 2016) mevcuttur.

Bu çalışmada en yüksek özgeciliğin birinci sınıflarda olduğu görülmüştür. Dilmaç ve Ekşi (2012) mesleki ilgilerin bireylerin sahip olduğu değerlerle ilişkili

olduğunu, değerlerin bireyin seçeceği mesleğin niteliğini ve dolayısıyla yaşam felsefesini etkilediğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu değerler doğrultusunda, özgeci eğilimi yüksek olan öğrencilerin bir yardım mesleği olan psikolojik danışmayı tercih ettikleri düşünülmektedir. Benzer bir sonuç, profesyonel bir yardım mesleği olan hemşirelikte de görülmektedir. Arpacı ve Özmen'e (2014) göre hemşirelik mesleğini isteyerek seçenlerin özgeciliklerinin yüksek olarak saptanması, özgeciliği yüksek düzeyde olan kişilerin insanlara derin sevgiyle yardım etmeyi istedikleri için hemşirelik mesleğini seçtikleri bilgisini destekler niteliktedir. Pek çok araştırma da (Erten, 2015; Kılınç, Watt ve Richardson, 2012; Kyriacou ve Coulthard, 2000; Topkaya ve Uztosun, 2012) özgeciliğin önemli bir yer tuttuğu öğretmenlik mesleğini seçenlerin büyük ölçüde özgeci sebeplere dayandığını ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda psikolojik danışman adaylarının ikinci sınıftan itibaren sınıf düzeyi yükseldikçe özgeciliklerinin arttığı görülmüştür. Öğrencilerin aldığı mesleki eğitimin bu farklılığın kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Bölümlerine yeni başlayan psikolojik danışman adaylarının motivasyonları oldukça yüksektir. Ancak ikinci sınıfta eğitim bilimleri derslerinin ve teorik derslerin gelmesiyle birlikte bu motivasyonlarında bir düşüş meydana gelebilir. Üçüncü ve dördüncü sınıfta ise alana özgü ve uygulamalı dersler yoğunluk kazanmaktadır. Bu durum öğrencilerin psikolojik danışma becerilerinin ve kişilik özelliklerinin bir bütün olarak gelişimini destekleyerek motivasyonlarının yeniden pozitif yönde ivme kazanmasına neden olabilir. Ayrıca süreç içerisinde öğrencilerin sosyal ilişkilerinin değişmesinin ve gelişmesinin de özgecilikteki artışta katkı sahibi olabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan psikolojik danışman adaylarının sosyal beğenirliklerinin de sınıflar arasındaki farklılaşmada önemli bir etkisinin olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda yapılan incelemeler neticesinde sosyal beğenirlik puanlarının en yüksek birinci sınıflarda olduğu görülmüştür. Birinci sınıflardan sonra en yüksek sosyal beğenirlik puanı ise dördüncü sınıflara aittir. Bu sonuçlar sınıf düzeyine göre özgecilikteki sıralamayla paraleldir. Fark etki büyüklüğü açısından yorumlanacak olursa, etki düzeyinin düşük olmasında tüm öğrencilerin yakın gelişim döneminde olmalarının ve kültürel faktörlerin önemli bir payının olabileceği düşünülmektedir.

5.4. Psikolojik Danışman Adaylarının Özgeciliğinin Duygusal Zekâ, Kültürel Duyarlılık ve Sosyal Beğenirlik Açısından Açıklanmasına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada yapılan standart çoklu doğrusal regresyon analizine göre, psikolojik danışman adaylarının özgeciliğini, duygusal zekâları, kültürel duyarlılıkları ve sosyal beğenirlikleri %22 oranında açıklamaktadır. Özgeciliğindeki varyansı en çok kültürel duyarlılığın, ardından sosyal beğenirliğin, en az da duygusal zekânın açıkladığı anlaşılmıştır. Bazı araştırmalar duygusal zekâ ve özgeciliğ arasındaki ilişkiyi ölçse de kültürel duyarlılık ve sosyal beğenirlikle birlikte özgeciliğindeki yordayıcılığını ölçen araştırma yoktur. Alanyazında bu kavramlar arasındaki ilişkiyi psikolojik danışmanlar açısından inceleyen çalışmanın bulunmaması bu bulguları yorumlamayı güçleştirmektedir.

Alanyazında özgeciliğ ve duygusal zekâ ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde elde edilen bu bulgunun, (Carmali, 2003; Cohen ve Abedallah, 2015; Huang, Shi ve Liu, 2018; Lee, 2013) araştırma bulguları ile de paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu araştırmanın bulgularından farklı olarak özgeciliğ ile duygusal zekâ arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Özgeci davranışın, duygusal zekâ ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide aracılığını tespit etmek amacıyla Huang, Shi ve Liu (2018) gerçekleştirdiği araştırma sonucunda duygusal zekâ ve özgeci davranışlar arasında ilişki olduğunu ve duygusal zekânın, özgeci davranışları teşvik ederek dolaylı olarak da öznel iyi oluşu etkilediğini ortaya koymuştur. Lee (2013), Güney Kore Merkezi Hükümetindeki kamu görevlileri üzerinde yaptığı bir çalışmada işyerinde özgeci davranışlar sergileyen bireylerin, aynı zamanda duygusal zekâsı yüksek bireyler olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Özgeciliğ, alanyazında toplum yanlısı davranış olarak kabul edilmektedir. Uyum da duygusal zekâ ve kültürel duyarlılık gibi kişiye ait olumlu özelliklerdendir. Bu kapsamda Martin-Raugh, Kell ve Motowidlo (2016) duygusal zekânın ve uyumun toplum yanlısı davranışa etkisinde toplum yanlısı bilginin aracılığına baktıkları araştırma incelendiğinde, duygusal zekânın toplum yanlısı bilgi ile ilişkili olduğu ve toplum yanlısı bilginin, duygusal zekânın toplum yanlısı davranışa etkisinde aracı olduğu görülmektedir. Ancak duygusal zekâ ile toplum yanlısı davranış arasında ve

uyum ile toplum yanlısı davranış arasında düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Başka bir araştırmada Afolabi (2013) toplum yanlısı davranışlar üzerinde kişilik tipleri, duygusal zekâ ve cinsiyet farklılıklarının rollerini araştırmıştır. Değişkenler arasında kısmen ilişki bulunmuştur ve duygusal zekâsı yüksek olanların, duygusal zekâsı düşük olanlara göre daha toplum yanlısı oldukları ortaya çıkmıştır. Côté ve diğ., (2011) duygusal zekânın hem toplum yanlısı davranışları hem de kişiler arası sapkınlığı ilerleten davranışları destekleme olasılığını test etmiştir. Duyguların etkili düzenlenmesinin hedef başarıyı nasıl sağladığına ilişkin araştırmalardan yola çıkan bu çalışma diğer-yönelimli kişilik özelliklerinin toplum yanlısı davranışları, öz-yönelimli kişilik özelliklerinin ise kişilerarası sapma davranışlarını desteklediği sonucuna ulaşmıştır.

Alanyazın değerlendirildiğinde duygusal zekânın özgeciliğin önemli yordayıcılarından biri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kendi duygularını ve başkalarının duygularını daha iyi tanıyıp yönetebilen bireylerin, ruh sağlığı hizmeti veren meslek eleman adaylarından mesleklerinin doğası gereği beklenen özgeci davranışları gündelik hayatta da gösterme eğiliminde oldukları ifade edilebilir. Araştırma sonucuna göre psikolojik danışman adaylarının duygusal zekâları arttıkça özgecilikleri de artmaktadır ancak duygusal zekânın özgecilik üzerindeki etkisi beklenenden daha düşük çıkmıştır. Buradan yola çıkarak özgeciliği açıklamak için duygusal zekânın yanı sıra farklı değişkenlere gereksinim olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılıkları arttıkça özgecilikleri de artmaktadır. Alanyazında özgecilik ve kültürel duyarlılık arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak kültürel duyarlılık ve empati oldukça ilişkili kavramlardır. Abaslı ve Polat'a (2018) göre kültürel duyarlılık becerisine sahip olan kişiler, aynı zamanda empati kurabilme becerisine de sahip kişilerdir. Çünkü empati duymak yalnızca başkalarının hislerini deneyimlemeye değil, aynı zamanda bu hislerin yansıtılmasına ve kişinin kendisiyle karşılaştırma yapmasına olanak sağlar (Zhu, 2011). Yapılan birçok araştırma (Abaslı, 2018; Egelioğlu-Çetişli ve diğ., 2016; Ekong, Kavookjian ve Hutchison, 2017) empati düzeyi yükseldikçe kültürel duyarlılığın da artacağını göstermektedir. Buradan yola çıkarak empati ve özgecilik arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırmalar incelendiğinde, pek çok araştırma bulgusunun (Acar ve Apak, 2017; Arpacı ve Özmen, 2014; Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; Bethlehem ve diğ.,

2017; Edele, Dziobek ve Keller, 2013; Eisenberg ve Miller, 1987; Klimecki ve diğ., 2016) empati düzeyi yükseldikçe, özgeciliğin de arttığı sonucunu ortaya çıkardığı görülmektedir. Dolayısıyla kültürel duyarlılığın artmasının özgeciliği de arttıracakı düşünülebilir.

Alanyazın incelendiğinde dolaylı olarak kültürel duyarlılığın, özgeciliğin önemli yordayıcılarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Kültürel çeşitliliğin sürekli olarak arttığı günümüzde, farklı kültürleri anlamanın ve kabul etmenin her birey için önemli olduğu ve empatiyi arttırarak özgeciliği desteklediği bilinmektedir. Ancak bu araştırmayla birlikte insanı biricik ve kendine özgü olarak görmesi, kabul etmesi ve ona saygı duyması hususunda pek çok ders aracılığıyla yetiştirilen psikolojik danışman adaylarından, farklı kültürleri anlamada ve kabul etmede istekli olanların ve çaba gösterenlerin, özgeci davranışlar sergilemeye daha fazla eğilimli oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca kültürel duyarlılığın, diğer değişkenlere kıyasla özgecilik üzerinde en etkili olan değişken olarak ortaya çıkmasının, empatinin hem özgecilikte hem de kültürel duyarlılıkta çok merkezi bir konumda yer almasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini açıklayan değişkenlerden bir diğeri ise sosyal beğenirliktir. Psikolojik danışman adaylarının sosyal beğenirlikleri arttıkça özgeciliklerinde de artış meydana gelmektedir. Bu araştırma sonuçlarının aksine Burks, Youll ve Durtschi (2012), tarafından psikoloji öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada özgecilik ile sosyal beğenirlik arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak psikolojik danışmanlar gibi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören İngilizce öğretmen adaylarıyla çalışan Erten (2015), öğretmenliği seçmede özgeci nedenlerin birinci sırada yer aldığını tespit etmiştir. Bu durumun kaynağı olarak ise özgeci nedenlerin toplumsal cazibesi yüksek olan ve modern toplumlarda ulvi olarak görülen değerler olmasını ele almıştır.

Özgeci davranışı toplumsal olarak cazip hale getiren unsurların başında kültür yer almaktadır. Bireyci kültürlerde ve toplulukçu kültürlerde grup, iş birliği ve yardımlaşmaya yapılan vurgular farklıdır. Kültürümüz özgeci davranışları destekleyen ve bu davranışların artmasına katkı sağlayan bir yapıya sahiptir. Özgeci davranış sergileyen bireyler yüceltilmekte, bu davranışları göstermeyenler yadırganmaktadır. Öte yandan psikolojik danışman adayları lisans eğitimleri boyunca her ne kadar kendileri, çevreleri ve kültürleri konusunda farkındalık kazanacak

şekilde eğitilse de kendini olduğundan daha iyi algılama veya toplum tarafından onay görme sebepleriyle sosyal beğenirlik yanılgısına düşebilmektedirler. Dolayısıyla araştırma sonucunda da görüldüğü gibi psikolojik danışman adaylarının sosyal beğenirlikleri arttıkça, özgeciliklerinde de artış meydana gelmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmanın sonucunda, psikolojik danışman adaylarının özgecilikleri arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı; vakıf üniversitesinde okuyan psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerinin devlet üniversitesinde okuyanlara göre daha yüksek olduğu; psikolojik danışman adaylarından birinci sınıf olanların özgeciliklerinin en yüksek olduğu, ardından dördüncü, üçüncü ve ikinci sınıfların geldiği; psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini; duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin düşük düzeyde yordadığı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına dayalı öneriler ve yeni yapılacak çalışmalara yönelik öneriler ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

6.2.1. Araştırmanın Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre psikolojik danışman adaylarının özgecilik düzeylerinde cinsiyet açısından anlamlı bir farklılaşma söz konusu değildir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyo-kültürel faktörlerin daha kapsamlı olarak ele alındığı, örneklerle zenginleştirildiği teorik ve uygulamalı derslerin Rehberlik ve Psikolojik Danışma lisans programındaki ağırlıklarının arttırılması önerilmektedir. Öte yandan yardım alma durumunun, yardım etmeyi etkilediği ve kadınların yardım almayı daha kolay buldukları bilinmektedir. Bu nedenle erkek öğrenciler, lisans eğitimleri sürecinde, örneğin; grupla ya da bireyle danışma uygulamalarında danışan olarak bulunabilirler. Bu durum hem mesleki zenginleşmeyi sağlayacak hem de yardım alan tarafta olmanın da deneyimlenmesiyle özgeci davranışa karşı bakış açısını geliştirecektir.

Araştırmanın bir başka sonucu, psikolojik danışman adaylarından vakıf üniversitesinde okuyanların özgecilik düzeylerinin, devlet üniversitesinde okuyanlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Alanyazın ışığında değerlendirildiğinde bu durumun, sosyal beğenirliğin ve gelir düzeyinin vakıf üniversitelerindeki öğrencilerde daha fazla olmasından kaynaklandığı tahmin edilmiştir. Bu doğrultuda vakıf üniversitelerinde temel derslerin yanı sıra verilen seçmeli derslerde ve ders dışı etkinliklerde öğrencilerin kendilerini gerçekçi ve saydam bir şekilde değerlendirmelerini ve kabul etmelerini sağlayacak, toplum tarafından onay alma endişesini azaltacak unsurların yer alması önerilmektedir. Bunlara ek olarak, psikolojik danışman adaylarına, gelir durumları, meslek seçiminde ve mesleği yapma konusundaki gönüllülükleri sorulabilir ya da okul türüne göre farklılaşmayı inceleyen yeni araştırmalar yapılabilir. Böylece aradaki farkın kaynağı daha geniş bir anlayışla değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçları öğrencilerin özgecilik puanlarının birinci sınıfta en yüksek değerini alırken, ikinci sınıfta düştüğünü ve üçüncü sınıftan itibaren tekrar arttığını göstermektedir. Öncelikle ikinci sınıftayken meydana gelen bu düşüşün engellenmesi ve birinci sınıftan itibaren özgecilik puanlarında gittikçe artan bir ivmenin sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda lisans eğitim sürecine etkisi olan tüm paydaşlar üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir. Eğitim-öğretim müfredatındaki teorik ve uygulamalı dersler dengeli olarak dağıtılmalı, öğrencilerin her dönem kendisine ve çevresine yönelik farkındalıklarının, empati düzeylerinin ve etkileşimlerinin artacağı derslere yer verilmelidir. Ders yürütücüleri bahsedilen farkındalık, empati ve etkileşime yönelik kazanımlar için gerekli koşulları sağlamalıdır. Üniversite yönetimi ders dışında da bu kazanımları destekleyecek faaliyet sahasını ve olanakları arttırmalıdır.

Araştırma sonuçları psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini; duygusal zekâlarının, kültürel duyarlılıklarının ve sosyal beğenirliklerinin yordadığını göstermektedir. Bu durum, yordama düzeyi düşük olsa da bu değişkenlerin, özgecilikte önemli bir payının olduğunu göstermektedir. Özgeciliğin yordayıcılarından birinin duygusal zekâ olduğu sonucundan yola çıkılarak, psikolojik danışman adaylarının duygusal zekâlarını arttıracak çalışmaların önem arz ettiği söylenebilir. Bu kapsamda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans bölümü eğitim paradigmalarının duygusal zekâyı geliştirici bileşenlerle donatılması

önemlidir. Ayrıca öğrencilerin lisans eğitimleri öncesindeki eğitim-öğretim hayatlarında da duygusal zekâlarının geliştirilmeye çalışılması, küçük yaştan itibaren duygusal okuryazarlığın kazandırılması ve empatinin geliştirilmesi lisans eğitiminde yapılacak çalışmaları destekleyecektir.

Özgeciliğin yordayıcılarından birinin kültürel duyarlılık olduğu sonucundan yola çıkılarak, psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini arttırmanın bir yolunun da kültürel duyarlılıklarını arttırmak olduğu söylenebilir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde görev yapacak psikolojik danışmanların kültür konusundaki duyarlılıkları oldukça önemlidir. Bu kapsamda psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılıklarını arttırmak amacıyla; lisans eğitimi sürecinde verilen teorik ve uygulamalı derslerde kendi kültürel altyapılarını ve farklı kültürleri tanımalarını destekleyecek çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle alan derslerinde “Psikolojik danışma ilke ve teknikleri, psikolojik danışma kuramları, psikolojik danışma uygulamaları” gibi ve diğer derslerde kültürel duyarlılık konusunda içerisinde uygulamayı da barındıran ayrı başlıklar açılmalıdır. Böylece öğrencilerin kültüre özgü inanç ve beklentileri görmesi, kültürün düşünce ve davranışı nasıl etkilediğini anlaması sağlanabilir. Hatta başlı başına “Çokkültürlü psikolojik danışma, kültürel duyarlılık” gibi derslerin temel dersler olarak müfredatta yer alması önerilmektedir. Ayrıca ders dışında da öğrencilerin doğrudan ve dolaylı kültürlerarası deneyimler kazanması amacıyla, farklı kültürlerle temasını arttıracak sosyal sorumluluk projeleri, kulüp faaliyetleri ve erasmus imkânları desteklenmelidir. Nitekim özgeciliği en fazla kültürel duyarlılığın yordadığı sonucu da kültürel duyarlılığı arttırıcı çalışmaların elzem olduğunu göstermektedir.

Özgeciliğin yordayıcılarından birinin sosyal beğenirlik olduğu sonucundan yola çıkılarak, psikolojik danışman adaylarının sosyal beğenirlikleri ile özgecilikleri arasında dikkate alınması gereken bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Başkalarının bizim için ne düşündüğü kültürel bağlamda ele alınması gereken konulardan biridir. Türk kültüründe özgeci davranışların önemli motivasyon kaynaklarından biri toplum tarafından kabul görmektir. Ayrıca öğrencilerin kendilerini olduklarından farklı algılamalarının, araştırmacının ve sınıf arkadaşlarının (işaretlemeyi görme ihtimaline karşı) beğenisini kazanmanın ve maddelerin hep olumluya dönük olmasının özgecilik ölçeğinde sosyal beğenirliklerini arttırmış olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda öncelikle öğrencilerin kendilerine yönelik gerçekçi bir bakış açısı kazanımını

destekleyecek ve sosyal açıdan beğenilme arzusunun önüne geçmesini sağlayacak unsurlar lisans dersleriyle özdeşleştirilmelidir. Ayrıca ek önlemler kapsamında, ölçek maddelerinin çevrimiçi bir ortamda doldurulması sağlanarak onay almaya dönük motivasyon kaynağı azaltılabilir ve tüm maddelerin olumluya dönük olmadığı farklı bir ölçme aracı geliştirilebilir veya tercih edilebilir.

6.2.2. Yeni Yapılacak Çalışmalara Yönelik Öneriler

Psikolojik danışman adaylarının özgeciliklerini etkileyeceği düşünülen bilinçli farkındalık, toplumsal cinsiyet rolleri ve iyi oluş gibi değişkenleri kullanarak farklı çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir. Böylece karmaşık ve çok boyutlu olan özgeciliğin doğasının anlaşılmasına katkı getirilebilir. Ayrıca psikolojik danışman adaylarının özgecilik ve sosyal beğenirliklerine yönelik çalışmalar oldukça azdır ve bu konuda yapılacak çalışmaların artırılması alanyazına önemli bir katkı sunabilir. Öte yandan psikolojik danışman adaylarıyla yapılan bu çalışma, psikolojik danışman meslek elemanlarıyla da yapılabilir. Aynı zamanda ruh sağlığı alanında hizmet veren psikiyatristler, psikologlar, sosyal çalışmacılar üzerinde ve insanla etkileşimin yoğun olduğu tıp, sosyal hizmetler gibi alanlarda da benzer çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırma İstanbul ilindeki üç farklı üniversite ile gerçekleştirilmiştir ancak üniversite sayısı artırılabilir veya farklı bölgelerden ve yüksek lisans, doktora gibi farklı kademelerden öğrencilerle de benzer çalışmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca daha büyük bir katılımcı grubuyla çalışarak, sosyal beğenirlik bir kontrol değişkeni olarak kullanılabilir. Sosyal beğenirlikleri yüksek olanlar araştırma kapsamından çıkartılıp, sosyal beğenirlikleri düşük olanların özgecilikleri farklı değişkenler kapsamında incelenebilir. Yapılan çalışmada psikolojik danışman adaylarının toplam özgecilik puanı dikkate alınmıştır. Özgecilik ölçeği alt boyutları açısından incelenmemiştir. Sonraki çalışmalarda özgecilik ölçeğinin; gönüllü faaliyetlere katılım, maddi yardım, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım ve yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutları çeşitli değişkenler açısından ele alınabilir.

Araştırmada kullanılan özgecilik ölçeği, yardımseverlik unsurlarını da içinde barındırmaktadır. Bu nedenle spesifik olarak özgeciliğin araştırıldığı farklı ölçekler geliştirilebilir ya da Türkçeye uyarlama çalışmaları yapılabilir. Ayrıca özgecilik ve yardımseverlik kavramlarının açık bir şekilde ve kültürel bağlamda ele alındığı

derleme çalışmalar yapılarak, alanyazındaki boşluk giderilebilir. Öte yandan daha derin ve kapsamlı bilgiler elde edebilmek için nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılabilir veya özgeciliğe yönelik farklı kuramsal temellere dayanan deneysel ve boyamsal çalışmalar gerçekleştirilebilir. Böylece özgeciliği oluşturan bileşenler daha detaylı olarak araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abaslı, Könül. 2018. Kültürlerarası Duyarlılık ve Empati Arasındaki İlişkilerin Türk ve Uluslararası Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi. **Türk Bilim Araştırma Vakfı**. c. 11 s. 2: 11-23.
- Abaslı, Könül, Şule Polat. 2018. Öğrencilerin Kültürlerarası Duyarlılık ve Kültürel Zekâya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 27 s. 1: 193-202.
- Acar, Füsün. 2002. Duygusal Zekâ ve Liderlik. **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 12: 53-68.
- Acar, Muhammet Cevat, Hıdır Apak. 2017. Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Özgecilik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Toplum ve Sosyal Hizmet**. c. 28. s. 1: 93-111.
- Afolabi, Olukayode A. 2013. Roles of Personality Types, Emotional Intelligence and Gender Differences on Prosocial Behavior. **Psychological Thought**. c. 6. s. 1: 124-139.
- Ak, Kâşif. 2013. Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Yaşam Amaçları. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaba, Sırrı. 1994. Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdeniz, Seher. 2014. Farklı Merhamet Düzeyine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Duygusal Zekânın İncelenmesi. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akın, Hakan. 2001. Yaratıcı Örgüt Kültürünü Oluşturan Yönetici Tutumları: Kamu ve Özel Sektör Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Zeynep. 2016. Kültürlerarası İletişim Eğitiminde Öğrencilerin Kültürlerarası Duyarlılık Gelişimi Öz Değerlendirmeleri Üzerine Bir İnceleme. **Selçuk İletişim**. c. 9. s. 3: 34-53.
- Altan, Mustafa Zülküf. 2018. Intercultural Sensitivity: A Study of Pre-Service English Language Teachers. **Journal of Intercultural Communication**. s. 46: 1-17.

- Aronson, Elliot, Timothy D. Wilson, Robin M. Akert. 2012. **Sosyal Psikoloji**. 1. bs. çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arpacı, Pınar, Dilek Özmen. 2014. Hemşirelik Öğrencilerinin Özgeciliği ve Empatik Eğilim Düzeyleri ve Aralarındaki İlişki. **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi**. c. 11. s. 3: 51-57.
- Avcı, Dilek, Diler Aydın, Ferda Özbaşaran. 2013. Hemşirelik Öğrencilerinde Empati-Özgeciliği İlişkisi ve Özgeci Davranışın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi**. c. 2. s. 2: 108-113.
- Aydın, Betül, Mustafa Şahin. 2017. Psikolojik Danışman Adaylarında Kültürel Duyarlılığı Yordayan Bazı Değişkenler. **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 43: 64-77.
- Balcı, Ali. 2015. **Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler**. 11. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, Ali. 2018. Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 7. s.1: 231-274.
- Bandura, Albert. 1977. **Social Learning Theory**. New York: General Learning Press.
- Barlow, M. Rose, Melanie D. Hetzel-Riggin. 2018. Predicting Posttraumatic Growth in Survivors of Interpersonal Trauma: Gender Role Adherence is More Important Than Gender. **Psychology of Men & Masculinity**. c. 19. s.3: 446-456.
- Barron, Paul, Maria Dasli. 2010. Towards an Understanding of Integration Amongst Hospitality and Tourism Students using Bennett's Developmental Model of Intercultural Sensitivity. **Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education**. c. 9. s. 2: 77-88.
- Batson, C. Daniel, Bruce D. Duncan, Paula Ackerman. 1981. Is Empathic Emotion a Source of Altruistic Motivation? **Journal of Personality and Social Psychology**. c. 40. s. 2: 290-302.
- Baumeister, Roy F., Brandon J. Schmeichel, Kathleen D. Vohs. 2007. Self-Regulation and the Executive Function: The Self as Controlling Agent. **Social Psychology: Handbook of Basic Principles**. 2. bs. ed. Arie W. Kruglanski, E. Tory Higgins. New York: The Guilford Press.
- Bekiroğlu, Onur, Şükrü Balcı. 2014. Kültürlerarası İletişim Duyarlılığının İzlerini Aramak: İletişim Fakültesi Öğrencileri Örneğinde Bir Araştırma. **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. c. 35. s. 1: 429-458.
- Bennett, Janet M., Milton J. Bennett. 2004. An Integrative Approach to Global and Domestic Diversity. **Handbook of Intercultural Training**. 3. bs. ed. Dan Landis, Janet M. Bennett, Milton J. Bennett. California: Sage Publications.

- Bethlehem, Richard A. I., Carrie Allison, Emma M. van Andel, Alexander I. Coles, Kimberley Neil, Simon Baron-Cohen. 2017. Does Empathy Predict Altruism in the Wild? **Social Neuroscience**. c. 12. s. 6: 743-750.
- Bezirgan, Muammer, Bayram Alamur. 2016. Turizm Çalışanlarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeylerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. Global Business Research Congress (GBRC), 26-27 May 2016, Istanbul.
- Bhawuk, Dharm P. S., Richard Brislin. 1992. The Measurement of Intercultural Sensitivity Using the Concepts of Individualism and Collectivism. **International Journal of Intercultural Relations**. c. 16: 413-436.
- Boran, Göksel, Serdar Arcagök. 2017. Temel Eğitim Bölümü Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **International Journal of Innovative Approaches in Education**. c. 1. s. 1: 1-10.
- Bordens, Kenneth S., Irwin A. Horowitz. 2001. **Social Psychology**. 2. bs. New York: Psychology Press.
- Burks, Derek J., Lorraine K. Youll, Jayson P. Durtschi. 2012. The Empathy-Altruism Association and Its Relevance to Health Care Professions. **Social Behavior and Personality**. c. 40. s. 2: 395-400.
- Burnstein, Eugene, Christian Crandall, Shinobu Kitayama. 1994. Some Neo-Darwinian Decision Rules for Altruism: Weighing Cues for Inclusive Fitness as a Function of the Biological Importance of the Decision. **Journal of Personality and Social Psychology**. c. 67. s. 5: 773-789.
- Büyüköztürk, Şener. 2017. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum**. 23. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel. 2014. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 18. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Cabello, Rosario, Miguel A. Sorrel, Irene Fernandez-Pinto, Natalio Extremera, Pablo Fernandez-Berrocal. 2016. Age and Gender Differences in Ability Emotional Intelligence in Adults: A Cross-Sectional Study. **Developmental Psychology**. c. 52. s. 9: 1486-1492.
- Camadan, Fatih. 2018. Psikolojik Danışmanın Yaşadığı Çatışma: Etik İkilem. **Sakarya University Journal of Education**. c. 8. s. 1: 76-94.
- Can, Abdullah. 2017. **SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi**. 5. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Carmali, Abraham. 2003. The Relationship Between Emotional Intelligence and Work Attitudes, Behavior and Outcomes: an Examination Among Senior Managers. **Journal of Managerial Psychology**. c. 18. s. 8: 788-813.

- Charbonneau, Danielle, Adelheid A. M. Nicol. 2002. Emotional Intelligence and Prosocial Behaviors in Adolescents. **Psychological Reports**. c. 90. s. 2: 361-370.
- Chen, Guo-Ming. 1997. A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity. Paper Presented at the Biennial Convention of the Pacific and Asian Communication Association, January 1997, Honolulu.
- _____. 2012. An Alternative View of Identity. **Intercultural Communication: A Reader**. 13. bs. ed. Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. Mcdaniel. Botson: Wadsworth Cengage Learning.
- Chen, Guo-Ming, William J. Starosta. 1997. A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity. **Human Communication**. c. 1. s. 1: 1-16.
- _____. 2000. The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale. **Human Communication**. c. 3. s. 1: 3-14.
- Chen, Guo-Ming, William J. Starosta, Dajin Lin, Zeshun You. 1998. **Foundation of Intercultural Communication**. Boston, MA: Allyn&Bacon.
- Chen, Hsiu-Ling, Hsueh-Liang Fan, Chin-Chung Tsai. 2014. The Role of Community Trust and Altruism in Knowledge Sharing: An Investigation of a Virtual Community of Teacher Professionals. **Educational Technology & Society**. c. 17. s. 3: 168-179.
- Cheung, Chau-kiu, Steven Sek-yum Ngai. 2015. Four-and Ten-Month Lagged Effects of Individual Counseling on the Prosocial Behavior of Young People. **Children and Youth Services Review**. 52: 89-96.
- Chou, Kee-Lee. 1998. Effects of Age, Gender, and Participation in Volunteer Activities on the Altruistic Behavior of Chinese Adolescents. **The Journal of Genetic Psychology**. c. 159. s. 2: 195-201.
- Christensen, Larry B., R. Burke Johnson, Lisa A. Turner. 2015. **Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz**. çev. ed. Ahmet Aypay. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cırık, İlker. 2008. Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 34: 27-40.
- Ciccarelli, Sandra K., J. Noland White. 2018. **Psikoloji: Bir Keşif Gezintisi**. 3. bs. çev. Orhan Aydın. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cohen, Aaron, Mohamed Abedallah. 2015. The Mediating Role of Burnout on the Relationship of Emotional Intelligence and Self-efficacy with OCB and Performance. **Management Research Review**. c. 38. s. 1: 2-28.
- Corey, Gerald. 2008. **Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları**. çev. Tuncay Ergene. Ankara: Mentis Yayıncılık.

- Cormier, Sherry, Paula S. Nurius, Cynthia J. Osborn. 2009. **Interviewing and Change Strategies for Helpers: Fundamental Skills and Cognitive Behavioral Interventions**. 6. bs. USA: Brooks/Cole.
- Côté, Stéphane, Katherine A. DeCelles, Julie M. McCarthy, Gerben A. Van Kleef, Ivona Hideg. 2011. The Jekyll and Hyde of Emotional Intelligence: Emotion-Regulation Knowledge Facilitates Both Prosocial and Interpersonally Deviant Behavior. **Psychological Science**. c. 22. s. 8: 1073-1080.
- Crowne, Douglas P., David Marlowe. 1960. A New Scale of Social Desirability Independent of Psychopathology. **Journal of Consulting Psychology**. c. 24. s. 4: 349-354.
- Çakar, Ulaş, Yasemin Arbak. 2004. Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 6. s. 3: 23-48.
- Çavuş, Mustafa Fedai, Melda Harbalıoğlu. 2016. Yöneticinin Güç Kaynakları Algısı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c. 9. s. 1: 117-130.
- Çetinkaya, Melek, Sevcan Çimenci. 2014. Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü: Yapısal Eşitlik Modeli Çalışması. **Yönetim Bilimleri Dergisi**. c. 12. s. 23: 237-278.
- Çokluk, Ömay, Güçlü Şekercioğlu, Şener Büyüköztürk. 2010. **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları**. Ankara: Pegem Akademi.
- Dadds, Mark R., Sean Perrin, William Yule. 1998. Social Desirability and Self-Reported Anxiety in Children: An Analysis of the RCMAS Lie Scale. **Journal of Abnormal Child Psychology**. c. 26. s. 4: 311-317.
- Dai, Xiaodong, Guo-Ming Chen. 2014. **Intercultural Communication Competence: Conceptualization and Its Development in Cultural Contexts and Interactions**. United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing.
- Davis, Mark. H. 1983. Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach. **Journal of Personality and Social Psychology**. c. 44. s. 1: 113-126.
- DeLamater, John D., Daniel J. Myers, Jessica L. Collett. 2014. **Social Psychology**. 8. bs. USA: Westview Press.
- Demir, Serkan, Elif Üstün. 2017. Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık ve Etnik merkezilik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. **YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 14. s. 1: 182-204.

- Demirel, Yavuz, Zeliha Seçkin, M. Faruk Özçınar. 2011. Örgütsel İletişim ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 20. s. 2: 33-48.
- Deniz, M. Engin, Ercan Yılmaz. 2006. Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Zekâ ve Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c. 3. s. 25: 17-26.
- Deniz, M. Engin, Esin Özer, Erkan Işık. 2013. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Eğitim ve Bilim**. c. 38. s. 169: 407-419.
- Deniz, M. Engin, S. Merve Erus, Ayçe Büyükcebeci. 2017. Bilinçli Farkındalık İle Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Duygusal Zekânın Aracılık Rolü. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c. 7. s. 47: 17-31.
- Dilmaç, Bülent, Halil Ekşi. 2012. Öğretmenlerin Sahip Oldukları Değerlerin ve Özgeci Davranışlarının Mesleki Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 10. s. 23: 65-82.
- Doğan, Elife. 2013. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlıkla İlgili Görüşleri (Sinop Örneği). **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 6. s. 1: 43-55.
- Doğan, Selen, Faruk Şahin. 2007. Duygusal Zekâ: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler İçin Öneme Kavramsal Bir Bakış. **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 16. s. 1: 231-252.
- Dönmez, Onur, Yavuz Akbulut. 2016. Siber Zorbalık Çalışmalarında Sosyal Beğenirlik Etmeni. **Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama**. c. 6. s. 2: 1-18.
- Eagly, Alice H., Maureen Crowley. 1986. Gender and Helping Behavior: A Meta-Analytic Review of the Social Psychological Literature. **Psychological Bulletin**. c. 100. s. 3: 283-308.
- Edele, Aileen, Isabel Dziobek, Monika Keller. 2013. Explaining Altruistic Sharing in the Dictator Game: The Role of Affective Empathy, Cognitive Empathy, And Justice Sensitivity. **Learning and Individual Differences**. 24: 96-102.
- Egan, Gerard. 1975. **Psikolojik Danışmaya Giriş: Kişilerarası İlişkiler Kurmada ve Kişisel Yardım Hizmetini Vermede Sistemik Bir Model**. ed. Füsün Akkoyun. çev. Füsün Akkoyun, Veli Duyan, Berrin Eylen, Fidan Korkut. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- _____. 2011. **Psikolojik Danışma Becerileri**. çev. Özlem Yüksel. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Egelioğlu-Çetişli, Nuray, Gülşen Işık, Beste Özgüven-Öztornacı, Esra Ardahan, Berna Nilgün Özgürsoy Uran, Ekin Dila Top, Elif Ünsal Avdal. 2016. Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Düzeylerine Göre Kültürlerarası Duyarlılıkları. **İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi**. c. 1. s. 1: 27-33.

- Eisenberg, Nancy. 2003. Prosocial Behavior, Empathy, and Sympathy. **Well-Being: Positive Development Across the Life Course**. ed. March H. Bornstein, Lucy Davidson, Corey L. M. Keyes, Kristin A. Moore. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eisenberg, Nancy, Paul A. Miller. 1987. The Relation of Empathy to Prosocial and Related Behaviors. **Psychological Bulletin**. c. 101. s. 1: 91-119.
- Eisenberg, Nancy, Tracy L. Spinrad. 2014. Multidimensionality of Prosocial Behavior: Rethinking the Conceptualization and Development of Prosocial Behavior. **Prosocial Development: A Multidimensional Approach**. ed. Laura M. Padilla-Walker, Gustavo Carlo. New York: Oxford University Press.
- Ekong, Gladys, Jan Kavookjian, Amber Hutchison. 2017. Predisposition for Empathy, Intercultural Sensitivity, and Intentions for Using Motivational Interviewing in First Year Pharmacy Students. **American Journal of Pharmaceutical Education**. c. 81. s. 8: 65-72.
- Ekşi, Halil, Mine Sayın, Çiğdem Demir Çelebi. 2016. Üniversite Öğrencilerinin Özgeçmiş ve Otantiklik Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 14. s. 32: 79-102.
- Enyong, Eunice Suh. 2004. The Model of Cultural Competence Through an Evolutionary Concept Analysis. **Journal of Transcultural Nursing**. c. 15. s. 2: 93-102.
- Epstein, Seymour. 1998. **Constructive Thinking: The Key to Emotional Intelligence**. 1. bs. London: Praeger.
- Ergin, Hatice. 2015. **Gelişim Psikolojisi**. 6. bs. ed. Hatice Ergin, Armağan Yıldız. Ankara: Nobel Yayın.
- Erten, İsmail Hakkı. 2015. Öğretmenliği Kariyer Olarak Seçmede Özgeçmiş Güdülenmeye Dair Toplumsal Cazibe Yanlılığı Sorunu. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 30. s. 1: 77-89.
- Etikan, Ilker, Sulaiman Abubakar Musa, Rukayya Sunusi Alkassim. 2016. Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling. **American Journal of Theoretical and Applied Statistics**. c. 5. s. 1: 1-4.
- Field, Andy. 2009. **Discovering Statistics Using SPSS**. 3. bs. London: Sage.
- Forge, Kareen L. S., Sherri Phemister. 1987. The Effect of Prosocial Cartoons on Preschool Children. **Child Study Journal**. c. 17. s. 2: 83-88.
- Fritz, Wolfgang, Antje Möllenberg, Guo-Ming Chen. 2001. Measuring Intercultural Sensitivity in Different Cultural Context. In Annual Meeting of International Association for Intercultural Communication Studies, 24-29 July 2001, Hong-Kong.

- Ganster, Daniel C., Harry W. Hennessey, Fred Luthans. 1983. Social Desirability Response Effect: Three Alternative Models. **Academy of Management Journal**. c. 26. s. 2: 321-331.
- Garcia, Stephen M., Kim Weaver, Gordon B. Moskowitz, John M. Darley. 2002. Crowded Minds: The Implicit Bystander Effect. **Journal of Personality and Social Psychology**. c. 83. s. 4: 843-853.
- Gedik, Zümrüt, Huriye Toker. 2018. Üniversite Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları ve Sosyal Beğenirlik Düzeyleri. **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**. c. 8. s. 1: 111-116.
- Gilkey, Redorick, Ricardo Caceda, Clinton Kilts. 2010. When Emotional Reasoning trumps IQ. **Harvard Business Review**. c. 88. s. 9: 27.
- Gintis, Herbert. 2003. The Hitchhiker's Guide to Altruism: Gene-culture Coevolution, and the Internalization of Norms. **J. Theor. Biol.** c. 220. s. 4: 407-418.
- Gladding, Samuel T. 2013. **Psikolojik Danışma: Kapsamlı Bir Meslek**. 6. bs. çev. ed. Nilüfer Voltan Acar. Ankara: Nobel Yayın.
- Goleman, Daniel. 2011. **Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?** 34. bs. çev. Banu Seçkin Yüksel. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gudykunst, William B., Seung-Mock Yang, Tsukasa Nishida. 1987. Cultural Differences in Self-Consciousness and Self-Monitoring. **Communication Research**. c. 14. s. 1: 7-33.
- Gülkaya, Gülfıgar. 2012. Servis Sorumlu Hemşirelerinin Transformasyonel Liderlik Davranışları ve Birlikte Çalıştıkları Hemşirelerin Motivasyon Durumları. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürbüz, Sait, Murad Yüksel. 2008. Çalışma Ortamında Duygusal Zekâ: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi. **Doğuş Üniversitesi Dergisi**. c. 9. s. 2: 174-190.
- Hamilton, William Donald. 1964. The Genetical Evolution of Social Behavior. **J. Theoretical Biology**. c. 7. s. 1: 1-52.
- Hammer, Mitchell R., Milton J. Bennett. Richard Wiseman. 2003. Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory. **International Journal of Intercultural Relations**. c. 27. s. 4: 421-443.
- Haran, Seda, Orhan Aydın. 1995. Depresyon, Umutsuzluk, Sosyal Beğenirlik ve Kendini Kurgulama Düzeyinin İntihar Fikirleri İle İlişkisi. **Kriz Dergisi**. c. 3. s. 1-2: 218-222.
- Harlak, Hacer. 2014. Dini Yönelim ve Dindarlığın Düşünme İhtiyacı, Denetim Odağı, Sosyal Beğenirlik İle İlişkisi. 18. Ulusal Psikoloji Kongresi. Nisan 2014. Bursa.

- Hawley, Patricia H. 2014. Evolution, Prosocial Behavior, and Altruism: A Roadmap for Understanding Where the Proximate Meets the Ultimate. **Prosocial Development: A Multidimensional Approach**. ed. Laura M. Padilla-Walker, Gustavo Carlo. New York: Oxford University Press.
- Heine, Steven J., Darrin R. Lehman. 1995. Social Desirability Among Canadian and Japanese Students. **The Journal of Social Psychology**. c. 135. s. 6: 777-779.
- Hernandez, Frank, Brad W. Kose. 2012. The Developmental Model of Intercultural Sensitivity: A Tool for Understanding Principals' Cultural Competence. **Education and Urban Society**. c. 44. s. 4: 512-530.
- Hoffman, Martin L. Development of Empathy and Altruism. In 87th Annual Meeting of the American Psychology Association, 1-5 September 1979, New York.
- Holm, Kristiina, Petri Nokelainen, Kirsi Tirri. 2009. Relationship of Gender and Academic Achievement to Finnish Students' Intercultural Sensitivity. **High Ability Studies**. c. 20. s. 2: 187-200.
- Hosseinian, Simin, Seyedeh-Monavar Yazdi, Shaghayegh Zahraie, Ali Fathi-Ashtiani. 2008. Emotional Intelligence and Job Satisfaction. **Journal of Applied Sciences**. c. 8. s. 5: 903-906.
- Huang, Jiatao, Hongbo Shi, Wei Liu. 2018. Emotional Intelligence and Subjective Well-Being: Altruistic Behavior As a Mediator. **Social Behavior and Personality**. c. 46. s. 5: 749-758.
- Iqbal, Farha. 2013. Prosocial Behavior in Different Situations among Men and Women. **IOSR Journal of Humanities and Social Science**. c. 8. s. 6: 31-40.
- İşgör, İsa Yücel. 2017. Eğitim ve Sağlık Çalışanlarında Psikolojik İyi Oluş ve Özgeciliğin İncelenmesi. **Turkish Studies**. c. 12. s. 6: 423-438.
- İşmen, Esra A., S. Armağan Yıldız. 2005. Öğretmenliğe İlişkin Tutumların Özgecilik ve Atılganlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. s. 42: 151-166.
- Johnson, Martin, Carol Haigh, Natalie Yates-Bolton. 2006. Valuing of Altruism and Honesty in Nursing Students: A Two-Decade Replication Study. **Journal of Advanced Nursing**. c. 57. s. 4: 366-374.
- Johnson, Timothy P., Michael Fendrich. 2002. A Validation of the Crowne-Marlowe Social Desirability Scale. In Annual Meeting of the American Association for Public Opinion Research, Mayıs 2002, St. Petersburg.
- Kaçar-Banbal, Güliz. 2010. Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Zeynep Cemalcılar. 2014. **Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş**. 16. bs. İstanbul: Evrim Yayınevi.

- Kahana, Eva, Loren D. Lovegreen, Elizabeth Midlarsky. 2013. Altruism, Helping and Volunteering: Pathways to Well-Being in Late Life. **Journal of Aging and Health**. c. 25. s. 1: 159-187.
- Kalaycı, Şeref. 2010. **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**. 5. bs. ed. Şeref Kalaycı. Ankara: Asil Yayın.
- Karacaoğlu, Korhan, Y. Soner Güney. 2010. Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarının, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi: Nevşehir İli Örneği. **Öneri Dergisi**. c. 9. s. 34: 137-153.
- Karadağ, Engin, Işıl Mutaftçılar. 2009a. İlk ve Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Özgecilik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 28. s. 1: 75-92.
- _____. 2009b. Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**. s. 8: 41-69.
- Karasar, Niyazi. 2013. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 25. bs. Ankara: Nobel Yayın.
- Kasapoğlu, Figen. 2013. Üniversite Öğrencilerinde İyilik Hali İle Özgecilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keklik, İbrahim. 2010. Psikolojik Danışma Alanının Hak Savunuculuğu Bağlamında Birey Ötesi Sorumlulukları. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c. 4. s. 33: 89-99.
- Kılıç, Selim. 2013. Örneklem Yöntemleri. **Journal of Mood Disorders**. c. 3. s. 1: 44-46.
- Kılınç, Ahmet, Helen M. G. Watt, Paul W. Richardson. 2012. Factors Influencing Teaching Choice in Turkey. **Asia-Pacific Journal of Teacher Education**. c. 40. s. 3: 199-226.
- King, Maryon F., Gordon C. Bruner. 2000. Social Desirability Bias: A Neglected Aspect of Validity Testing. **Psychology and Marketing**. c. 17. s. 2: 79-103.
- Klimecki, Olga M., Sarah V. Mayer, Aiste Jusyte, Jonathan Scheeff, Michael Schönenberg. 2016. Empathy Promotes Altruistic Behavior in Economic Interactions. **Scientific Reports**. c. 6. s. 31961: 1-5.
- Kluemper, Donald H. 2008. Trait Emotional Intelligence: The Impact of Core-Self Evaluations and Social Desirability. **Personality and Individual Differences**. c. 44. s. 6: 1402-1412.
- Koçak, Recep, Eda İçmenoğlu. 2012. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Zekâ ve Yaratıcılık Düzeylerinin Yaşam Doyumlarını Yordayıcı Rolü. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. c. 4. s. 37: 73-85.

- Koğar, Hakan, Selahattin Gelbal. 2015. Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beğenirlik Tercihlerinin Yargıcı Kararları ile Ölçeklenmesi. **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 4. s. 1: 136-152.
- Krumpal, Ivar. 2013. Determinants of Social Desirability Bias in Sensitive Surveys: A Literature Reviews. **Qual Quant**. c. 47. s. 4: 2025-2047.
- Kumar, Vipin B. 2010. **A Text Book of Social Psychology**. Mumbai: Himalaya Publishing House.
- Kürtüncü, Meltem, Nurten Arslan, Safiye Çatalçam, Gülşah Yapıcı, Güler Hırçın. 2018. Yataklı Tedavi Kurumlarında Çalışan Hemşirelerin Kültürlerarası Duyarlılıkları ve Sosyo-demografik Özellikleri ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki. **Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi**. c. 20. s. 1: 44-56.
- Kyriacou, Chris, Melissa Coulthard. 2000. Undergraduates' Views of Teaching as a Career Choice. **Journal of Education for Teaching**. c. 26. s. 2: 117-126.
- Lam, Laura Thi, Susan L. Kirby. 2002. Is Emotional Intelligence an Advantage? An Exploration of the Impact of Emotional and General Intelligence on Individual Performance. **The Journal of Social Psychology**. c. 142. s. 1: 133-143.
- Law, Kenneth S., Chi-Sum Wong, Lynda J. Song. 2004. The Construct and Criterion Validity of Emotional Intelligence and Its Potential Utility for Management Studies. **Journal of Applied Psychology**. c. 89. s. 3: 483-496.
- Lee, Hyun Jung. 2013. The Relationship Between Emotional Intelligence and Altruism Among South Korean Central Government Officials. **Social Behavior and Personality: An International Journal**. c. 41. s. 10: 1667-1680.
- Lee, Seo Young, Sang Hee Kweon. 2013. A Study on Empathy, Credibility, and Political Attitude in Social Media: Focused on the Relationship Between Empathetic Intention and the Motivation of Belonging on Intended Pro-Social and Political Behavior. **Advances in Journalism and Communication**. c. 1. s. 3: 26-40.
- Li, Ruiying, Tao Jiang, Jing Yong, Hongyu Zhou. 2018. College Students' Interpersonal Relationship and Empathy Level Predict Internet Altruistic Behavior-Empathy Level and Online Social Support as Mediators. **Psychology and Behavioral Sciences**. c. 7. s. 1: 1-7.
- Lotz, Sebastian, Thomas Schlösser, Daylian M. Cain, Detlef Fetchenhauer. 2013. The (in)Stability of Social Preferences: Using Justice Sensitivity to Predict When Altruism Collapses. **Journal of Economic Behavior and Organization**. c. 93: 141-148.
- Ma, Hing Keung. 2005. The Relation of Gender-Role Classifications to the Prosocial and Antisocial Behavior of Chinese Adolescents. **The Journal of Genetic Psychology**. c. 166. s. 2: 189-201.

- Macaulay, Jacqueline R., Leonard Berkowitz. 1970. Overview. **Altruism and Helping Behavior: Social Psychological Studies of Some Antecedents and Consequences**. ed. Jacqueline R. Macaulay, Leonard Berkowitz. New York: Academic Press.
- MacKenzie, Scott B., Philip M. Podsakoff, Richard Fetter. 1993. The Impact of Organizational Citizenship Behavior on Evaluations of Salesperson Performance. **Journal of Marketing**. c. 57. s. 1: 70-80.
- Marshall, Gordon. 1999. **Sosyoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin-Raugh, Michelle P., Harrison J. Kell, Stephan J. Motowidlo. 2016. Prosocial Knowledge Mediates Effects of Agreeableness and Emotional Intelligence on Prosocial Behavior. **Personality and Individual Differences**. 90: 41-49.
- Matthews, Gerald, Moshe Zeidner, Richard D. Roberts. 2012. **Emotional Intelligence 101**. New York: Springer Publishing Company.
- Mayer, John D., Casey D. Cobb. 2000. Educational Policy on Emotional Intelligence: Does It Make Sense? **Educational Psychology Review**. c. 12. s. 2: 163-183.
- Mayer, John D., Peter Salovey. 1993. The Intelligence of Emotional Intelligence. **Intelligence**. 17: 433-442.
- Medina-López-Portillo, Adriana. 2004. Intercultural Learning Assessment: The Link between Program Duration and the Development of Intercultural Sensitivity. **The Interdisciplinary Journal of Study Abroad**. 10: 179-199.
- McCrae, Robert R., Paul T. Costa. 1983. Social Desirability Scales: More Substance than Style. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. c. 51. s. 6: 882-888.
- Merriam-Webster Dictionary. [03.07.2018]. Definition of Altruism. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/altruism>.
- Mick, David Glen. 1996. Are Studies of Dark Side Variables Confounded by Socially Desirable Responding? The Case of Materialism. **Journal of Consumer Research**. c. 23: 106-119.
- Motl, Robert W., Edward McAuley, Christine DiStefano. 2005. Is Social Desirability Associated with Self-Reported Physical Activity? **Preventive Medicine**. c. 40. s. 6: 735-739.
- Mutafçılar, Işıl. 2008. Özgecılık Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Öğretmen Özgeciliği Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Myers, David G. 2017. **Sosyal Psikoloji**. 10. bs. çev. Banu Cingöz Ulu, Görkem Durak. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Olson, Christa Lee, Kent R. Kroeger. 2001. Global Competency and Intercultural Sensitivity. **Journal of Studies in International Education**. c. 5. s. 2: 116-137.
- Onatır, Melahat. 2008. Öğretmenlerde Özgecilik ile Değer Tercihleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğüt, Nesrin. 2017. Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyi İle Etnikmerkezcilik, Yaşam Doyumu ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğüt, Nesrin, Emre Osman Olkun. 2018. Üniversite Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyi. **Selçuk İletişim**. c. 11. s. 2: 54-73.
- Öz, Fatma. 1998. Hemşirelikte Özgecilik (Yardım Edicilik). **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**. c. 2. s. 1: 53-58.
- Özdemir-Yaylacı, Gaye. 2008. **Kariyer Yaşamında Duygusal Zekâ ve İletişim Yeteneği**. 2. bs. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Özer, Arif. 2004. Bankacılık Sektöründe Kişiliğin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2005. İyi İzlenim Bırakma Ölçeğinin Hazırlanması. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 5. s. 1: 105-120.
- Padilla-Walker, Laura M., Gustavo Carlo. 2014. The Study of Prosocial Behavior: Past, Present and Future. **Prosocial Development: A Multidimensional Approach**. ed. Laura M. Padilla-Walker, Gustavo Carlo. New York: Oxford University Press.
- Pala, Aynur. 2008. Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 1. s. 23: 13-23.
- Pallant, Julie. 2017. **SPSS Kullanma Kılavuzu: SPSS ile Adım Adım Veri Analizi**. 2. bs. çev. Sibel Balcı, Berat Ahi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Paulhus, Delroy L. 1984. Two-Component Models of Socially Desirable Responding. **Journal of Personality and Social Psychology**. c. 46. s. 3: 598-609.
- _____. 2002. Socially Desirable Responding: The Evolution of a Construct. **The Role of Constructs in Psychological and Educational Measurement**. ed. H. I Braun, D. N. Jackson, D. E. Wiley. Mahwah NJ: Earlbaum.
- Pavenkov, Oleg, Vladimir Pavenkov, Mariia Rubtcova. 2015. The Altruistic Behavior: Characteristic of Future Teachers of Inclusive Education in Russia. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**. 187:10-15.

- Pearce, Philip L., Paul R. Amato. 1980. A Taxonomy of Helping: A Multidimensional Scaling Analysis. **Social Psychology Quarterly**. c. 43. s. 4: 363-371.
- Pederson, Patricia V. 1997. Intercultural Sensitivity and the Early Adolescent. Paper Presented at the Annual Conference of the National Council for the Social Studies, 20-23 November 1997, Cincinnati.
- Peng, Shi-Yong. 2006. A Comparative Perspective of Intercultural Sensitivity Between College Students and Multinational Employees in China. **Multicultural Perspectives**. c. 8. s. 3: 38-45.
- Podsakoff, Philip M., Scott B. MacKanzie, Julie Beth Paine, Daniel G. Bachrach. 2000. Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoretical and Empirical Literature and Suggestions for Future Research. **Journal of Management**. c. 26. s. 3: 513-563.
- Portalla, Tamra, Guo-Ming Chen. 2010. The Development and Validation of the Intercultural Effectiveness Scale. **Intercultural Communication Studies**. c. 19. s. 3: 21-37.
- Preston, Stephanie D., Frans B. M. de Waal. 2002. Empathy: Its Ultimate and Proximate Bases. **Behavioral and Brain Sciences**. c. 25. s. 1: 1-20.
- Quine, Willard Van. 1987. **Quiddities An Intermittently Philosophical Dictionary**. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Randall, Donna M., Maria F. Fernandes. 1991. The Social Desirability Response Bias in Ethics Research. **Journal of Business Ethics**. c. 10. s. 11: 805-817.
- Rengi, Öznur, Soner Polat. 2014. Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları. **Journal of World of Turks**. c. 6. s. 3: 135-156.
- Salovey, Peter, John D. Mayer. 1990. Emotional Intelligence. **İmagination, Cognition, and Personality**. c. 9. s. 3: 185-211.
- Saygılı, Damla, Fatih Kana. 2018. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğreten Öğretmenlerin Kültürlerarası Duyarlılığı. **Ana Dili Eğitimi Dergisi**. c. 6. s. 4: 1041-1063.
- Schroeder, David A., William G. Graziano. 2015. The Field of Prosocial Behavior: An Introduction and Overview. **The Oxford Handbook of Prosocial Behavior**. ed. David A. Schroeder, William G. Graziano. New York: Oxford University Press.
- Seçer, İsmail. 2015. **SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma**. 2. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seligman, Martin E. P. 2007. **Gerçek Mutluluk**. çev. Semra Kunt Akbaş. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

- Shapiro, Lawrence E. 1999. **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek: Anne-Babalar İçin Duygusal Zekâ Rehberi.** çev. Ümran Kartal. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Sharon, Dganit, Keren Grinberg. 2018. Does the Level of Emotional Intelligence Affect the Degree of Success in Nursing Studies? **Nurse Education Today.** 64: 21-26.
- Shigetomi, Carol C., Donald P. Hartmann, Donna M. Gelfand. 1981. Sex Differences in Children's Altruistic Behavior and Reputations for Helpfulness. **Developmental Psychology.** c. 17. s. 4: 434-437.
- Snyder, Mark. 1974. Self-Monitoring of Expressive Behavior. **Journal of Personality and Social Psychology.** c. 30. s. 4: 526-537.
- Sproull, Lee, Caryn Conley, Jae Yun Moon. 2005. **The Social Net: Human Behavior in Cyberspace.** ed. Yair Amichai-Hamburger. New York: Oxford University Press.
- Stein, Steven J. 2017. **EQ Leader: Instilling Passion, Creating Shared Goals, and Building Meaningful Organizations Through Emotional Intelligence.** New Jersey: Wiley.
- Stich, Stephen, John M. Doris, Erica Roedder. 2010. Altruism. **The Moral Psychology Handbook.** UK: Oxford University Press.
- Swank, Jacqueline M., E. H. Mike Robinson, Jonathan H. Ohrt. 2012. Manifestation of Altruism: Perceptions Among Counselling Students in the United Kingdom. **Counselling and Psychotherapy Research.** c. 12. s. 1: 63-70.
- Şengel, Ayşe, Kamer Gür. 2018. Effects of the "Social Responsibility for Health" Program on Adolescents' Empathic Skills, Altruistic and Health Perception. **Marmara Medical Journal.** c. 5. s. 2: 18-27.
- Tabachnick, Barbara G., Linda S. Fidell. 2013. **Using Multivariate Statistics.** 5. bs. Boston: Pearson Education.
- Taherdoost, Hamed. 2016. Sampling Methods in Research Methodology; How to Choose a Sampling Technique for Research. **International Journal of Academic Research in Management.** 31: 17-26.
- Tarhan, Nevzat. 2009. **Duyguların Dili: Duygusal Zekâyâ Yeni Bir Yorum.** 6. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Terzi, Ali Rıza. 2011. Denetim Odağı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. **Eğitim ve Bilim.** c. 36. s. 162: 3-15.
- Thorndike, Edward Lee. 1920. Intelligence and Its Uses. **Harper's Magazine.** 140: 227-235.

- Topkaya, Ece Zehir, Mehmet Sercan Uztosun. 2012. Choosing Teaching as a Career: Motivations of Pre-service English Teachers in Turkey. **Journal of Language Teaching and Research**. c. 3. s. 1: 126-134.
- Topuz, Cemrenur. 2013. Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. [02.07.2018]. Güncel Türkçe Sözlük, Özge. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5bfc3be7789262.72057992.
- Türk Dil Kurumu. [02.07.2018]. Büyük Türkçe Sözlük, Özgecilik. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bfc3ba4d2f1e0.52682012.
- Türk Dil Kurumu. [05.09.2018]. Güncel Türkçe Sözlük, Kültür. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5bfc3a6f948e65.66813543.
- Ural, Ayhan. 2001. Yöneticilerde Duygusal Zekânın Üç Boyutu. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 3. s. 2: 209-219.
- Ümmet, Durmuş. 2012. Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ümmet, Durmuş, Halil Ekşi, Mustafa Otrar. 2013. Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 11. s. 26: 301-321.
- Üstün, Elif. 2011. Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık ve Etnikmerkezcilik Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wagner, Sharon L., Micheal C. Rush. 2000. Altruistic Organizational Citizenship Behavior: Context, Disposition, and Age. **The Journal of Social Psychology**. c. 140. s. 3: 379-391.
- Watson, Edward J. 2016. **Emotional Intelligence: A Practical Guide on How to Raise Your EQ and Achieve Lifelong Social Success**. Copyrighted Material.
- Wechsler, David. 1944. **The Measurement of Adult Intelligence**. 3. bs. Baltimore: Williams & Wilkins.
- World Health Organization. [17.10.2018]. World Health Organization, Mental Health: a State of Well-Being. http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/.
- Yaman, Fikret. 2013. Tüketici Davranışı Olarak Özgeciliğin İncelenmesi. **Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi**. c. 5 s. 1: 79-92.

- Yavuzer, Nurgül. 2017. Bir Prososyal Davranış Kaynağı Olarak Özgeci Motivasyonun İlgili Alan Yazını Işığında Değerlendirilmesi. **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 14-1 s. 7: 105-126.
- Yavuzer, Haluk, Esra İşmen-Gazioğlu, Armağan Yıldız, İlkay Demir, Filiz Meşeci, Ayşegül Kılıçaslan, Çare Sertelin. 2006. Öğretmen Özgeciliği Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. c. 6 s. 3: 947-972.
- Yazıcıoğlu, Yahşi, Saniye Erdoğan. 2004. **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeung, Rob. 2009. **The Rules of EQ**. London: Marshall Cavendish.
- Yıldırım, Musa, Pınar Topcuoğlu. 2016. Özgeciliğin Çeşitli Demografik Değişkenlerle İncelenmesi: Sakarya Örneği. **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 32: 40-53.
- Yıldırım-Keskin, Alev, Çiğdem Berk-Özcan. 2018. Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik, Empatik ve Sosyal Öz Yeterlilik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi. **Türkiye Klinikleri J. Nurs. Sci.** c. 10 s. 2: 122-129.
- YÖK Lisans Atlası. [17.04.2018]. Yükseköğretim Program Atlası, Program Atlası, Lisans Atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr>.
- Yöntem, Mustafa Kemal, İsmail Öktem, Selahattin Artuç. 2017. Lise Öğrencilerinin Psikolojik Doğum Sırasının Özgecilik Üzerindeki Yordayıcı Gücü. **Turkish Studies**. c. 12. s. 4: 623-640.
- Yöntem, Mustafa Kemal, Tahsin İlhan. 2013. Benlik Kurguları ve Otantikliğin Özgecilik Üzerindeki Yordayıcı Gücünün İncelenmesi. **Turkish Studies**. c. 8. s. 8: 2291-2302.
- Yücel, İlhami, Yavuz Demirel. 2012. Psikolojik Güçlendirmenin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi Üzerine Bir Araştırma. **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 23: 19-48.
- Yüksel-Şahin, Fulya. 2015. **Psikolojik Danışmanlar İçin El Kitabı**. 1. bs. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yükseköğretim İstatistikleri [01.10.2018]. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Yükseköğretim İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr>.
- Zerbe, Wilfred J., Delroy L. Paulhus. 1987. Socially Desirable Responding in Organizational Behavior: A Reconceptation. **Academy of Management Review**. c. 12. s. 2: 250-264.
- Zhu, Honglin. 2011. From Intercultural Awareness to Intercultural Empathy. **English Language Teaching**. c. 4. s. 1: 116-119.

Zysberg, Leehu. 2018. Emotional Intelligence, Anxiety, and Emotional Eating: A Deeper Insight into a Recently Reported Association? **Eating Behaviors**. 29: 128-131.

EKLER

- Ek 1. Gönüllü Katılım Formu ve Kişisel Bilgi Formu
- Ek 2. Özgeciliik Ölçeği Örnek Maddeler
- Ek 3. Duygusal Zekâ Ölçeği Örnek Maddeler
- Ek 4. Kùltürlerarası Duyarlılık Ölçeği Örnek Maddeler
- Ek 5. İyi İzlenim Bırakma Ölçeği Örnek Maddeler
- Ek 6. Ölçek Kullanım İzinleri

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu ve Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Katılımcı,

Aşağıda cevaplayacağınız sorular bilimsel bir araştırma kapsamında hazırlanmıştır. Araştırma; özgeciliik, kültürlerarası duyarlılık ve duygusal zekâ konusundadır. Size ait bilgiler bilimsel çalışmalar dışında başka bir yerde kullanılmayacaktır. **Gerçek duygu ve düşüncelerinizi** yansıtacak yanıtlar vermeniz ve **tüm soruları cevaplamanız** çok önemlidir.

Lütfen adınızı yazmayın. Katkılarınız için **teşekkür ederim**.

Arş. Gör. **Gözde Şakar**
Yıldız Teknik Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Bu araştırma ve sonuçları hakkında bilgi edinmek için gsakar@yildiz.edu.tr adresine e-posta gönderebilirsiniz. Araştırma hakkında bilgi edindim, tüm sorularım cevaplandı. Araştırmaya katılmayı ve sonuçlarının bilimsel çalışmalarda kullanılmasını,

Kabul ediyorum ☐ Kabul etmiyorum ☐

1. Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐

2. Yaşınız: _____

3. Öğrenim gördüğünüz üniversite: _____ / Bölüm: _____

4. Sınıfınız: Hazırlık ☐ 1.sınıf ☐ 2.sınıf ☐ 3.sınıf ☐ 4.sınıf ☐

Ek 2. Özgecilik Ölçeği Örnek Maddeler

	<i>Her bir maddeyi okuduktan sonra; böyle bir durumla karşılaştıysanız ya da karşılaşmanız durumunda verdiğiniz/vereceğiniz tepkiye en uygun olan kutucuğu (X) şeklinde işaretleyin.</i> <i>Olması gerekeni değil, gerçekte sizin için geçerli olan/olabilecek tepkiyi işaretleyin.</i> <i>Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayın.</i>	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Maddi yetersizliği olan kişilere para yardımında bulunurum.					
4	Maddi durumu kötü olan kişilere kıyafet yardımında bulunurum.					
7	Bir yakınımın işi çıktığında çocukları ile ilgilenirim.					
10	Elinde alışveriş torbası gibi ağır eşya taşıyan yaşlı/hasta kimselere yardım ederim.					
13	İçe kapanık/sessiz arkadaşlarımla sosyalleşmeleri için onları aktivitelerime dâhil ederim.					
16	Ev taşıyan yakınlarıma bu konuda yardımcı olurum.					
19	Bilgilerimi arkadaşlarımla paylaşarak onların genel kültürüne katkı sağlamaya çalışırım.					
22	Yakınlarımla ihtiyacı olduğunda elimden gelen tamir, tadilat gibi işlerine yardımcı olurum.					
25	Toplumun güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyet gösteren kurumların çalışmalarına destek veririm.					
28	Bir yakınımı kaybetmiş kişileri teselli etmeye çalışırım.					
31	Yaşlı ya da engelli kişiler, yolda düştüklerinde/yaralandıklarında hemen yardıma koşarım.					
34	Haksızlığa uğramış birini gördüğümde haksızlık edene müdahale ederim.					
38	Arkadaşlarımı ya da yakınlarımı zaman zaman bir araya getirerek dostluk duygularının pekişmesine destek olurum.					

Ek 3. Duygusal Zekâ Ölçeği Örnek Maddeler

	<i>Aşağıdaki her ifadeyi okuyarak, o ifadeye katılma ya da katılmama derecenizi yansıtan kutucuğu (X) ile işaretleyin.</i> <i>Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayın.</i> 1.....2.....3.....4.....5.....6.....7 (Kesinlikle katılmıyorum) (Kesinlikle katılıyorum)	1	2	3	4	5	6	7
1	Genel anlamda, yüksek motivasyonlu biriyim.							
4	Verdiğim kararları sıklıkla değiştirme eğilimim vardır.							
7	Haklarımı savunmak benim için genellikle zordur.							
10	Genelde stresle baş edebilirim.							
13	Genel olarak, hayatımdan memnunum.							
16	Kişisel donanımlarımın, güçlü yönlerimin tam olduğuna inanıyorum.							
19	Bana çok yakın olan kişilerle bile, aramda bağ oluşturmak benim için zordur.							
20	Genellikle, yeni çevreye uyum sağlama yeteneğim vardır.							

Ek 4. Kùltùrlerarası Duyarlılık Òlçeęi Òrnek Maddeler

	<i>İfadeleri değerlendirirken “kùltùr” kavramını; yaş, cinsiyet, kilo, sosyo-ekonomik düzey, dil, ırk, etnik köken, dini inanç ve cinsel yönelim gibi farklılıkları içeren bir kavram olarak ele almanız beklenmektedir. Aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar tanımladığını uygun kutucuğa (X) koyarak derecelendirin.</i>	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
	<i>Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayın.</i>					
1	Farklı kùltürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan zevk alırım.					
4	Farklı kùltürlerden insanlarla etkileşim kurarken istediğim kadar sosyal olabilirim.					
7	Farklı kùltürlerden insanlarla vakit geçirmekten <u>hoşlanmıyorum.</u>					
10	Farklı kùltürlerden insanlarla etkileşim kurarken kendime güvenirim.					
13	Farklı kùltürlerden insanlara karşı açık görüşlüyümdür.					
16	Farklı kùltürlerden insanların davranış biçimlerine saygı duyarım.					
19	Bence, benim kùltürüm diğer kùltürlerden daha iyidir.					
22	Kùltürel olarak farklı akranıma, sözlerimle ve hareketlerimle onu anladığımı sık sık belli ederim.					
23	Kùltürel olarak farklı olduğum akranımla aramdaki farklılıklardan zevk alırım.					

Ek 5. İyi İzlenim Bırakma Ölçeği Örnek Maddeler

	<i>Aşağıdaki her ifadeyi okuyarak, o ifadeye katılma ya da katılmama derecenizi yansıtan kutucuğu (X) ile işaretleyin.</i> <i>Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayın.</i>	Hiç	Nadiren	Ara sıra	Genellikle	Her zaman
1	Mağaza eşyalarına zarar verdiğimde, durumu yetkililere bildirmek yerine, fark ettirmeden oradan uzaklaşıyorum.					
3	Ağza alınmayacak kadar ayıp şeylerin aklımdan geçtiği olur.					
5	Düşüncelerimi belirtmek için başkalarının sözlerini kestiyim olur.					
7	Başkalarına verdiğim öğütlere ben de uyarım.					
10	Benim için en önemli şey, işimdeki görevler ve iş arkadaşlarımdır.					

Ek 6. Ölçek Kullanım İzinleri

Özgecilik Ölçeği Talebi >

Gözde Turan <gozdtm@gmail.com>

29 Kas 2017 11:49

Alıcı: dummet

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Gözde Şakar, Yıldık Teknik Üniversitesi, PDR Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisiyim, aynı kurumda yüksek lisans öğrencisiyim ve tez aşamasındayım. Tezimde eğer müsaadeniz olursa Özgecilik Ölçeğinizi kullanmak istiyorum. Psikolojik danışmanların iş doyumu ve özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiye bakmayı planlıyorum.

Ölçeğinizi çalışmamda kullanmak üzere benimle paylaşırsanız çok memnun olurum. Şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

...

Arş. Gör. Gözde Şakar

*Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı*

Dr. Durmuş ÜMMET <dummet@marmara.edu.tr>
Alıcı: gozdtm@gmail.com

29 Kasım 2017 15:32

Merhaba ölçek ve bilgileri ektedir. çalışmanızda başarılar dilerim. Sormak istediğiniz bir şey olursa çekinmeyiniz. M. Engin Deniz Hocama selam ve saygılarımı iletirseniz sevinirim

Ölçek Kaynakçası: ÜMMET DURMUŞ, EKŞİ HALİL, OTRAR MUSTAFA (2013). Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması. Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt 11. sf 301-321

--
Yrd.Doç.Dr.Durmuş ÜMMET
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.
Bölüm Bşk. Yrd.

öö.doc
85K

edeniz@yildiz.edu.tr

 12 Eki 2017 Per 14:36 Alıcı: ben ▾

Prof. Dr. M. Engin Deniz

Yıldız Technical University
Faculty of Education
Department of Guidance and Psychological Counseling
Davutpaşa/Istanbul

Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Davutpaşa-İstanbul

Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Talebi

3 İlet

Gözde Şakar <gozdtm@gmail.com>

21 Şubat 2018 12:58

Alıcı: ustun-elif@hotmail.com

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Gözde Şakar, Yıldız Teknik Üniversitesi, PDR Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisiyim, aynı kurumda yüksek lisans öğrencisiyim ve tez aşamasındayım. Tezimde eğer müsaadeniz olursa Türkçe'ye uyarlamış olduğunuz "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği"ni kullanmak istiyorum. .

Ölçeğinizi çalışmamda kullanmak üzere benimle paylaşırsanız çok memnun olurum. Şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

☐

Arş. Gör. Gözde Şakar

Yıldız Teknik Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

elif üstün <ustun-elif@hotmail.com>

21 Şubat 2018 15:25

Alıcı: Gözde Şakar <gozdtm@gmail.com>

Merhaba Hocam,

Öncelikle çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum. Ölçeği araştırmanızda elbette kullanabilirsiniz. YÖK veritabanında yayınlanmış olan tezimin "Ekler" bölümünden ölçeğe; "Yöntem" bölümünden ise ölçekle ilgili istatistiksel verilere ulaşabilirsiniz.

Başarılar.

Elif Üstün Kıran

[Get Outlook for Android](#)

From: Gözde Şakar <gozdtm@gmail.com>

Sent: Wednesday, February 21, 2018 1:58:49 PM

To: ustun-elif@hotmail.com

Subject: Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği Talebi

[Alıntılanan metin gizlendi]

İyi İzlenim Bırakma Ölçeği Talebi

16 İlet

Gözde Şakar <gozdtm@gmail.com>
Alıcı: arifozer@hacettepe.edu.tr

22 Şubat 2018 15:05

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Gözde Şakar, Yıldız Teknik Üniversitesi, PDR Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisiyim, aynı kurumda yüksek lisans öğrencisiyim ve tez aşamasındayım. Tez danışmanım Ş. Gonca Zeren'dir. Tezimde eğer müsaadeniz olursa "İyi İzlenim Bırakma Ölçeği" nizi kullanmak istiyorum.

Ölçeğinizi çalışmamda kullanmak üzere benimle paylaşırsanız çok memnun olurum. Şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

☐

Arş. Gör. Gözde Şakar

Yıldız Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

arifozer@hacettepe.edu.tr <arifozer@hacettepe.edu.tr>
Alıcı: Gözde Şakar <gozdtm@gmail.com>

22 Şubat 2018 16:32

Merhaba,
elbette kullanın ancak sonuçlarından beni de haberdar ederseniz sevinirim.
Gonca Hocaya selamlar
Arif

ÖZ GEÇMİŞ

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Gözde Şakar

Doğum Yeri ve Tarihi: Rize 02.12.1993

E-posta: gozdrn@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

- 2015- : Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
- 2012-2014 : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İnsan Kaynakları
Yönetimi Önlisans Programı
- 2011-2015 : Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİM

- 2015-2017 : Araştırma Görevlisi-Sinop Üniversitesi
- 2017- : Araştırma Görevlisi-Yıldız Teknik Üniversitesi

YAYINLAR

Şakar, G., Zeren Ş. G., How Altruistic are Psychological Counselor Candidates?, Globets 2018 An International Conference on Education, Technology and Science, Belgrade, Serbia, 6-9 May 2018, pp. 64.

Deniz M. E., Erus S. M., Bulut E., Şakar G., Amanvermez Y. Öğretmen Adaylarının Mesleki Kararsızlıklarının Duygusal Zekâ ve Özyeterlilik Açısından İncelenmesi. II. International Academic Research Congress, Antalya, Turkey, 18-21 October 2017, pp. 310.